

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Saana Lopes

Liikkuvat kokoelmat

Teoslainat taidemuseoissa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Konservaattori YAMK

Konservoinnin tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

17.5.2021

Tekijä Otsikko	Saana Lopes Liikkuvat kokoelmat – Teoslainat taidemuseoissa
Sivumäärä Aika	70 sivua + 7 liitettä 17.5.2021
Tutkinto	Konservaattori YAMK
Tutkinto-ohjelma	Konservoinnin tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Maalaustaiteen konservointi
Ohjaaja	lehtori Paula Niskanen
Tämä opinnäytetyö ja siihen sisältyvä kyselytutkimus käsittelee taideteosten ulos lainaamista (loans out / lending objects) suomalaisissa taidemuseoissa, eli mitä lainataan omista kokoelmista muille. Tutkimuksen tavoitteena oli teoslainoihin liittyvän tiedon yhteen kokoaminen eri lähteistä, sekä teoslainakäytäntöihin ja -prosesseihin liittyvän hiljaisen tiedon kerääminen museoammattilaisilta ja sen näkyväksi tuominen. Opinnäytetyö edustaa laadullista tapaustutkimusta, mutta siihen sisältyvässä kyselytutkimuksessa on hyödynnetty myös kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmiä. Näyttelytoiminta, sekä kokoelmien käytön ja säävutettävyyden edistäminen ovat tärkeä osa museoiden toimintaa, ja lainaustoiminta on siinä oleellinen osatekijä. Sen viitekehyksen muodostavat museoiden toimintaa ohjaavat museoalan kansainväliset ohjeistukset ja suositukset, jotka pohjautuvat poliittisille linjauksille ja tavoitteille, sekä museoalalla käynnissä oleva keskustelu. Lainapäätösprosessissa sovelletaan museon kokoelmapolitiikkaa käytännössä ja sitä ohjaa myös museoammattilaisten kokemusmaailmasta kumpuava hiljainen tieto. Kyselytutkimukseen saatiin vastauksia monista eri museoista useilta eri ammattiryhmiltä ja kerätyn aineiston perusteella oli mahdollista muodostaa kokonaiskuva teoslainaprosessien nykytilasta. Museo-organisaatioiden koosta riippumatta ne etenivät pääpiirteittäin saman kaavan mukaan prosesseissa huomioon otettavien seikkojen sanelemana. Vastaajat olivat pääosin tyytyväisiä teoslainaprosessien toimivuuteen ja teosturvallisuuteen omissa organisaatioissaan, mutta kokivat resurssit riittämättömiksi. Poliittisen ilmapiirin luomat paineet ympäristöystävällisyyteen ja kustannustehokkuuteen eivät näytä lisänneen museoammattilaisten halukkuutta höllentää lainaehdoja ja olosuhdevaatimuksia. Teoslainaprosesseihin liittyvät arvot ja asenteet olivat vastaajilla taustamuuttujista riippumatta hyvin yhteneväiset, eikä tilastollisesti merkittäviä eroja löytynyt.	
Avainsanat	Taidemuseo, teoslaina, lainaprosessi, kysely, ohjeistukset

Author Title	Saana Lopes Mobile Collections – Lending Practices in Art Museums
Number of Pages Date	70 pages + 7 appendices 17 May 2021
Degree	Master of Culture and Arts
Degree Programme	Conservation
Specialisation option	Art Conservation
Instructor	Paula Niskanen, Lecturer
The subject of this thesis and the survey included in it was lending practices in Finnish art museums. The objective of the study was to gather information related to museum loans from different sources, as well as to collect tacit information related to lending practices and processes from museum professionals and make it visible. The thesis represents a qualitative case study, but quantitative methods have also been utilized in the analysis of the survey. Museum exhibitions, as well as the promotion of the use and accessibility of collections, are an important part of museum activities, and lending objects is an essential part of it. The international recommendations and guidelines for museums, which are based on political agendas and objectives, and the ongoing debate in the museum sector forms the conceptual framework of the subject. In the loan decision process, the museum's collections management policy is applied in practice and it is also guided by tacit knowledge of museum professionals formed by their experiences. Responses from several groups of professionals working in many different museums were received to the survey, and based on the collected data, it was possible to form an overall picture of the current state of lending practices. Regardless of the size of the museum organizations, the procedures were essentially the same, dictated by the factors taken into account in the process. Respondents were mainly satisfied with the functionality of lending processes and safety of the museum objects in their own organizations but felt that resources were insufficient. The pressures created by the political climate on sustainability and cost-efficiency do not appear to have increased the willingness of museum professionals to relax the terms and conditions of the loans. The values and attitudes related to the lending practices were very similar among the respondents, regardless of the background variables, and no statistically significant differences were found.	
Keywords	Art museums, lending practices, survey, museum guidelines

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lainaustoiminta museoissa	3
2.1	Lainaustoiminta	3
2.1.1	Kokoelmien aktiivinen käyttö	7
2.1.2	Kestävä kehitys	9
2.2	Standardit ja ohjeet	14
2.2.1	UNESCO recommendations	14
2.2.2	ICOM Code of Ethics	16
2.2.3	ICOM-CC and IIC Declaration on Environmental Guidelines	17
2.2.4	Lending to Europe	20
2.2.5	Spectrum 5.0	21
2.2.6	NEMO Standard Loan Agreement	22
2.2.7	UKRG Standard Facilities Report	23
2.2.8	CEN-standardit	23
2.3	Museokohtaiset linjaukset ja kirjatut toimintatavat	24
3	Kyselytutkimus	25
3.1	Museon arki ja hiljainen tieto	25
3.2	Kohderyhmä, kattavuus ja aineiston kerääminen	29
3.3	Analyysimenetelmät	32
3.3.1	Tilastolliset menetelmät	32
3.3.2	Grounded Theory	33
3.4	Tuloksia ja tulkinää	34
3.4.1	Teoslainaprosessien toimivuus ja turvallisuus	38
3.4.2	Lainaehdot ja kokoelmien saavutettavuus	46
3.4.3	Lainapäätösprosessit	53
4	Yhteenveto ja pohdintaa	59
	Lähteet	64

Liitteet

Liite 1. Teoslainakyselyn saatekirje

Liite 2. Verkkokyselylomake

Liite 3. Taustamuuttujien frekvenssijakaumat

Liite 4. Monivalintakysymysten frekvenssijakaumat

Liite 5. Prosessikaavio Spectrum 5.0 Loans out (lending objects)

Liite 6. Sectrum-standardin minimivaatimukset esineiden ulos lainaamisessa (Loans out / Lending objects)

Liite 7. European Cultural Heritage Green Paper: Kulttuuriperinnön sisällyttäminen Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaan

Kiitokset

Haluan esittää suuret kiitokset kaikille, joiden apu ja tuki on mahdollistanut tämän opinnäytetyön tekemisen. Ensiksi haluan kiittää ohjaajaani, lehtori Paula Niskasta kannustuksesta ja rohkaisusta, sekä hedelmällisistä keskusteluista, jotka ovat vieneet prosessia eteenpäin. Suuret kiitokset lehtori Nina Robbinsille ohjauksesta ja hyvistä neuvoista sekä kyselytutkimuksen tekemiseen, että opinnäytetyön kirjallisen osuuden koostamiseen. Kiitos lehtori Heikki Häyhälle rakentavasta palautteesta matkan varrella. Suurkiitos lehtori Päivi Leskiselle ohjauksesta, jota ilman en olisi selviytynyt tutkimusaineiston kvantitatiivisesta analyysistä. Kiitos konservaattoritoverit Anu Kehusmaa ja Ann-Cathrin Rothlind keskusteluista, jotka auttoivat alkuun opinnäytetyön aiheen valinnassa, sekä Suvi Kervinen ja Saara Peisa avusta ja tuesta tutkimusprosessin aikana. Lopuksi haluan kiittää perhettäni: puolisoani Danielia korvaamattomasta tuesta ja kannustuksesta, vanhempiani Ritvaa ja Raimoa käytännön avusta, sekä lapsiani Miskaa, Millaa ja Sauloa kärsivällisyydestä paitsi opinnäytetyön tekemisen, myös koko opiskelujen ajan.

1 Johdanto

Halusin opinnäytetyössäni perehtyä johonkin konservaattoreille käytännön työelämässä keskeiseen aihealueeseen, joka jatkuvasti aiheuttaa päänvaivaa. Aiheekseni valikoitui teoslainat ja niihin liittyvä problematiikka, joka on keskusteluissa kollegoiden kanssa usein noussut esiin näiden vuosien aikana, joina olen toiminut konservaattorin ammatissa. Lainaustoiminta museoissa on volyymiaan kasvattava osa-alue, kun näyttelytoiminnasta on tullut aina vain tärkeämpi osa museoiden toimintaa ja yhä suurempi osa niiden rahoituksesta on kiinni näyttelyiden tuomista lipputuloista (Museotilasto) ja nykyiset talousnäkymät asettavat paineita tulojen ja kävijämäärien maksimointiin (Kaitavuori 2010, 252). Tutkimusten mukaan museoiden kävijämäärät (jotka indikoivat yleisön kiinnostusta) ovat pitkälti riippuvaisia siitä, onko museoilla aktiivista näyttelyohjelmaa (Weij & Witsen Elias 2005, 8). Kokoelmanäyttelyiden ohella suuri osa museoista järjestää vaihtuvia näyttelyitä, jotka nimenomaan ovat niitä, joilla pyritään houkuttelemaan kävijöitä. Vaihtuvat näyttelyt myös lisäävät kokoelmanäyttelyiden kävijämääriä (Weij & Witsen Elias 2005, 8). Museot tavoittelevat kävijämääräennätyksiä kassamagneettinäyttelyillä. Menestyksekkään näyttelyn salaisuus on yleisöön vetoava sisältö, joka rakentuu pitkälti näyttelyyn valikoitujen esineiden varaan. Näitä esineitä hankitaan myös omien kokoelmien ulkopuolelta lainaamalla.

Kansainvälisellä tasolla monet instituutiot pyrkivät lisäämään aineellisen kulttuuriperinnön saavutettavuutta ja liikkuvuutta, mm. Euroopan unioni on ollut aktiivinen toimija asian edistäjänä. Museoalalla pyritään kehittämään toimintaa näiden tavoitteiden mukaisesti. Se on kuitenkin haasteellista ja aiheuttaa ristiriitaa, sillä museoiden velvollisuus on myös huolehtia kokoelmiensa säilyttämisestä paitsi nykyisille, myös tuleville sukupolville. Mitä enemmän esineitä käytetään näyttelytoiminnassa ja kuljetetaan ympäriinsä, sitä enemmän ne kuluvat ja altistuvat vaurioille. Konservaattoreiden vastuualue on museoissa esineiden säilymisen varmistaminen konkreettisesti ja arvioida, mitä esineet kestävät ja kuinka paljon. Nämä kysymykset tulevat eteen, kun lainapyyntö tulee museolle. Voidaanko lainata, kenelle, mihin olosuhteisiin ja millä ehdoilla? Päätöksen tekoon osallistuu kuitenkin myös muita museoammattilaisia ja konservaattorin näkökulma on vain yksi näkökulma muiden joukossa.

Teoslainoihin liitty museoalalla käynnissä oleva keskustelu ympäristökysymyksistä ja museotoiminnan hiilijalanjäljen pienentämisestä, jonka myötä on käynnistynyt myös keskustelu hyväksyttävistä näyttelyolosuhteista. Edes konservaattoreiden kesken ei tällä hetkellä ole konsensusta siitä, mitkä ovat suositeltavat raja-arvot lämpötilalle ja suhteelliselle kosteudelle (Kirby Atkinson 2014; Bickersteth 2014, 218). Osa museoammattilaisista haluaa höllentää perinteisesti standardina pidettyjä olosuhdevaatimuksia vihreän politiikan ja ekologisuuden nimissä, kun taas osa pitää tällaista ajattelua uhkana kulttuuriperinnön säilymiselle ja jopa viherpesuna, jonka varjolla yritetään saada museo- ja näyttelytoiminnasta kustannustehokkaampaa (Burmester 2013; Burmester & Eibl, 2014). Kaikki tämä tekee teosten lainaamisesta monimutkaisempaa, kun sekä lainan saajan, että lainan antajan on oltava yhteisymmärryksessä siitä, missä olosuhteissa esineitä voidaan pitää kuljetusten ja näyttelyiden aikana. Joskus jopa museon sisällä on mielipideeroja eri ammattilaisten välillä siinä, millaisia lainaehdot tulisi asettaa. On kiinnostavaa, millaisia ovat suomalaisten museoammattilaisten näkemykset suhteessa tähän kansainväliseen keskusteluun.

Tutkimukseni tavoitteena oli teoslainoihin liittyvän tiedon yhteen kokoaminen eri lähteistä, sekä teoslainakäytäntöihin ja -prosesseihin liittyvän hiljaisen tiedon kerääminen museoammattilaisilta ja sen näkyväksi tuominen. Halusin selvittää, millaisia ovat lainaprosessit ja -käytännöt suomalaisissa taidemuseoissa tällä hetkellä ja saada kokonaiskuvaa lainaustoiminnasta kotimaisessa taidemuseokentässä. Miten teoslainoista päätetään? Kuka päättää? Millä kriteereillä teoksia lainataan? Mitä lisäarvoa lainasta halutaan omalle organisaatiolle? Erityisesti minua kiinnosti teosturvallisuuteen liittyvät kysymykset ja kuinka ne huomioidaan lainoista päätettäessä. Millaiset arvot ohjaavat päätöksentekoa? Onko museossa työntekijöiden ammattinimikkeellä ja koulutustasulla vaikutusta arvoihin ja suhtautumiseen teoslainoihin ja miten se määrittelee heidän rooliaan teoslainaprosessissa? Onko prosessissa jotain ideaalia ja toteutuuko se käytännössä? Vastauksia näihin kysymyksiin lähdin selvittämään kyselytutkimuksen avulla. Kerättyä aineistoa analysoimalla pyrin saamaan kokonaiskuvan tutkittavasta ilmiöstä ja muodostamaan johtopäätöksiä. Tuloksia voidaan toivottavasti hyödyntää taidemuseotoiminnan kehittämisessä

Tässä opinnäytetyössä ja siihen liittyvässä kyselytutkimuksessa keskityin kokoelmista ulos lainaamiseen (loans out / lending objects), eli siihen, mitä lainataan omista kokoelmista muille. Sisään lainaamisen (loans in / borrowing objects), eli omien kokoelmien ulkopuolisten esineiden lainaamisen omiin näyttelyihin, rajasin tutkimuksen ulkopuolelle.

Opinnäytetyö edustaa laadullista tapaustutkimusta, mutta siihen sisältyvässä kyselytutkimuksessa on hyödynnetty myös kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmiä. Opinnäytetyön rakenne on jäsenelty siten, että johdantoluvun jälkeisessä luvussa käsittelen opinnäytetyön aiheeseen liittyvää olemassa olevaa keskeisintä tietoperustaa, joka asettaa sen teoreettiseen viitekehykseen ja käyn laajasti läpi poliittisia taustoja ja lainsäädäntöä, mikä määrittää museoiden toimintaa ja tehtäviä. Käsittelen myös museoalalla käynnissä olevaa keskustelua ja paradigman muutosta. Tästä viitekehyksestä itselleni nousi keskeiseksi teemaksi ympäristökysymykset ja kestävä kehityksen näkökulma, johon liittyy keskustelu hyväksyttävistä olosuhdesuosituksista. Valitsin sen tutkimukseni painopistealueeksi ja keskityin erityisesti näihin teemoihin. Teosturvallisuuteen liittyvät riskianalyytit olen rajannut opinnäytetyön ulkopuolelle. Tähän lukuun kokosin yhteen museoalan kansainvälisiä ohjeistuksia ja standardeja, jotka ovat lainaustoiminnan kannalta oleellisia. Näiden lisäksi lähdeaineistoa ovat myös aihetta käsittelevät artikkelit ja julkaisut. Luku sisältää joitakin pitkiä lainauksia lähteistä, koska lukijoita palvellakseni halusin saattaa asiayhteyden kannalta oleellisen sisällön helposti saataville. Näissä tapauksissa lähteen sanamuodot ovat tärkeitä, eikä niistä ollut saatavilla virallisia käännöksiä suomeksi. Kolmannessa luvussa käsittelen keskeisintä uutta tietoperustaa tuottavaa lähdeaineistoa, eli tämän opinnäytetyön osana tehtyä kyselytutkimusta. Viimeisessä luvussa käsittelen tutkimuksen johtopäätöksiä ja kokoan yhteen opinnäytetyön keskeisimmät asiat, sekä pohdin näyttely- ja lainaustoiminnan tulevaisuutta museoissa.

2 Lainaustoiminta museoissa

2.1 Lainaustoiminta

ICOM:in museotyön eettisissä säännöissä museo määritellään seuraavasti:

Museo on voittoa tuottamaton pysyvä instituutio, joka toimii yhteiskunnan ja sen kehityksen hyväksi; on avoinna yleisölle; hankkii, säilyttää, tutkii, julkaisee ja esittelee – tutkimusta, kasvatusta ja mielihyvää varten – aineellista ja aineetonta todistusaineistoa ihmisistä ja heidän ympäristöstään (ICOM 2005).

Kyseinen määritelmä sisältää vaatimuksen siitä, että museon on harjoitettava näyttelytoimintaa. Se myös sisältää vaatimuksen kokoelmien säilyttämisestä. Näyttelytoiminnan harjoittaminen sinällään ei välttämättä edellytä lainaustoimintaa, sillä näyttelyitä voidaan tehdä pelkästään museon omista kokoelmista. Suuri osa museoista kuitenkin järjestää vaihtuvia näyttelyitä, joihin lainataan esineitä omien kokoelmien ulkopuolelta. Esineitä pyydetään lainaan muiden kokoelmista ja omia esineitä lainataan muille. Lainattaessa

esineet matkustavat fyysisesti museoiden tai muiden organisaatioiden omien näyttely- ja kokoelmatilojen ulkopuolelle ja ne sijoitetaan väliaikaisesti muiden tiloihin. Lainattaessa esineet altistuvat monille näyttelytoimintaan liittyville riskitekijöille pakkaamisessa, kuljetamisessa ja näytteille asettamisessa. Nämä riskit ovat läsnä museo- ja näyttelytoiminnassa myös oman organisaation sisällä, mutta kun esineitä lainataan muille, ne eivät ole samalla tavalla enää omassa kontrollissa ja lainaamiseen liittyviä vastuita, velvollisuuksia ja luottamusta koskevat kysymykset täytyy ratkaista.

UNESCO (s.o. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) on jo 1960-luvulta lähtien pyrkinyt edistämään kulttuuriperinnön laajempaa saavutettavuutta yleisölle. Pyrkimyksen taustalla on ajatus siitä, että takaamalla kaikille ihmisille yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen ja lisäämällä kansalaisten kulttuurin tuntemusta voidaan lisätä kansojen keskinäistä yhteisymmärrystä. Laajempaan saavutettavuuteen pyritään muun muassa lisäämällä kansainvälistä koulutusyhteistyötä ja museokokoelmien liikkuvuutta.

One of the functions of the Organization [UNESCO], as laid down in its Constitution, is to give fresh impulse to popular education and to the spread of culture, to collaborate in the work of advancing the mutual understanding of peoples by instituting collaboration among them to advance the ideal of equality of educational opportunity without regard to race, sex or any distinctions, economic or social, and to maintain, increase and diffuse knowledge – – museums, by preserving works of art and scientific material and presenting them to the public, help to disseminate a knowledge of the various cultures and thus promote mutual understanding among nations (UNESCO 1960).

Participation by the greatest possible number of people and associations in a wide variety of cultural activities of their own free choice is essential to the development of the basic human values and dignity of the individual (UNESCO 1976a).

The extension and promotion of cultural exchanges directed towards a fuller mutual knowledge of achievements in various fields of culture, will contribute to the enrichment of the cultures involved, with due appreciation of the distinctive character of each and of the value of the cultures of other nations making up the cultural heritage of all mankind, – – the circulation of cultural property, when regulated by legal, scientific and technical conditions calculated to prevent illicit trading in and damage to such property, is a powerful means of promoting mutual understanding and appreciation among nations (UNESCO 1976b).

The protection and promotion of cultural and natural diversity are major challenges of the twenty-first century. In this respect, museums and collections constitute primary means by which tangible and intangible testimonies of nature and human cultures are safeguarded. Museums as spaces for cultural transmission, intercultural dialogue, learning, discussion and training, also play an important role in education (formal, informal, and lifelong learning), social cohesion and sustainable development. Museums have great potential to raise public awareness of the value of cultural and natural heritage and of the responsibility of all citizens to contribute

to their care and transmission. Museums also support economic development, notably through cultural and creative industries and tourism (UNESCO 2015).

Euroopan kulttuuriyleissopimuksessa SopS 6/1970, jonka tarkoituksena on ”edistää kaikkien jäsenmaiden ja muiden sopimukseen liittyvien eurooppalaisten valtioiden kansalaisten piirissä muiden osallistuvien valtioiden kielten, historian ja yleisen kulttuurin sekä heille kaikille yhteisen kulttuurin opiskelua ja tutkimusta”, sitoutetaan Euroopan neuvoston jäsenvaltiot noudattamaan seuraavia periaatteita:

1 artikla: Jokaisen sopimuspuolen tulee ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin Euroopan yhteiseen kulttuuriperintöön antamansa kansallisen osuuden vaalimiseksi ja edistämiseksi.

2 artikla: Jokaisen sopimuspuolen tulee, siinä määrin kuin se on mahdollista, a) rohkaista omien kansalaistensa piirissä muiden sopimuspuolten kielten, historian ja yleisen kulttuurin harrastusta sekä antaa näille sopimuspuolille mahdollisuus toimia tällaisten harrastusten edistämiseksi omalla alueellaan; ja b) *pyrkii oman kielensä tai omien kieltensä, historiansa ja yleisen kulttuurinsa harrastuksen kehittämiseksi muiden sopimuspuolten alueilla* sekä antaa näiden sopimuspuolten kansalaisille mahdollisuus tällaisten opintojen harjoittamiseksi omalla alueellaan.

3 artikla: Sopimuspuolten tulee neuvotella toistensa kanssa Euroopan neuvoston puitteissa yhteisistä toimenpiteistä yleiseurooppalaista mielenkiintoa omaavan kulttuuritoiminnan kehittämiseksi.

4 artikla: Jokaisen sopimuspuolen tulee, siinä määrin kuin se on mahdollista, 2 ja 3 artikloihin sisältyvien päämäärien toteuttamiseksi, *helpottaa henkilöiden sekä kulttuuriesineiden vaihtoa*.

5 artikla: *Jokaisen sopimuspuolen tulee katsoa sen valvonnan alaisia, eurooppalaista kulttuuriarvoa omaavia esineitä yhteisen eurooppalaisen kulttuuriperinnön olennaisina osina ja ryhtyä sopiviin toimenpiteisiin niiden suojelemiseksi sekä taata, että ne ovat kohtuullisessa määrin kaikkien ulottuvilla.*¹

Aineellisen kulttuuriperinnön saavutettavuutta ja kokoelmien liikkuvuutta on alettu varsinkin 2000-luvun kuluessa määrätietoisesti edistämään kansainvälisellä tasolla monen instituution toimesta. Euroopan Unioni on käynnistänyt hankkeita, jotka tähtäävät kulttuuriperinnön mahdollisimman vapaaseen liikkuvuuteen ja laajaan saavutettavuuteen sen jäsenvaltioiden välillä. Tällä pyritään lisäämään Unescon suositusten mukaisesti kansalaisten ymmärrystä kulttuuriperinnön monimuotoisuutta kohtaan ja mahdollisuuksia nauttia siitä. Ensimmäisen kerran kokoelmien liikkuvuus mainittiin EU:n esityslistassa 2003 ja alun perin ajatuksia museoesineiden liikkuvuuden edistämiseksi Euroopan kansalaisten hyväksi esitettiin ja niistä keskusteltiin konferensseissa Kreikassa ja Italiassa. Euroopan unionin neuvoston päätöslauselmassa nro 13839/04 liikkuvuus asetettiin yhdeksi viidestä ensisijaisesta tavoitteesta kulttuurialan työsuunnitelmassa (*the Work Plan*

¹ Kursiivit opinnäytetyöntekijä on lisännyt korostamaan lainaustoiminnan kannalta olennaisimpia kohtia

for Culture 2005–2006). Päätöslauselman jälkeen useat EU:n puheenjohtajavaltiot ottivat askeleita parantaakseen kulttuuriyhteistyötä Euroopan unionissa. (Pettersson 2010, 5.)

Alankomaiden puheenjohtajakaudella 2005 ryhmä eurooppalaisia museoasiantuntijoita valmisteli raportin *Lending to Europe* (ks. luku 2.2.4), jossa määriteltiin esteet esineellisen kulttuuriperinnön vaihdolle jäsenvaltioiden välillä. Seuraava kehitysaskel oli museo-kokoelmien liikkuvuutta ja lainastandardeja koskeva toimintasuunnitelma *Action Plan for the EU Promotion of Museum Collections' Mobility and Loan Standards 2006–2007*. (Pettersson 2010, 5.) Itävallan puheenjohtajuuskaudella, keväällä 2006, Wienissä käytiin läpi työryhmien luonnosteleva toimintasuunnitelma *Encouraging the Mobility of Collections* -konferenssissa Helsingissä 21 heinäkuuta 2006. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2006, 2.) Tämä toimintasuunnitelma perustui *Lending to Europe* -raportissa määriteltyihin aihealueisiin ja edisti edelleen em. päätöslauselman täytäntöönpanoa. Toimintasuunnitelman tavoitteena oli parantaa Euroopan kulttuuriperinnön saavutettavuutta kaikille kansalaisille ja löytää uusia tapoja parantaa yhteistyötä, luottamusta ja hyviä käytäntöjä museoiden välisessä lainaustoiminnassa. Toimintasuunnitelman toteuttamista tuettiin perustamalla kuusi työryhmää, joiden odotettiin esittävän konkreettisia ratkaisuja ja edistävän keskustelua vastuualueillaan. Lainamaksuja ja pitkäaikaisia lainoja käsittelevä työryhmä *The Loan Fees and Long-term Loans Working Group 2006–2008* piti lukuisia esitelmiä asiasta ja kehitti joulukuun 2007 loppuun mennessä kolme kokoelmien liikkuvuutta koskevaa julkaisua: *Definition of Long-term Loans*, *Long-term Loan Conditions* ja *Loan Fees and Loan Costs: Guidelines*. Työtä jatkoi muun muassa pitkäaikaisten lainojen ja kokoelmatutkimuksen työryhmä *Long-term Loans and Collection Research Working Group 2008–2010*, joka oli *OMC Working Group on Mobility of Collections* -ryhmän alainen. Työryhmä on laatinut pitkäaikaislainojen parhaista käytännöistä raportin *Long-term Loans Best Practices Report*. (Pettersson 2010, 5.)

Museums create bridges between Europe's common heritage and the diversity of its cultural expressions. As forums of this inter-cultural dialogue in the European Union, museums have a long tradition of sharing the cultural objects in their custody with other museums.

The lending and borrowing of cultural objects and works of art – the mobility of collections – are essential activities of museums. Best practices, commonly applied loan standards and guarantee schemes provided by EU Member States, encourage museums of various sizes and in all parts of the European Union to share a wider scope of cultural objects and thus help citizens in Europe to understand and enjoy the diversity of their common European cultural heritage. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2006, 2.)

Suomessa Museolaki 314/2019 ohjaa museoiden toimintaa noudattaen kansainvälisten sopimusten periaatteita. Tämän lain 2 § määrittelee museotoiminnan tarkoituksen (sisältää myös vaatimuksen näyttelytoiminnasta) seuraavasti:

Museotoiminnan tarkoituksena on:

- 1) kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä taiteen tallentaminen ja säilyttäminen;
- 2) aineistoja ja muita sisältöjä koskevan tutkimuksen edistäminen ja hyödyntäminen;
- 3) aineistojen ja tiedon saatavuuden, saavutettavuuden ja käytön edistäminen;
- 4) kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä taiteen esittäminen ja elämysten tarjoaminen;
- 5) yleisötyö, vuorovaikutus sekä opetuksen ja kasvatuksen edistäminen.

2.1.1 Kokoelmien aktiivinen käyttö

Europeans have access to a rich heritage. Some of these treasures are permanently on show, for example in museums and galleries, or are temporarily on display in exhibitions. But others are of limited access because they are hidden from view in storage. All these objects taken together – works of art, historical objects, and so on – are what Europe has in common and what unites Europe in diversity. It is important that Europeans become acquainted with, can appreciate, enjoy and understand their own and other cultures and are able to pass on this heritage to future generations. (Weij & Witsen Elias 2005, 8.)

Collections Mobility 2.0, Lending for Europe 21st Century oli Euroopan unionin rahoittama hanke, jossa kehitettiin vuosina 2009–2011 toimintamalleja museokokoelmien hyödyntämiseen tavoitteena eurooppalaisen kulttuuriperinnön saavutettavuuden laajentaminen taidekokoelmien liikkuvuutta lisäämällä. Hankkeeseen osallistui museoammattilaisia useista eri jäsenvaltioista. Projektin tuloksena syntyi mm. julkaisu *Encouraging Collections Mobility – A Way Forward for Museums in Europe*, jossa on tietoa kokoelmien kartuttamisen historiasta ja joka tarjoaa erilaisia näkökulmia ja käytännön ohjeita museoiden kokoelmiin ja niiden käyttöön liittyvissä kysymyksissä. Sen mukaan museoiden tulisi kehittää kokoelmapolitiikkaansa vastaamaan nykypäivän tarpeita sen sijaan, että ne perustuisivat vanhalle, ikuisen kasvun ajatukselle. (Pettersson, Hagedorn-Saupe, Jyrkkiö & Weij 2010.) Teijamari Jyrkkiö ja Susanna Pettersson (2011) ovat toimittaneet suomeksi julkaisusta Susanna Hillhousen kirjoittaman osuuden (*Introduction to the Collections Mobility Process*) käsikirjaksi *Käytännön opas kokoelmien liikkuvuuteen (Museoliitto)*, joka kokoaa yhteen nykyiset hyvät käytännöt lainapolitiikan ja -menettelyjen kehittämiseen ja esittää ne selkeässä muodossa sekä lainanantajille että lainanvastaanottajille.

Museoiden historia on ennen kaikkea keräämisen institutionalisoitumista. Varsinaista museoinstituutiota edeltäneistä kokoelmista (kuriositeettikabinetit yms.) lähtien kokoelmien kartuttaminen on ollut toiminnassa keskeistä ja ennen 1980-luvun puoliväliä kokoelmien jatkuvaa kasvua ei pidetty – tai ei haluttu pitää – ongelmana. Tuolloin saavutettiin kuitenkin käännekohta, jolloin alettiin kiinnittää huomiota kokoelmien laatuun suhteessa niiden määrään ja alkoi keskustelu mm. kokoelmapoistoista. Painotus vaihtui keräämisestä kokoelmien kehittämiseen. (Pearce, 2010; Meijer-van Mensch & van Mensch, 2010.) Tarve kokoelmanhallinnan järjeistämiseksi ja kokoelmien kasvun hillitsemiseksi kumpuaa mm. kestävä kehityksen ja kustannustehokkuuden vaatimuksista (Mairesse, 2010, 56–58).

Sosiaalisen osallistamisen toimintalinjat (jotka toivat yhteisön kehittämistyön lähemmäksi perinteisiä museoita), emansipaatioliikkeet ja kasvava monikulttuurisuus asettavat vaatimuksia, joiden myötä on alkanut uusi luku museoiden ja yhteiskunnan välisissä suhteissa. Voidaan sanoa, että 1990-luku on käännekohta uuden osallistamisparadigman soveltamisessa museo- ja kulttuuriperintöalalla. Käyttäjien ja sisällöntuottajien välisen eron kadottua Internetissä (Web 2.0), museotyön uutta paradigmaa on tämän mukaisesti kutsuttu nimellä *Museum 2.0*. (Meijer-van Mensch & van Mensch, 2010, 50.) *Museum 2.0*:sta tuli uuden museomallin symboli, johon sisältyi uusia käsityksiä museotyöstä ammattina sekä prosessien ja menettelyjen ohjeellisiksi julistaminen. Tämän muutoksen avainsanat ovat osallistuminen (participation) ja yhdessä luominen (co-creation). (Meijer-van Mensch & van Mensch, 2010, 33.)

Paradigmamuutoksen myötä museot eivät ole enää esineiden staattisia säilytyspaikkoja, vaan panostavat nyt tavoitettavuuteen, saavutettavuuteen ja oppimiseen. Yleisö, jota pidetään usein passiivisena osallistujana, etsii nyt vuorovaikutusta, uusia tapoja osallistua ja parempaa pääsyä talletettujen esineiden pariin. Online- ja interaktiivinen saavutettavuus on luonut museoille uusia mahdollisuuksia tavoittaa ja löytää uusia yleisöjä. Samanaikaisesti monet museot etsivät tapoja esitellä kokoelmiaan museon ulkopuolella ja keinoja houkutella kävijöitä sisälle. (Matassa 2010, 107; Kaitavuori 2010.) On syytä arvioida museon toiminta-ajatusta ja toiminta-tapoja; ovatko ne ajan tasalla ja palvelevatko ne yleisöä mahdollisimman hyvin. Museoiden on kehitettävä kokoelmiensa käyttöä koskeva pitkän aikavälin strategia, ja niiden on säännöllisesti tarkasteltava toimintasuunnitelmiaan varmistaakseen, että ne ovat edelleen linjassa museon tarkoituksen kanssa. Tarvitaan myös seurantaa ja säännöllisiä arviointeja, jotta

voidaan varmistua siitä, että sekä yleisön että kokoelmien tarpeet huomioidaan parhaalla mahdollisella tavalla. (Matassa 2010, 107.)

Kokoelmien ylläpito maksaa ja ne helposti nähdään vain hyödyttöminä rahareikkinä, jos niitä ei käytetä niiden ensisijaiseen tarkoitukseen, eli näyttelytoimintaan (Mairesse 2010, 58). Museoiden toimintaa rahoitetaan julkisista varoista, joten ne ovat julkista omaisuutta. Museoiden kokoelmat ovat kaikkien yhteistä omaisuutta ja museoiden tulee palvella kaikkia yhteiskunnan jäseniä, joten niiden tulisi olla saavutettavissa mahdollisimman laajasti kaikille (Kaitavuori 2010, 253). Kestävän kehityksen ja resurssien jakamisen painottaminen voidaan nähdä mahdollisuutena myötävaikuttaa kansalaisten kulttuurielämään. On aika tutustua kokoelmiin, tarkastella niitä uudella tavalla ja käyttää niitä aktiivisesti asettamalla ne kaikkien niiden saataville, jotka haluavat niistä oppia ja nauttia. (Matassa 2010, 107).

The number of items in various collections all over Europe is constantly growing. Unlike during the earlier periods, all items are not necessarily being displayed or researched properly. Store collections grow and the objects turn into endless lists of inventory numbers and digital thumbnail photos. Museums might even be competing with each other from the same pieces or purchasing collections that mirror each other. One of the key questions here is should we stop hoarding and start concentrating on the better use of the already existing collections? Should museums have easier access to those parts of each others' collections that are being underused? Should museums start thinking differently? Digital platforms can easily help museums to create ways to look for and find objects that the collection is desperately lacking. It is simply a matter of wanting to open those doors. (Pettersson ym. 2010, 7–8)

2.1.2 Kestävä kehitys

Ympäristökysymykset ja kestävän kehityksen periaatteet ovat tulleet yhä tärkeämmiksi myös museotoiminnassa, kun ilmastonmuutoksen myötä paineet hiilijalanjäljen pienentämiseen ovat kasvaneet kaikessa ihmisen toiminnassa. Energiätehokkuus ja ympäristöystävällisyys on huomioitava myös näyttelytoiminnassa. Lisäksi museo-organisaatioilla on paineita myös kustannustehokkuuteen. (Boersma, Dardes & Druzik 2014.) Voisiko enää asettaa tiukkoja olosuhde-ehdoja ja vaatia niiden ylläpitämistä kalliilla ja energiasyöpyillä järjestelmillä?

On kiistatonta, että museo-olosuhteilla on suuri vaikutus kokoelmien säilymiseen. Toisen maailmansodan jälkeen, kun tiede vakiinnutti asemansa museomaailmassa ja ymmärrys materiaalien tuhoutumismekanismeista kasvoi, kiinnostus ennaltaehkäisevää konser-

vointia kohtaan lisääntyi. 1900-luvun jälkipuoliskolla tekninen kehitys mahdollisti sisäilman lämpötilan ja suhteellisen kosteuden kontrolloinnin ja tämän myötä alun perin pragmaattinen suhtautuminen museo-olosuhteisiin tiukentui ja lopulta muovautui standardeiksi, joita kaikkien odotettiin noudattavan. (Boersma ym. 2014.)

Pragmaattista, olosuhdesuosituksen tapauskohtaisuutta korostavaa näkemystä edusti myös Garry Thomson (Boersma ym, 2014), jonka 1978 julkaistu kirja *The Museum Environment* muodostui museoalan perusteokseksi. On jopa ironista, että alalla yleisesti vakiintunut, hyvin ehdottomana pidetty "20/50"-nyrkkisääntö olosuhdevaatimuksena (T 20°C / RH 50 %) on peräisin juuri Thomsonin kirjasta, vaikka hän ei sitä alun perin ehdottomaksi standardiksi tarkoittanut (Bickersteth 2014, 220; Kirby Atkinson 2014, 205). Thomson osasi kuitenkin ennustaa, että juuri lainaustoiminta osaltaan tulisi vaikuttamaan siihen, että olosuhdesuosituksissa kehitys tulee menemään kohti universaalia standardia, jonka myötä esineitä voidaan siirtää helpommin eri ilmastovyöhykkeillä sijaitsevien museoiden välillä ilman, että olosuhdesuosituksia tarvitsisi aina tapauskohtaisesti arvioida. (Boersma ym. 2014.)

The "20/50" standard therefore has been taken up as the unchangeable point of reference, when even Thomson himself surrounded it with qualifications, and was very clear that one size does not fit all. He would have agreed for instance that it makes sense for an institution in Auckland, New Zealand existing in a damp maritime environment in a country where mould growth is a major issue, to assess their environmental condition settings in a different way than an institution in Dallas, USA surrounded by large dry land masses. (Bickersteth, Podany & Kerschner 2014, 4.)

Sarah Staniforth (2014) käsittelee näitä aiheita artikkelissaan *Environmental conditions for the safeguarding of collections: Future trends*, missä hän esittelee IIC:n (s.o. International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works) roolia niitä koskevassa kansainvälisessä museoalan keskustelussa. Staniforth siteeraa Garry Thomsonia, joka kirjassaan *The Museum Environment* jo yli neljäkymmentä vuotta sitten kyseenalaistaa tasaisen suhteellisen kosteuden ylläpitoon kulutettavan energiamäärän mielekkyyden ja ennustaa tulevaisuudessa trendien olevan energia- ja kustannustehokkuus, yksinkertaisuus ja luotettavuus, sekä uusiutuvat energianlähteet (mts. 213).

Artikkelissaan Staniforth (2014, 213) puhuu siitä, kuinka museoalan keskustelussa on siirrytty aiemmin vallalla olleesta ennalta ehkäisevästä näkökulmasta (pre-cautionary principle), jossa tiukkoja raja-arvoja edellytettiin "varmuuden vuoksi" toisenlaiseen, riskienhallintaa painottavaan lähestymistapaan (risk-managed approach), jota Julian Bickersteth (2014) käsittelee artikkelissaan *Environmental Conditions for Safeguarding*

Collections: What Should Our Set Points Be? Pitkään vallalla olleita suositeltuja raja-arvoja lämpötilan ja suhteellisen kosteuden suhteen on alettu kyseenalaistamaan sillä perusteella, ettei niitä tukevaa tutkimustietoa ole riittävästi (Bickersteth 2014, 218; Staniforth 2014, 213). Staniforth viittaa Jo Kirby Atkinsonin (2014) artikkeliin, jossa on koottu yhteen kirjallisuutta, johon museot ja kulttuuriperintöjärjestöt ovat olosuohdesuosituksissaan nojanneet. Staniforthin käsitys kuitenkin on se, että tietoa on olemassa paljon enemmänkin, mutta sen kokoamiseksi helpommin saataville tarvittaisiin perusteellista tutkimustyötä (Staniforth 2014, 213).

Keskustelu hyväksyttävistä museo-olosuhteista käynnistyi toden teolla vuonna 2008, jolloin Bizot Group (so. the International Group of Organisers of Large-Scale Exhibitions) julkaisi oman lausuntonsa, jonka mukaan niitä olisi höllennettävä (Boersma, ym, 2014). Bizot Group on vuonna 1992 perustettu kansainvälinen, suurten vaikutusvaltaisten museoiden johtajien ryhmä, jonka jäsenet kokoontuvat ajoittain keskustelemaan ja vaihtamaan ajatuksia alaa koskevista ajankohtaisista teemoista. Vuonna 2008 Bizot Groupin kokouksien jälkimainingeissa Tate-museoiden johtaja Sir Nicholas Serota ja Victoria & Albert Museumin johtaja Mark Jones kokosivat ryhmän Iso-Britannian museoiden ja kulttuuriperintöorganisaatioiden johtavia konservattoreita arvioimaan museoiden olosuohdesuosituksia. Tuloksena oli UK National Museum Directors' Conferencessa esitelty julkaisu *NMDC Guiding Principles for Reducing Museums' Carbon Footprint*, joka tähtäsi hiilijalanjäljen vähentämiseen museoissa. (UK National Museum Directors' Council, 2020.) Hiilijalanjäljen vähentämiseksi Bizot Group pyrkii myös vähentämään kuriirien käyttöä näyttelylainojen kuljetuksissa (Bickersteth ym. 2014, 4).

Bizot Groupin näkemys on saanut laajaa kannatusta museomaailmassa, erityisesti museonjohtajien keskuudessa, mutta myös monet konservatorit pitävät olosuohdesuositusten uudelleen arvioimista ja niiden höllentämistä perusteltuna ja tervetulleena muutoksena. AIC (s.o. The American Institute for Conservation of Historic and Artistic Works) perusti työryhmän, joka luonnosteli alustavan ehdotuksen olosuohdeohjeistuksista (Interim Guidelines), joka esiteltiin 2012 museonjohtajien yhdistyksen kokouksessa. Samana vuonna Bizot Group yksimielisesti hyväksyi omien ohjeistustensa käyttöönoton ja British Standards Institution julkaisi väliaikaisen standardin *PAS 198:2012 — Specification for Managing Environmental Conditions for Cultural Heritage*. Huhtikuussa 2014 the Australian Institute for the Conservation of Cultural Material julkaisi omat väliaikaiset ohjeistuksensa (Interim Guidelines), jotka perustuivat AIC:n ja muiden kansainvälisten konservatorityöryhmien vastaaviin

ohjeistuksiin. On mielenkiintoista, miksi kaikista näistä ohjeistuksista käytetään määritelmää *Interim Guidelines*, eli suomeksi käännettynä *väliaikainen*, ikään kuin ne odottaisivat lopullista vahvistusta. Tämä johtunee siitä, että ne eivät kata kaikkia aiheeseen liittyviä kysymyksiä, eikä konsensusta niiden suhteen ei ole saavutettu. (Boersma ym. 2014.)

Museoalalla suinkaan kaikki eivät ole ilolla ottaneet vastaan Bizot Groupin liikkeelle panemaa uudistusaaltoa. Esimerkiksi Saksan, Sveitsin ja Itävallan konservaatit ovat suhtautuneet siihen erittäin kriittisesti. He kannattavat 1970-luvulta lähtien vallalla ollutta, jo aiemmin mainittua varovaista lähestymistapaa "Precautionary Principle" (Boersma ym. 2014; Bickersteth ym. 2014, 2). Heidän näkemyksensä puki sanoiksi Müncheniläisen Doerner Institutin 2014 julkaisema lausunto *Stable Is Safe: The Munich Position on Climate and Cultural Heritage* (Burmester & Eibl 2014), jossa em. "väliaikaisia ohjeistuksia" kritisoidaan ja Bizot Groupin motiivit kaiken alulle panemisessa kyseenalaistetaan:

The Doerner Institut refuses to follow the recently enacted 'Interim Guidelines' of the Bizot Group. This group of important museums world-wide has taken on the obligation of organizing major exhibitions. Under current financial pressure, the group has now turned its attention to the 'green museum' and the topic of 'sustainability'.

To save resources and to lower the carbon footprint, several members of the Bizot group proposed the implementation of relaxed 'Interim Guidelines' for climate conditions in museums as well as for loans. As argued by the Doerner Institut, a stable room climate with tight ranges for relative humidity and temperature has been largely responsible in the past for the excellent condition of sensitive art objects, including paintings of all types, in our collections. To depart from these values, would increase the risk for our collections and do little to help the environment.

Moreover, the relaxed 'Interim Guidelines' increase the risk for all lenders and will raise insurance premiums, perhaps very significantly. The institute is convinced that the goals of a "green museum" and "sustainability" can be achieved by means other than by abandoning globally accepted museum standards that are also applied generally to art in transit around the world. As stated by the institute, the relaxed 'Interim Guidelines' of the Bizot Group are without doubt mainly geared to the aims of the organizers of large loan exhibitions. (Burmester 2013.)

Kestävää kehitystä museomaailmassa pyrkii edistämään The Network of European Museum Organisations NEMO. Se on 1992 perustettu Euroopan Unioniin kuuluvien maiden kansallisten museoiden verkosto, johon kuuluu yli 30 000 museota 40 eri maassa. NEMO:n toiminta-ajatus on turvata aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön säilyminen nykyisille ja tuleville sukupolville, sekä edistää museoiden roolia aktiivisina vaikutta-

jina, sivistäjinä ja kulttuuritoiminnan kehittäjinä yhteiskunnassa. Se jakaa tietoa, ajaa museoiden asiaa politiikassa, järjestää museoille koulutusta, taloudellista tukea, sekä yhteistyö- ja verkostoitumismahdollisuuksia. NEMO tekee yhteistyötä Euroopan Unionin päättäjien ja toimielinten kanssa ja välittää niiltä rahoitusta museoille. NEMO on sitoutunut kehittämään museoalaa EU:n poliittisten linjausten mukaisesti. EU on omaksunut Yhdistyneiden Kansakuntien 2015 asettamat kestävän kehityksen tavoitteet *17 Sustainable Development Goals (SDGs)*. Näihin tavoitteisiin kuuluu kulttuurin sisällyttäminen EU:n kestävän kehityksen strategioihin. NEMO pyrkii vakuuttamaan poliittiset päättäjät siitä, että museoilla on tärkeä rooli kestävässä kehityksessä. NEMO on osa *#MuseumsforFuture* -liikettä, joka pyrkii edistämään museoiden ilmastoystävällisyyttä, sekä kuuluu myös *Climate Heritage Networkiin*, joka on lokakuussa 2019 perustettu maailmanlaajuinen organisaatioiden yhteistyöverkosto, joka edistää kulttuuri- ja taidetoimijoiden voimavarojen hyödyntämistä ilmastonmuutoksen hillitsemisessä ja vapaaehtoisesti muodostuvin yhteistyömuodoin tukee Pariisin ilmastopimuksen tavoitteiden saavuttamista. (NEMO The Network of European Museum Organisations 2021.)

Museovirasto on Suomesta ensimmäinen Climate Heritage Network -verkostoon liittynyt toimija (liittyminen tapahtui maaliskuussa 2021 tämän opinnäytetyön kirjoittamisen aikana) ja sen kautta Museovirasto on mukana globaalissa työssä, jonka avulla luodaan ja levitetään kulttuuriperintöön perustuvia innovatiivisia ilmastotoimia ja käytäntöjä sekä edistetään ymmärrystä luonnon ja kulttuurin yhteen kietoutumisesta. Verkostossa etsitään ratkaisuja niihin jännitteisiin, joita kulttuuriperinnön suojelun ja ilmastonmuutoksen hillitsemis- ja sopeutumispyrkimysten välillä on. Museoviraston pääjohtaja Tiina Merisalon mukaan Museovirasto voi verkostotyön myötä auttaa muitakin kulttuuriperintötoimijoita tunnistamaan roolinsa ilmastotoimijoina ja oppia toisilta verkoston jäseniltä ja eri maiden käytännöistä mm. vaikutusten arvioinnissa ja mittareiden kehittämisessä. (Museovirasto 2021.)

Climate Heritage Network on ollut myös mukana projektissa, jossa Europa Nostra (1963 perustettu Euroopan suurin kulttuuriperintöorganisaatio (Europa Nostra, i.a.) ja ICOMOS (s.o. International Council on Monuments and Sites) tuottivat European Investment Bankin ja EU:n Creative Europe -puiteohjelman tuella julkaisun *European Cultural Heritage Green Paper*, joka julkistettiin maaliskuussa 2021. Julkaisussa vedotaan sen puolesta, että kulttuuri- ja luonnonperintömme ovat avainasemassa *Euroopan vihreän kehityksen ohjelman* (EU:n European Green Deal) tavoitteiden saavuttamisessa ja sen myönteisten

vaikutusten varmistamisessa Euroopan yhteiskunnassa ja ympäristössä kestävästi. Julkaisussa on kattavasti esitelty strategiat, joihin sitoutumalla kulttuuriperintöorganisaatiot voivat edesauttaa näiden tavoitteiden saavuttamista ja olla mukana tekemässä Euroopasta ensimmäinen ilmastoneutraali maanosa vuoteen 2050 mennessä. (Potts 2021.) Ks. Liite 6.

2.2 Standardit ja ohjeet

Kaikki edellä käsitellyt poliittiset linjaukset ja niistä kumpuava arvokeskustelu ovat perusta, joka asettaa raamit museoiden toiminnalle. Museot eivät ole yhteiskunnasta irrallisia toimijoita, jotka olisivat immuuneja maailmassa käynnissä oleville ilmiöille, vaan niiden odotetaan omalta osaltaan olevan mukana työskentelemässä yhteisten päämäärien saavuttamiseksi. Poliittiset instituutiot ovat määrätietoisesti kehittäneet keinoja museoiden sitouttamiseksi yhteisiin pelisääntöihin. Museoalalle on laadittu erilaisia kansainvälisiä suosituksia, standardeja ja ohjeistuksia, jotka pohjautuvat poliittisiin linjauksiin ja tavoitteisiin. Niiden avulla pyritään yhtenäistämään alan käytänteitä ja helpottamaan yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Kansainvälisten ohjeistusten pohjalta on säädetty kansallisia lakeja ja laadittu museoiden omia kokoelmapoliittisia ohjelmia ja kokoelmanhallintakäytäntöjä, joiden mukaan museot toimivat. Ne ovat perustana kaikessa museoiden toiminnassa, myös lainaustoiminnassa. Tätä taustaa vasten tarkastellaan tutkimuksen kohteena olevia toimintatapoja ja päätöksentekoprosesseja. Ohjeistuksia on paljon ja ei ole mielekästä, eikä tarkoituksenmukaista edes pyrkiä käsittelemään niistä kaikkia tämän oppinnäytetyön puitteissa, mutta niistä on valittu tähän yleisimmät ja seuraavissa alaluvuissa käydään läpi niiden sisältöjä pääpiirteittäin.

Conservation is also an activity that is framed by a set of values and principles, expressed in various national and international Codes of Ethics. These are meant to guide decisions in conflicting situations, where the issues that arise do not concern so much what conservators can do, but rather what they should or should not do (Kapelouzou 2010, 10).

2.2.1 UNESCO recommendations

UNESCO (s.o. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) on julkaissut suosituksia siitä, miten Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenvaltioiden ja niiden alueella vaikuttavien kulttuuriperintöorganisaatioiden tulisi toimia, jotta Yhdistyneiden Kansakuntien asettamat tavoitteet rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, ihmisoikeuksien,

kestävän kehityksen ja kansainvälisen oikeuden edistämiseksi toteutuisivat. Näyttely- ja lainaustoiminnan kannalta olennaisimmat on listattu tähän.

Recommendation concerning the Most Effective Means of Rendering Museums Accessible to Everyone (14 joulukuuta 1960) on suositus, jossa on ohjeistettu toimintatavat, joilla pyritään siihen, että museoiden kokoelmat olisivat saavutettavissa tasapuolisesti kaikille kansalaisille yhtäläisten oppimis- ja koulutusmahdollisuuksien turvaamiseksi ja kansojen keskinäisen yhteisymmärryksen lisäämiseksi kulttuurin jakamisen myötä (UNESCO 1960).

Recommendation on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Export, Import and Transfer of Ownership of Cultural Property (19 marraskuuta 1964) on suositus toimenpiteistä, joilla pyritään ehkäisemään kulttuuriomaisuuden laitonta vientiä, tuontia ja kauppaa (UNESCO 1964).

Declaration of Principles of International Cultural Co-operation (4 marraskuuta 1966) on julistus, joka tähtää kansainvälisen yhteistyön lisäämiseen kulttuurialalla rauhan ja solidaarisuuden edistämiseksi ja YK:n päämäärien (mm. yhtäläiset ihmisoikeudet) toteutumisiksi (UNESCO 1966).

Recommendation concerning the Protection, at National Level, of the Cultural and Natural Heritage (16 marraskuuta 1972) on suositus, jossa on määritelty periaatteet, joiden mukaisesti jäsenvaltioiden tulisi turvata kulttuuriperinnön säilyminen (UNESCO 1972).

Recommendation concerning Education for International Understanding, Co-operation and Peace and Education relating to Human Rights and Fundamental Freedoms (19 marraskuuta 1974) on suositus, jossa määritellään periaatteet, joita jäsenvaltioiden tulisi noudattaa koulutus- ja sivistystoiminnassa (UNESCO 1974).

Recommendation on Participation by the People at Large in Cultural Life and their Contribution to It (26 marraskuuta 1976) on suositus toimintatavoista, joilla jäsenvaltiot voivat mahdollistaa kansalaisten osallistumisen mahdollisimman laajasti kulttuuritoimintaan (UNESCO 1976a).

Recommendation concerning the International Exchange of Cultural Property (26 marraskuuta 1976) on suositus, jossa on määritelty periaatteet, joiden mukaisesti jäsenvaltioiden tulisi pyrkiä lisäämään kulttuuriperinnön kansainvälistä vaihtoa ja jakamista (UNESCO 1976b).

Recommendation for the Protection of Movable Cultural Property (28 marraskuuta 1978) on suositus, jossa on määritelty periaatteet, joilla kulttuuriperinnön säilymistä pyritään turvaamaan samalla, kun sen saavutettavuutta pyritään yhteiskunnassa lisäämään Unescon muiden suositusten mukaisesti (UNESCO 1978).

Recommendation concerning the Status of the Artist (27 lokakuuta 1980) on suositus, jossa on määritelty periaatteet koskien taiteilijoiden asemaa yhteiskunnassa. Siinä on myös tunnustettu taiteen merkitys yhteiskunnalle (UNESCO 1980).

Recommendation concerning the protection and promotion of museums and collections, their diversity and their role in society (17 marraskuuta 2015) on suositus, jossa hyvin kattavasti määritellään museoiden tehtävät (säilyttäminen, tutkimus, viestintä, opetus) ja haasteet, joita museoilla on yhteiskunnassa (globalisaatio, suhde talouteen ja elämään, sosiaalinen rooli, sekä viestintä- ja informaatioteknologiat) ja toimintatavat, joilla jäsenvaltioiden tulisi mahdollistaa museoiden toiminta roolissaan, joka niille on määritelty (UNESCO 2015).

2.2.2 ICOM Code of Ethics

ICOM (s.o. International Council of Museums) on 1946 perustettu kansainvälinen museoiden ja museoammattilaisten organisaatio, joka tarkoitus on maailman nykyisen ja tulevan, aineettoman ja aineellisen kulttuuri- sekä luonnonperinnön säilyttäminen, sen jatkuvuuden turvaaminen, sekä vuorovaikutus yhteiskunnassa. ICOM on kansalaisjärjestö, jolla on muodolliset suhteet Unescon kanssa ja jolla on neuvoo-antava asema Yhdistyneiden Kansakuntien talous- ja sosiaali-neuvostossa. (ICOM-CC 2019.)

ICOM on laatinut säännösten *ICOM Code of Ethics*, suomennettuna *Museotyön eettiset säännöt*. Nämä eettiset säännöt tarjoavat ammatillisen toimintamallin keskeisellä julkisen toiminnan alueella, jolla kansallinen lainsäädäntö on vaihteleva ja epäyhtenäinen. Ne asettavat käyttäytymiselle ja toiminnalle yleismaailmalliset vähimmäisvaatimukset, joiden pohjalta kansalliset ammattiryhmät voivat rakentaa omat vaatimuksensa, joihin

museoiden ammatillinen henkilökunta voi pyrkiä kaikkialla maailmassa. Samalla ne määrittelevät, mitä yleisö voi odottaa museoiden henkilökunnalta. Säännösten tavoitteena on lisätä museoalan kansainvälisen yhteisön arvojen tunnettuutta. (ICOM International Council of Museums i.a.)

ICOM:in eettinen säännöstö kattaa museoalan moninaiset aihealueet, kuten esineiden omistajuus, lainsäädäntö, resurssienhallinta, turvallisuus, sekä kokoelmapoistot ja -palautukset. Lainaustoiminnan kannalta näistä olennaisimpia ovat erityisesti kokoelmien saavutettavuuteen ja turvallisuuteen liittyvät säännöt.

Museot ovat vastuussa aineellisesta ja aineettomasta luonnon- ja kulttuuriperinnöstä. Hallintoelimet sekä museoiden strategisesta johdosta ja valvonnasta vastaavat henkilöt ovat velvollisia suojelemaan ja edistämään tätä perintöä ja siihen kohdistettuja inhimillisiä, aineellisia ja taloudellisia voimavaroja.

Museoilla on erityinen velvollisuus asettaa kokoelmat ja kaikki niihin liittyvä oleellinen tieto saataville niin laajalti kuin mahdollista, ottaen kuitenkin huomioon luottamuksellisuuden ja turvallisuuden asettamat vaatimukset.

Museoilla on tärkeä velvollisuus kehittää kasvatuksellista rooliaan ja houkutella laajempia yleisöjä siitä yhteisöstä tai ryhmästä ja siltä seudulta, jota ne palvelevat. Vuorovaikutus yhteisön kanssa ja sen kulttuuriperinnön vaaliminen muodostavat oleellisen osan museon kasvatuksellisesta tehtävästä.

Museoiden tulee edistää tiedon, dokumentoinnin ja kokoelmien jakamista museoiden ja kulttuuri-instituutioiden kanssa niissä maissa ja yhteisöissä, joista sen kokoelmat ovat peräisin. On myös pyrittävä kehittämään yhteistyötä sellaisten maiden tai alueiden museoiden kanssa, jotka ovat menettäneet merkittävän osan perinnöstään. (ICOM International Council of Museums 2005.)

2.2.3 ICOM-CC and IIC Declaration on Environmental Guidelines

IIC-kongressissa Hongkongissa ja ICOM-CC-konferenssissa Melbournessa syyskuussa 2014 edustajat keskustelivat ja sopivat hyväksyttäviä museo-olosuhteita koskevasta julistuksesta, jossa tuotiin julki kyseisten järjestöjen mielipide konservattoreiden ammatikunnan yhteisenä mielipiteenä. Sen mukaan museoiden tulisi huomioida kestävän kehityksen näkökulma toiminnassaan tiedostaen sen olevan paljon laajempi kokonaisuus, kuin pelkät museo-olosuhdestandardit. Museoiden tulisi pyrkiä vähentämään hiilijalanjälkeään ja ympäristövaikutuksiaan ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi vähentämällä energiankulutustaan ja tutkimalla vaihtoehtoisia uusiutuvia energialähteitä. (IIC & ICOM-CC 2014.)

Museo-olosuhteiden osalta julistuksessa selkeästi otetaan kantaa niiden höllentämisen puolesta. Ilmastointia ei tulisi enää edellyttää, vaan passiivisia menetelmiä, yksinkertaista ja helposti ylläpidettävää tekniikkaa, ilmankiertoa ja vähemmän energiaa kuluttavia ratkaisuja tulisi harkita. Riskienhallinta tulisi sisällyttää hallinnollisiin prosesseihin. Julistuksessa kuitenkin tunnustetaan, että kokoelmien ja eri materiaalien olosuhdevaatimukseen liittyy problematiikkaa, joka konservattoreiden ja tutkijoiden tulisi aktiivisesti pyrkiä ratkaisemaan. Pysyviä näyttelyitä ja varastointia koskevien olosuhdevaatimusten tulisi olla saavutettavissa paikallisessa ilmastossa. (IIC & ICOM-CC 2014.)

Museolainojen osalta julistuksessa peräänkuulutetaan avoimuutta museoissa todellisudessa vallitsevien ympäristöolosuhteiden suhteen, jotta lainaehdoille asetettaisiin realistiset vaatimukset. Tulisi huomioida, että useimmilla maailman museoilla ei ole ilmastointijärjestelmiä näyttely- ja varastotiloissaan. Julistuksessa tunnustetaan tarve lausunnolle, jolla vakuutetaan päättäjät siitä, että kansainvälisten lainojen olosuhteet eivät välttämättä sovi kokoelmien pysyviin näyttelyihin ja varastointiin kaikissa museoissa. Lainaehtoissa asetetuissa olosuhdevaatimuksissa tulisi olla joustavuutta sellaisten museoiden suhteen, joiden ilmasto-olosuhteet poikkeavat ohjeissa asetetuista raja-arvoista ja mahdollisuus olosuhteiden ylläpitämiseen vaihtoehtoisilla tavoilla, kuten mikroilmastoilla. (IIC & ICOM-CC 2014.)

Julistus perustuu AIC:n, AICCM:n, Bizot Groupin ym. jo aiemmin laatimiin ns. väliaikaisiin olosuhdeohjeistuksiin *Interim Guidelines*, jotka tässä julistuksessa esitetyn näkemyksen mukaan tulisi vakiinnuttaa pysyviksi kansainvälisissä lainoissa sovellettaviksi olosuhdeohjeistuksiksi (IIC & ICOM-CC 2014).

AIC

AIC (The American Institute for Conservation of Historic and Artistic Works) Interim Guidelines endorsed by the Association of Art Museum Directors:

- Suurimmalle osalle kulttuuriperintömateriaaleista suhteellinen kosteus 45–55 % välillä, sallittu vaihtelu +/-5 %, vuosittainen vaihteluväli 40 % minimistä 60 % maksimiin, lämpötila 59–77°F (15–25°C), on hyväksyttävä.
- Vaihtelut tulee minimoida.
- Jotkut materiaalit vaativat säilyäkseen toisenlaisia olosuhteita.

- Kaikkien esineiden lainaehdoissa tulisi konsultoida konservaattoreita (IIC & ICOM-CC 2014.)

AICCM

AICCM (The Australian Institute for the Conservation of Cultural Material) recommended Interim Temperature and Relative Humidity Guidelines for acceptable storage and display conditions of general collection:

- Lämpötila 15–25°C välillä, sallittu vaihtelu +/-4°C per 24 h pysyen em. rajoissa, suhteellinen kosteus 45–55 % RH ± 5, saliittu vaihtelu +/- 5 % per 24 h pysyen em. rajoissa (lauhkea ilmastovyöhyke)
- Lämpötila 15–25°C välillä, sallittu vaihtelu +/-4°C per 24 h pysyen em. rajoissa, suhteellinen kosteus 50–60 % RH ± 5, saliittu vaihtelu +/- 5 % per 24 h pysyen em. rajoissa (subtrooppinen/trooppinen ilmastovyöhyke)
- Siellä, missä varastointi- ja näyttelyolosuhteissa tapahtuu muutoksia vuodenajan mukaan, RH muutos tulisi tapahtua hallitusti asteittain välillä 40 % – 60 %.
- Lämpötilan ja suhteellisen kosteuden raja-arvot kulttuuriperinnön säilyttämisessä ovat riippuvaisia esineiden materiaalista, rakenteesta ja kunnosta, mutta tasaiset olosuhteet em. arvojen rajoissa ovat yleisesti hyväksyttävät suurimalla osalla esineistä. (AICCM The Australian Institute for the Conservation of Cultural Material 2019.)

Bizot Group

Bizot Green Protocol & NMDC (National Museum Directors' Council) guiding principles for reducing museums' carbon footprint – Proposed Interim Guidelines for Hygroscopic Materials:

- Suurimmalle osalle hygroskooppisista materiaaleista (kuten kankaalle maalatut teokset, tekstiilit, etnografiset esineet ja eläinliima) suositellaan tasaista suhteellista kosteutta (RH) 40–60 % ja tasaista lämpötilaa 16–25°C. muutokset ei enempää kuin ±10 % RH per 24 h määriteltyjen raja-arvojen puitteissa.
- Herkemmät materiaalit (kuten silkiset kuvakääröt, paneelimaalaukset ja pergamentti) vaativat erityisen tiukkaa suhteellisen kosteuden säätelyä materiaalikohteisesti ja kansainvälisissä lainoissa tämä voidaan toteuttaa mikroilmastoilla.

- Vähemmän herkät materiaalit (kuten kivi ja keramiikka) kestävät laajempaa vaihteluväliä kosteuden ja lämpötilan suhteen ja kansainvälisissä lainoissa olosuhtesuosituksia tulisi harkita tapauskohtaisesti.
- Käytännössä tulee huomioida, että suhteellisen kosteuden pitoisuudet näiden raja-arvojen ulkopuolella eivät ole hyväksyttäviä suurimmalle osalle hygroskooppisista materiaaleista ja on huolehdittava siitä, että olosuhteet pysyvät niiden sisäpuolella.
- Konservaattorin arvio on välttämätön määriteltäessä sopivia olosuhteita lainaa varten. (NMDC National Museum Directors' Council i.a., 2020.)

2.2.4 Lending to Europe

Alankomaiden Euroopan unionin puheenjohtajakaudella Euroopan neuvosto hyväksyi päätöslauselman 13839/04 työohjelmasta *Culture 2005–2006*, jonka tavoitteena oli parantaa kulttuuriyhteistyötä ja poistaa sitä rajoittavat esteet. Taidekokoelmien ja näyttelyiden liikkuvuus määriteltiin yhdeksi tärkeimmistä painopistealueista. Puheenjohtajavaltio kokosi museoasiantuntijatyöryhmän, jonka puheenjohtajana toimi Amsterdamin Rijksmuseumin pääjohtaja Ronald de Leeuw. Työryhmän tehtävänä oli valmistella käytännön suosituksia museoiden kokoelmien liikkuvuuden parantamiseksi painottaen erityisesti aiheeseen liittyviä kysymyksiä, kuten vakuutukset ja korvaukset, standardit ja ohjeet sekä registraattorien rooli. Näiden lisäksi ryhmä käsitteli myös muita kokoelmien liikkuvuuteen liittyviä aiheita. Tavoitteena oli tarjota käytännönläheisiä neuvoja kaikenlaisille museoille (luonnontieteelliset, historialliset, taidemuseot jne.). Lisäksi ryhmän tuli korostaa lisäarvoa, jonka jäsenvaltiot ja EU:n toimielimet voisivat näiden suositusten täytäntöönpanolla saavuttaa. Ryhmä havaitsi, että hyviä käytäntöjä on alalla jo olemassa, mutta olisi tärkeää tunnistaa ja ottaa niitä käyttöön laajemmassa mittakaavassa. Näiden käytäntöjen ja ryhmän laatimien suositusten tulisi edistää kokoelmien liikkuvuutta – myös niistä museoista ja maista, jotka ovat toistaiseksi olleet vähemmän tiiviisti mukana kansainvälisessä näyttelytoiminnassa. (Weij & Witsen Elias 2005, 9.)

Varmistaakseen, että ohjeistuksilla olisi merkittävä vaikutus, joka johtaisi todellisiin parannuksiin, ryhmä valitsi pragmaattisen lähestymistavan, joka tarjoaisi ratkaisuja ongelmiin, jotka olivat esteenä kokoelmien liikkuvuudelle. Ryhmä tunnisti ongelmallisiksi seuraavat osa-alueet:

1. johtaminen ja hallinnointi
2. arvo, vakuuttamattomuus, korvaukset ja vakuutukset

3. takavarikkokielto
4. pitkäaikaislainat
5. lainamaksut
6. julkaisut / tekijänoikeudet
7. digitalisointi
8. luottamus

Työryhmän raportti *Lending to Europe – Recommendations on collection mobility for European museums* sisältää näitä aihealueita koskevat suositukset ja ohjeistukset, mutta esimerkiksi terrorismi ja tullauskäytännöt on jätetty käsittelemättä. Ryhmä totesi, että merkittävää edistystä tällä alalla voidaan saavuttaa vain, jos museoammattilaiset, EU:n jäsenvaltiot ja toimielimet ponnistelevat yhdessä sen eteen. (Weij & Witsen Elias 2005, 9.)

Ohjeistuksissa suositellaan, että museoammattilaiset kaikkialla Euroopassa noudattavat ICOM:in museotyön eettisiä ohjeistuksia ja soveltavat Bizot Groupin “General Principles on Administration of Loans”-ohjeistusta ja käyttävät ”UKRG Facilities Report”-olosuhdelomaketta standardina. Museo-organisaatioiden, EU:n jäsenvaltioiden sekä toimielinten tulisi pyrkiä tukemaan eurooppalaisten museoalan verkostojen (kuten NEMO) toimintaa ja eurooppalaisten standardien kehittämistä, sekä registraattorin virkojen perustamista. Kaikkien em. tahojen tulisi pyrkiä edistämään politiikkaa, joka mahdollistaisi museoesi-
neiden vakuutuskustannusten vähenemisen (vakuuttaminen markkina-arvoa alhaisem-
millä vakuutusarvoilla ja vaihtoehtoisten toimintatapojen kehittäminen vahinkojen ja me-
netysten korvaamiseksi), laajentamaan ja yhtenäistämään valtiantakuukäytäntöjä ja ta-
kavarikkokieltoja, helpottamaan pitkäaikaislainoja, pitämään lainamaksut mahdollisim-
man pieninä, edistämään tutkimustiedon ja julkaisujen saatavuutta, pitämään tekijänoi-
keusmaksut kohtuullisina, parantamaan kokoelmien digitaalista saavutettavuutta ja ak-
tiivisesti pyrkiä monin tavoin lisäämään keskinäistä yhteistyötä ja luottamusta. (Weij & Witsen Elias 2005, 10-20.)

2.2.5 Spectrum 5.0

Spectrum on Iso-Britannialainen kokoelmanhallintastandardi, joka on myös maailman-
laajuisessa käytössä. Spectrum 5.0 on julkaistu syyskuussa 2017. Spectrumin tavoit-
teenä on jakaa käytännössä hyväksi havaittuja neuvoja kokoelmien hoidossa kattaen
mahdollisimman laajasti erilaisia kokoelmanhoidollisia toimenpiteitä (*procedures*). Se on

tarkoitettu kaikenkokoisten ja -tyyppisten museoiden käyttöön, sekä myös muiden tahojen hyödynnettäväksi, joilla on vastaavan tyyppisiä kokoelmia kuin museoilla. Spectrumissa on asetettu kokoelmanhoidollisille toimenpiteille tavoitteet (*Spectrum Standards*), jotka tulisi saavuttaa riippumatta siitä, mitä keinoja toimenpiteissä käytetään. (Collections Trust 2017b.) Suomessa Museovirasto on julkaissut *Museoalan kehittämisen ohjeita ja oppaita*, jotka pohjautuvat Spectrum-standardeihin (mm. *Kokoelmapolitiikan muistilista museoille*) (Museovirasto i.a.-a).

Iso-Britanniassa akkreditoitujen museoiden tulee pystyä osoittamaan, että heidän organisaatiossaan nämä tavoitteet on saavutettu tai pyritään saavuttamaan kaikissa perustoimenpiteissä (*Primary procedures*), joita on yhdeksän: esineiden sisään kirjaaminen (*Object entry*), kokoelmiin liittäminen (*Acquisition and accessioning*), sijainnin kontrollointi (*Location and movement control*), inventointi (*Inventory*), luettelointi (*Cataloguing*), ulos kirjaaminen (*Object exit*), sisään lainaaminen (*Loans in / borrowing objects*), ulos lainaaminen (*Loans out / lending objects*) ja dokumentointi (*Documentation planning*). Edellä mainittuihin perustoimenpiteisiin liittyy muitakin toimenpiteitä tai proseduureja, joihin Spectrum antaa ohjeistuksia. Näitä ovat kuntotarkastukset, kokoelmien hoito ja konservointi, arvonmääritys, vakuuttaminen, suunnitelma hätätilanteiden varalta, vahinkotapakukset, kokoelmapoistot, riskien hallinta, reproduktiot, kokoelmien käyttö, kokoelmien arviointi ja auditointi. (Collections Trust 2017b.)

2.2.6 NEMO Standard Loan Agreement

The Network of European Museum Organisation NEMO on laatinut lainasopimusmallin, joka noudattaa kansallisia ja kansainvälisiä eettisiä standardeja mukaan lukien ICOM:in eettiset säännöt ja Unescon yleissopimus kulttuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi. Lainasopimusmalli on tarkoitettu museoiden vapaaseen käyttöön helpottamaan lainasopimusten laatimista. Se on kuin eräänlainen muistilista, joka auttaa huomioimaan kaikki lainoihin liittyvät seikat. Lainasopimusmalli on vapaasti saatavilla internetissä osoitteessa www.ne-mo.org ja se on käännetty eri kielille, myös suomeksi. (NEMO i.a.-a) NEMO on myös julkaissut pitkäaikaislainojen mallisopimuksen *Long-Term Loan Conditions* (NEMO i.a.-c), ja *Long term loans – Best practices* -raportin (NEMO i.a.-b).

2.2.7 UKRG Standard Facilities Report

UKRG (s.o. United Kingdom Registrars' Group) on laatinut olosuhteraporttilomakemallin *UKRG Standard Facilities Report*, jota *Lending to Europe*-ohjeistuksissa suositellaan käyttämään eurooppalaisena standardina. Organisaation verkkosivuilla (www.ukregistrarsgroup.org) vapaasti saatavilla oleva lomake auttaa lainan myöntäjiä arvioimaan lainoihin sisältyviä käytännön asioita, tunnistamaan niihin liittyviä haasteita ja kuinka ne voidaan ratkaista. Lomakkeella on kattavasti huomioitu kaikki näyttelytiloihin, niiden olosuhteisiin ja turvallisuuteen, sekä esineiden käsittelyyn liittyvät seikat, joiden perusteella lainan myöntäjä pystyy arvioimaan lainaan liittyviä riskejä ja voidaanko se myöntää. (UKRG United Kingdom Registrars Group 2015.)

2.2.8 CEN-standardit

CEN (s.o Comité Européen de Normalisation) käynnisti vuonna 2002 standardisointikomitean "Conservation of cultural property" CEN/TC 346, suomeksi Kulttuuriperinnön vaaliminen. Komitean tavoitteena on työstää eurooppalaisia standardeja ja ohjenuoria aineellisen kulttuuriperinnön vaalimiseen mm. seuraavista aiheista: konservointialan yleiset termit ja prosessit, historiallisten rakennusten energiatehokkuus, kokoelmien säilytys, pakkaus ja kuljetus. Standardien avulla pyritään yhtenäistämään käytäntöjä, normeja ja määritelmiä, jotta eri toimijat puhuisivat yhteistä kieltä ja työ helpottuisi. Museovirasto toimii aktiivisesti standardien valmistelussa Euroopan tasolla ja Suomessa seurantaryhmän puheenjohtajana sekä levittää tietoa standardeista alan toimijoille. Kotimainen seurantaryhmä SR 216 (2013-) tehtävänä on toimia kulttuuriperinnön vaalimiseen liittyvän standardisoinnin asiantuntijaelimenä ja siinä ovat mukana Museovirasto, Kansallisgalleria, Kansallisarkisto, Alvar Aalto-säätiö, Pohjoismainen konservaattoriiliitto, ICOM Suomen komitea, ICOMOS Suomen osasto, Konservointi T. Sonninen Oy ja Suomen Standardisointiliitto SFS ry. (Museovirasto i.a.-b)

Näyttelytoiminnan kannalta oleellisia standardeja:

CEN/TS 16163:2014 Conservation of Cultural Heritage – Guidelines and procedures for choosing appropriate lightning for indoor exhibitions

CEN/TS 17135:2020 Conservation of Cultural Heritage – General terms for describing the alterations of objects

EN 15757:2010 Conservation of Cultural Property – Specifications for temperature and relative humidity to limit climate-induced mechanical damage in organic hygroscopic materials

EN 15758:2010 Conservation of Cultural Property – Procedures and instruments for measuring temperatures of the air and the surfaces of the objects

EN 15759-2:2018 Conservation of Cultural Heritage – Indoor climate – Part 2: Ventilation management for the protection of cultural heritage buildings and collections

EN 15946:2011 Conservation of Cultural Property – Packing principles for transport

EN 15999-1:2014 Conservation of Cultural Heritage – Guidelines for design of showcases for exhibition and preservation of objects – Part 1: General requirements

EN 16242:2012 Conservation of Cultural Heritage – Procedures and instruments for measuring humidity in the air and moisture exchanges between air and cultural property

EN 16648:2015 Conservation of Cultural Heritage – Transport methods

2.3 Museokohtaiset linjaukset ja kirjatut toimintatavat

Suomessa museoiden toimintaa määrittelee 1 päivänä tammikuuta 2020 voimaan tullut Museolaki 314/2019. Lähes kaikilla suomalaisilla museoilla on tällä hetkellä kirjattu kokoelmapoliittinen ohjelma (Museotilasto), sillä Museolaissa se on määritelty yhdeksi kriteeriksi, joka museoiden on täytettävä saadakseen Opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämää valtionosuutta ammatillisten museoiden käyttökustannuksiin (Museolaki 314/2019, 5 §).

Kokoelmapoliitiikka määrittelee museon kokoelmatehtävän ja sen hoitamiseen liittyvät linjaukset, perustelut, käytännöt, prosessit ja yksityiskohdat. Se kuvaa aiempia käytäntöjä, nykytilaa ja tulevaisuuden tavoitteita kokoelmatehtävän hoitamisessa. Kokoelmapoliitiikka toimii sekä linjauksena tavoitteista ja toimintatavoista että käsikirjana ja ohjeena tehtävän toteuttamiseen. Kokoelmapoliitiikan voi toteuttaa kahtena versiona, joista toinen on julkinen ja toinen museon sisäinen ohjeistus. Kokoelmapoliitiikka on museon hallinnon hyväksymä ja organisaatioon jalkautettu. (Ekosaari, Jantunen & Paaskoski 2015, 2.)

Kokoelmapoliittisissa ohjelmissa on määritetty kokoelmien kartuttamiseen, inventaariin, vientiin ja luettelointiin, esilläpitoon, säilytykseen, hoitoon ja konservointiin, lainaus- ja talletustoimintaan sekä katsastukseen ja valvontaan liittyvät kokonaisuudet (Taidemuseoalan kehittämissyyskikkö KEHYS ja konservointilaitos 2007, 6). Museovirasto

on Museo 2015 -hankkeen kanssa yhteistyössä julkaissut kokoelmapolitiikan laatimista varten Spectrum-standardeihin pohjautuvan kattavan oppaan *Kokoelmapolitiikan muis-tilista museoille*, jossa on huomioitu kaikki siihen liittyvät osa-alueet (Ekosaari ym. 2015).

Museot laativat omiin kokoelmapoliittisiin ohjelmiinsa pohjautuen lainaehdot, joissa määritellään, mitä lainojen vastaanottajilta edellytetään. Lainaehtojen tarkoituksena varmistaa lainattavien teosten turvallisuus kaikkien lainaan liittyvien vaiheiden aikana (pakkaamiset, kuljetukset, välivarastoinnit, esilläolo näyttelyissä). Vakiolainaehtojen pohjalta laaditaan teoslainoja koskevat lainasopimukset. Lainasopimukset ovat virallisia sopimuksia, jotka laaditaan aina lainan myöntävän ja sen vastaanottavan organisaation välillä. Lainasopimukset ovat virallisia, kirjallisia dokumentteja, joissa on määritelty kattavasti kaikki lainoihin sisältyvät käytännön asiat, vastuut ja velvollisuudet. Näitä ovat lainan sopijaosapuolten, lainattavien esineiden, lainan tarkoituksen ja keston määrittely, lainaan liittyvien kulujen kattaminen, vakuuttaminen ja korvausvelvollisuudet, pakkaus ja kuljetus, kuriirit, esineistä huolehtiminen ja esillepano, olosuhteet, turvallisuus, reproduktiot ja julkisuus, sponsorit, irtisanomis- ja päättämisehdot, takavarikkosuoja ja sovellettavien lakien määrittely. Sopijaosapuolet vahvistavat sopimukset allekirjoituksin.

3 Kyselytutkimus

3.1 Museon arki ja hiljainen tieto

Millaisia ovat teoslainaprosessit ja -käytännöt suomalaisissa taidemuseoissa ja millaiset arvot ohjaavat päätöksentekoa? Onko vastaajien ammatilla vaikutusta heidän arvoihinsa ja suhtautumiseensa teoslainoihin ja miten se määrittelee heidän rooliaan teoslainaprosessissa? Paras tapa lähteä selvittämään vastauksia näihin tutkimuskysymyksiin oli kerätä tietoa suoraan teoslainojen parissa työskenteleviltä museoammattilaisilta itseltään kyselytutkimuksen avulla. Tavoitteena oli ns. hiljaisen tiedon kerääminen ja näkyväksi tuominen.

Teoslainaprosessit ovat toiminnallisia (operatiivisia) prosesseja. Toiminnallisella prosessilla tarkoitetaan sellaista toimintojen ja tehtävien ketjua, jonka tuloksena syntyy haluttu tuotos, tässä tapauksessa päätös taideteoksen lainaamisesta toiselle organisaatiolle. Toiminnallinen prosessi kulkee organisaatorakenteessa horisontaalisesti, aktivoiden yleensä useita yksiköitä ja ylittäen rakenteellisia rajoja. Se poikkeaa johtamisen prosessista, joka kulkee organisaatorakenteessa ylhäältä alaspäin. Prosessien kuvaamisen

tarkoituksena on tehdä todelliset toimintaketjut näkyviksi, jotka jäävät helposti piiloon organisaatorakenteen taakse ja sen avulla voidaan selvittää lopputuloksen kannalta olennaisimmat toiminnot ja niiden keskinäinen riippuvuus. Prosessien toimivuus on kriittinen tehokkuustekijä, jota organisaatorakenne voi helposti rajoittaa. Prosessin kuvausta voidaan käyttää toiminnan sujuvoittamiseen ja johtamista voidaan sen pohjalta suunnata prosessin ohjaukseen ja sen sujuvuuden tukemiseen. Prosessin kuvaus antaa myös perustan toiminnan rakenteen kehittämiseksi ja vastuualueiden selkiyttämiseksi. Prosesseja voidaan kuvata joko nykytilassa tai tavoitetilassa. (Mäkipeska 2006.) Tässä tutkimuksessa on tavoitteena muodostaa kuva lainaprosessien nykytilasta ja koota yhteen tietoa, joka prosessiin osallistuvilla siitä on ja saattaa se yhteisesti jaettavaan muotoon. Vastajat ovat asiantuntijoita, jotka tekevät näkyväksi sitä piilevää kokemuseräistä tietoa, joka heille on kertynyt paitsi koulutuksen kautta myös ja ennen kaikkea käytännön työssä (Kaitavuori 2006, 5).

Museoiden kokoelmapoistoja käsittelevässä väitöskirjassaan Nina Robbins (2016, 144—148) on loistavasti kuvannut sitä, kuinka ns. hiljainen tieto on olennainen osa ihmisen olemassaoloa sosiaalisena olentona ylipäätään, miten se ohjaa ihmisten toimintaa työyhteisöissä ja kuinka se on merkittävässä osassa myös taidemuseoiden toiminta- ja tapakulttuuria. Taidemuseoissa on koulutusperinteiden lisäksi runsaasti käytäntöjä, jotka opitaan työn ohessa tekemällä. Tieto siirtyy tekijältä toiselle, eikä tiettyjä menettelyjä ole kirjattu tai välttämättä edes puhuttu, mutta ne ovat kaikkien taidemuseossa työskentelevien tiedossa. (Robbins 2016, 145.) Tätä voidaan kutsua hiljaiseksi tiedoksi.

Kokoelmanhallinnan parissa työskentelevät museoammattilaiset saavat koulutuksensa eri tahoilla ja eri asteisissa oppilaitoksissa ja he tuovat työyhteisöön oman koulutustaus-tansa tietoon pohjautuvan näkökulmansa. ”Työntekijöiden yksittäisistä näkökulmista ja yhteisessä työssä vietetystä ajasta muodostuu kollektiivinen tietotaito, joka on enemmän, kuin osiensa summa. Tätä prosessia ei paljoakaan ole tutkittu, mutta se määrittää kokoelman arkea.” (Robbins 2016, 145.) Robbinsin mukaan tutkimalla hiljaista tietoa taidemuseoissa on mahdollista rakentaa siltaa eri kokoelmanhallinnallisten ammattikuntien välillä, sekä ymmärtämällä hiljaisen tiedon reittejä ja tekemällä siitä näkyvää annetaan mahdollisuus sille, että se on saavutettavissa kaikille kokoelmista huolehtiville. Tämän kollektiivisen tietotaidon tunnustaminen ja tunteminen hyödyttää suoraan museoesi-nettä. Hiljainen tieto on linkki teorian ja käytännön välillä, ja sen välittäjänä ovat kokoelmanhallinnan parissa työskentelevät museoammattilaiset. (mts. 146.)

Robbinsin mukaan arvot ovat kokoelmanhallinnan alueella teoreettinen teema, jonka ympärillä on taidemuseoissa paljon keskustelua ja tietoa, mikä on yhä hiljaista, eikä sitä ole tuotu julki esimerkiksi kokoelmapoliittisten ohjelmien kautta (Robbins 2016, 148). Arvot ohjaavat kaikkea toimintaa ja päätöksentekoa, luonnollisesti myös lainaustoiminnassa. Arvokeskustelu voi tuottaa toisinaan hämmennystä ja jännitettä museon eri asiantuntijoiden kesken, kun museoissa pyritään jo tällä hetkellä vastaamaan nykyisten ja tulevien käyttäjien toiveisiin, myös kehittelemällä uusia toimintatapoja, jotka mahdollistaisivat kokoelmien laajemman käytön. Nämä odotukset voivat olla ristiriidassa konservaattoreiden päävastuun, eli teosten pitkäikäisyyden takaamisen kannalta. (Miettinen 2015, 60.)

Museoammattilaisten toisistaan eroavat suhtautumistavat saattavat johtua siitä, että he näkevät saman objektin toisenlaisten merkitysverkkojen ja arvojen kautta (Miettinen 2015, 59; Applebaum, 2008). Konservaattorin haasteena on jatkuva tasapainoilu kohteiden säilyttämisen ja niiden saavutettavuuden takaamisen välillä. Saavutettavuuden varmistaminen ei koske ainoastaan aikalaisiamme, vaan myös tulevaisuuden käyttäjiä. (Miettinen 2015, 62.) Asetelma, jossa konservaattori pyrkii varmistamaan kulttuuriperinnön säilymisen tuleville sukupolville, mutta muut museoammattilaiset haluavat palvella tämän hetkisiä käyttäjiä, voi luoda konflikteja (Henderson 2020, 205). Nina Robbinsin (2021) mukaan esimerkiksi konservaattoreiden kokemusperäisistä havainnoista käytännön työssä kertyy valtavasti hiljaista tietoa. Parinkymmenen vuoden kokemuksella taideteosten näyttelytarkastuksista hän on havainnut, että näyttelyissä paljon esillä olleiden ja matkustaneiden teosten kunnossa näkyy niiden historia; ne selvästi ”kuvat käytössä”. Tämä hiljainen tieto on jatkuvasti läsnä konservaattoreiden käytännön työssä museoiden arjessa. Teoksia lainattaessa asianosaisten tulisi olla tietoisia siitä, että lainausprosessit rasittavat teoksia. Konkreettisia todisteita siitä löytyy konservointiraporteista ja sitä saatetaan käsitellä keskusteluissa, mutta sitä ei ole varsinaisesti kirjattuna mihinkään.

Jane Henderson (2020) haastaa artikkelissaan *Beyond lifetimes: who do we exclude when we keep things for the future?* konservaattorit refleктоimaan omaa rooliaan kokoelmien saavutettavuuden kannalta ja vastuuta, mikä toimintaamme liittyy tässä suhteessa. Hänen mukaansa konservaattorit pysyttelevät mielellään mukavuusalueellaan keskittyen pelkästään museo-objektien aineellisiin ominaisuuksiin ja niiden säilyttämiseen mahdollisimman muuttumattomina, minkä myötä on myös helppo tuudittautua harhaan neutraaliudesta ja oman toiminnan objektiivisuudesta. Hendersonin näkemys on, että konservattoreiden tulisi olla tietoisempia myös esineisiin

liittyvistä immateriaalisista arvoista ja niiden merkityksestä tämän hetkisel-
 yhteiskunnalle ja kulttuuriperinnön käyttäjille. (mts. 195–198.) Hänen mukaansa on
 olemassa vaara, että toimimalla ainoastaan esineiden fyysisen säilyvyyden
 maksimoimiseksi ylläpidetään valtarakenteita, jotka tukevat sosiaalista eriarvoisuutta ja
 toiseuttamista (mts.195, 198–211).

If, however this [approach in preventive conservation] translates itself into a cau-
 tionary approach such as insisting on conditions for a borrowing institution that in
 effect asserts that ‘you can only borrow this object if you can deliver conditions that
 we have no real evidence that this object needs’, then this approach moves from
 self-doubt to active prohibition and exclusion. By blocking a loan in these circum-
 stances it becomes certain that what is predicted, but unknown, will not happen.
 However, nor will any wider benefit associated with the loan and what appears as
 cautionary becomes an act of exclusion as the ability to control environments at a
 mid-range humidity and moderate temperature is fundamentally linked to climate
 and resources. Institutions located in non-European climates, or those without suf-
 ficient infrastructure and resources to deliver specific climates, and the audience
 they serve, will be specifically disadvantaged. This is exclusion: the very real con-
 sequences of a precautionary approach. (Henderson 2020, 198.)

Conservation can shift its core approach from extending lifetimes to managing the
 care of life-experiences by recognising how we can value the learning, experience
 and emotions that come from museum collections. Conservators can then work to
 ensure that people have access to these experiences without making any
 assumption about the value of future users over current users. Such a change
 would also underline that access should mean more than across temporal domains
 but also across cultural, racial, economic and social ones too. (Henderson 2020,
 207.)

Susan M. Bradley näkee konservaattorin roolin kokoelmien käytön mahdollistajana, ei
 sen estäjänä. Hän kirjoittaa artikkelissaan *Do objects have a finite lifetime?:*

At first glance it often seems that the conservation department in a museum is
 working towards an aim which is not shared by other departments. This is not true,
 since everyone is concerned with the survival of the objects. Although permanent
 preservation is very much easier to achieve if the objects are never handled and
 kept in dark rooms at constant relative humidity and temperature, the role of the
 conservator should not be to separate objects from the staff of the museum and
 the public but to ensure that the objects can be safely used for the proper purposes
 of the museum. (Bradley 1994, 54.)

Näkökulmia kokoelmien saavutettavuuteen ja niiden käyttöön on paljon ja niiden taus-
 talla vaikuttava arvomaailma on moninainen. Jotta kokoelmien hallinnan ja hoidon pa-
 rissa työskentelevät museoammattilaiset voisivat toimia yhteistyössä, on kyettävä kom-
 munikoimaan rakentavalla tavalla ja keskustelemaan. Tässä auttaa hiljaisen tiedon nä-
 kyväksi tuominen. Tähän opinnäytetyöhön liittyvä kysely on pyritty laatimaan siten, että
 vastausten välityksellä voitaisiin päästä käsiksi tähän hiljaisen tiedon varantoon.

3.2 Kohderyhmä, kattavuus ja aineiston kerääminen

Tutkimukseen käytettävissä olevien resurssien puitteissa soveltuvin menetelmä tutkimusaineiston keräämiseen oli verkkokysely, joka oli mahdollista lähettää kaikkiin taidekokoelmia hallinnoiviin suomalaisiin museoihin. Kyseessä oli siis kokonaistutkimus. Hyvä lähde perusjoukkoa edustavien museoiden etsimiseen oli Museotilasto. Tutkimukseen valittujen museoiden julkisilta verkkosivuilta saatiin tiedot teoslainojen parissa työskentelevistä henkilöistä ja heidän yhteystietonsa. Koska kyseessä oli rajattu joukko vastaajia,ärkevin tapa oli lähettää kutsu kyselytutkimukseen suoraan vastaajille sähköpostitse, jotta suurin osa tutkimukseen valituista tavoitettaisiin (Tietoarkisto i.a.). Henkilökoh- taisella lähestymisellä toivottiin olevan myös vastausinnostusta lisäävä ja siten myös vastausprosenttia kasvattava vaikutus. Lomakkeen täyttäminen vaati kutsun, eikä se ollut vapaasti täytettävissä verkkosivulla, sillä silloin olisi ollut mahdotonta kontrolloida, kuka kyselyyn vastaa ja että jokainen kävijä vastaa vain kerran. (Tietoarkisto i.a.) Tämä nostaa tutkimuksen reliabiliteettia ja validiteettia. Voidaan olla varmoja, että vastaajat todella ovat taidemuseoammattilaisia. Näin saatiin tarkempi käsitys myös vastauspro- sentista. Kutsu osallistua kyselytutkimukseen lähetettiin 61 museoon. Kyselykutsu ei saatujen virheilmoitusten mukaan mennyt läpi kaikkiin sähköpostiosoitteisiin (mahdolli- sesti virheellinen sähköpostiosoite). Läpi menneiden kyselykutsujen määrä, N=209, on tutkimuksen netto-otos.

Kyselytutkimuksissa vastauskatoa tapahtuu aina ja vastausprosentti jää tavallisesti alle 50 % (Vehkalahti 2008, 44). Verkkokyselytutkimuksissa, joissa vastaajiin ei ole ennes- tään suhdetta, 20–30 prosentin vastausprosenttia pidetään erittäin hyvänä (Surveymonkey i.a.). Vaikka toiveena oli tavoittaa kaikki kohderyhmään kuuluvat henki- löt, todellisuudessa kutsu ei kuitenkaan tavoittanut kaikkia vastaajia ja tästä aiheutui vas- tauskatoa. Kyselykutsu lähetettiin vastaajien työ sähköpostiosoitteisiin, joten eri syistä työstä poissa olevat (esim. virkavapaan tai loman takia), eivät sitä välttämättä nähneet. Lisäksi museo-organisaatioiden verkkosivujen perusteella oli joissakin tapauksissa vai- keaa päätellä, ketkä työntekijöistä ovat tutkimuksen kohderyhmää. Näin ollen kyselykut- suja on lähetetty myös henkilöille, joita se ei koske ja he luonnollisesti jättävät vastaa- matta. Muutamit heistä vastasivat sähköpostilla, etteivät aio osallistua tutkimukseen, koska teoslainat eivät kuulu heidän vastualueeseensa. Toisaalta voi olla mahdollista, ettei kyselykutsua myöskään lähetetty aivan kaikille kohderyhmään kuuluville. Muutamit vastaajista kertoivat, etteivät kiireen tai muiden syiden takia ehdi vastaamaan kyselyyn.

Kyselytutkimukseen tuli 52 vastausta ja vastausprosentti oli 24,9 %. Tutkimuksen kattavuutta arvioitaessa ei kuitenkaan ole syytä tuijottaa pelkkää vastausprosenttia. Kannattaa ottaa huomioon myös se, että vastauksia saatiin kaikkiaan 32 eri museosta, mikä on yli puolet (52,5 %) kyselyyn valikoitujen museoiden kokonaismäärästä.

Verkkokysely toteutettiin Metropolia Ammattikorkeakoulun suositusten mukaisesti E-Lo-makkeella, joka on oppilaitoksen tietosuojakäytänteissä hyväksytty työkalu. Kyseiseltä alustalta kyselyvastaukset saatiin vietyä suoraan taulukkolaskentaohjelmaan (Excel for Microsoft 365), tilasto-ohjelmaan (IBM SPSS Statistics 27), sekä laadullisen analyysin ohjelmaan (ATLAS.ti 9), joita käytettiin aineiston analysointiin ja raportointiin. Tämä vähensi aineiston koodaamiseen tarvittavaa aikaa, sekä paransi tutkimuksen luotettavuutta verrattuna manuaaliseen koodaamiseen, missä virheen mahdollisuus on suurempi.

Verkkokyselylomakkeen kysymykset pyrittiin laatimaan siten, että saataisiin mahdollisimman rikasta dataa (Charmaz 2006, 13–14), jonka avulla saataisiin vastauksia tutkimuskysymyksiin. Kyselyssä oli yhteensä 60 kysymystä, joista 29 monivalintakysymyksiä (vastaajat valitsivat väittämiin omaa mielipidettään lähinnä olevan vaihtoehdon 5-portaisella Likertin asteikolla) ja avoimia kysymyksiä 31 kappaletta, joihin vastattiin vapaasti omin sanoin. Näiden kahden erilaisen osion avulla pyrittiin yhdistämään kummankin hyvät puolet. Suljetut kysymykset ja valmiit vastausvaihtoehdot selkeyttävät mittauksia ja helpottavat tietojen käsittelyä olennaisesti tilastollisten analyysien kannalta. Avoimen osion sanallisten vastausten käsittely on työläämpää, mutta avovastauksista saatetaan saada tutkimuksen kannalta tärkeää tietoa, joka voisi muuten jäädä kokonaan havaitsematta. (Vehkalahti 2008, 25) Vaihtoehtoja ei ollut mahdollista rajata etukäteen, sillä niitä olisi ollut liikaa ja lisäksi niiden muotoileminen olisi vaatinut valmiita oletuksia prosesseista, joita ei haluttu etukäteen tehdä.

Kyselyn validiteettia pyrittiin nostamaan sillä, että sen testasi kaksi kohderyhmään kuuluvaa vastaajaa ennen sen lopullista lähettämistä ja sen sisältöä muokattiin heiltä saadun palautteen perusteella (Vehkalahti 2008, 48). Kyselylomake hyväksytettiin myös opinnäytetyön ohjaajalla. Testaajilta kummaltakin kului vastaamiseen noin 50 minuuttia. Oli siis tiedossa, että kysely oli laaja ja aikaa vievä, mikä yleisesti on ongelmallista vastausnokkuuden kannalta (Tietoarkisto i.a). Jotkut vastaajista kommentoivatkin sitä, että he kokivat vastaamisen hankalaksi kyselyn pituuden vuoksi. Todennäköisesti tämä on osaltaan laskenut vastausprosenttia. Lyhyemmällä kyselyllä olisi kuitenkin ollut liian vai-

keaa, ellei mahdotonta, saada riittävän kattavaa aineistoa tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi. Kyselyn pituudesta johtuvaa epämukavuutta helpotettiin sillä, että vastauslomake oli mahdollista tallentaa keskeneräisenä ja jatkaa sopivana ajankohtana.

Kyselytutkimuksessa on suositeltavaa antaa vastausaikaa viikosta kahteen viikkoa ja pidempää vastausaikaa ei suositella ilman erityisen painavaa syytä (Tietoarkisto i.a.) Kutsut osallistua kyselytutkimukseen lähetettiin 16.2.2021 ja vastausaikaa annettiin 1.3.2021 asti. Muutamit vastaajat toivoivat lisää vastausaikaa ja sitä jatkettiin vielä 12.3.2021 asti. Muistutuksia lähetettiin kaksi kappaletta; ensimmäinen hiukan ennen vastausajan umpeutumista (24.2.2021), toinen hiukan alkuperäisen vastausajan umpeutumisen jälkeen (3.3.2021), jolloin vastaajia myös informoitiin vastausajan pidentämisestä. Kyselyn kysymyksiä on ollut aikaa miettiä riittävästi annetun vastausajan puitteissa. Mittaustilanne on luotettava, koska vastaajat ovat saaneet vastata kyselyyn omassa rauhassa, omalla tahdilla.

Kyselylomakkeen rakenne oli suunniteltu sellaiseksi, että se helpottaisi vastaamista ja ehkä parantaisi vastausprosenttia. Siksi monivalintaosuus oli alussa ja vaikeammin vastattavat avoimet kysymykset oli sijoitettu kyselylomakkeen loppuun. Monivalintakysymyksillä pyrittiin kartoittamaan vastaajien asenteita ja mielipiteitä teoslainojen suhteen yleisesti, sekä kokemuksia oman organisaationsa teoslainaprosessien toimivuudesta. Asenteet ja mielipiteet operationalisoitiin kysymyspatteristossa niitä mittaaviksi väittäimiksi (Vehkalahti 2008, 18). Lomakkeen pystyi palauttamaan, vaikkei kaikkiin kysymyksiin olisikaan vastannut ja muutamat vastaajista olivatkin vastanneet lähinnä monivalintakysymyksiin. Kaikki saatu tieto on arvokasta, joten vaillinaisina palautettuja vastauslomakkeita hyödynnettiin niiltä osin, kuin se oli mahdollista. Avoimilla kysymyksillä pyrittiin saamaan käsitys siitä, millaisia ovat vastaajien työnantajaorganisaatiot, mikä on heidän asemansa niissä, sekä miten lainapäätösprosessit toimivat eri museoissa.

Vastaukset on koodattu siten, että kullekin vastaajalle on annettu id-numero, joka tulee E-Lomakkeen havaintomatriisista, jossa vastaukset on numeroitu tallennusjärjestyksessä. Kyselytutkimuksen raportoinnissa viitenumeroissa ensin mainitaan vastaajan E-Lomakkeen tallennus-id ja jälkimmäinen numero viittaa E-Lomakekyselyn kysymyksen numeroon (esimerkiksi vastaaja numero 24: kysymys numero 39). Metropolia Ammattikorkeakoulun tietosuojakäytänteiden mukaan tutkimusaineistoja säilytetään vain opin- näytetyöprosessin vaatiman ajan, eikä pitkäaikaiseen säilytykseen ole mahdollisuutta.

Tutkimusaineistot hävitetään opinnäytetyön hyväksymisprosessin ja sitä seuraavan valitusajan päätyttyä, tämän kyselytutkimuksen tietosuojaselosteessa määriteltiin sen tapahtuvan vuoden 2021 loppuun mennessä.

3.3 Analyysimenetelmät

3.3.1 Tilastolliset menetelmät

Kyselytutkimuksen Likert-asteikollisten monivalintakysymysten, joidenkin lukumäärällisiä vastauksia tuottaneiden avointen kysymysten, sekä taustamuuttujien analyysissä ja raportoinnissa hyödynnettiin tilastollisia menetelmiä, työkaluna tässä toimi IBM SPSS Statistics 27 -tilasto-ohjelma. SPSS:llä ajettiin aineistosta frekvenssitaulukot, joista saatiin selville muuttujien frekvenssijakaumat ja havaintoyksiköiden suhteelliset osuudet koko aineistosta (Liitteet 3 ja 4). Frekvenssitaulukoiden pohjalta pystyttiin laatimaan Microsoft Excel-taulukkolaskentaohjelmalla niitä havainnollistavat graafiset kuvaajat. Tilastollisten analyysien tekeminen vaati joidenkin avointen kysymysten sanallisten vastausten ja joidenkin lukumäärällisten vastausten koodaamista sopiviksi luokiksi.

Tutkimuksessa pyrittiin muun muassa selvittämään, onko vastaajien ammatilla vaikutusta heidän asenteisiinsa ja mielipiteisiinsä, sekä mitä museo-organisaation koko merkitsee käytännön kannalta lainaprosesseissa. Ristiintaulukoinnilla voidaan tutkia kahden muuttujan välistä yhteyttä, millä tavalla ne vaikuttavat toisiinsa. Khiin neliö -testillä voidaan selvittää, onko muuttujien välillä tilastollista merkittävyyttä. Riippumattomuustestissä tilasto-ohjelma laskee nollahypoteesin (s. o. muuttujien välillä ei ole yhteyttä) mukaiset ns. teoreettiset eli odotetut frekvenssit. Tämän jälkeen se laskee testisuureen, jonka arvo on sitä suurempi, mitä enemmän odotetut ja havaitut frekvenssit poikkeavat toisistaan. Jos ne ovat keskenään yhtä suuret, tulee testisuureen arvoksi nolla. Testisuureen ja ns. vapausasteen perusteella ohjelma laskee merkitsevyytason, joka kertoo, kuinka suuri riski on, että riippuvuus johtuu sattumasta. (Heikkilä 2008, 2010–214.)

Tilastollinen merkitsevyys ei sellaisenaan tarkoita paljoakaan ja sen merkitystä usein korostetaan liikaa, todellinen merkittävyys on tutkijan pääteltävä. Yleinen käytäntö on kyselytutkimuksissa käyttää merkitsevyytasona p-arvoa 0,05, joka tarkoittaa viiden prosentin riskiä tehdä päättelyssä väärä johtopäätös, hylätä paikkansa pitävä nollahypoteesi (Vehkalahti 2008, 88.) Mitä pienempi p-arvo on, sitä pienempi on riski. Jotta riippuvuutta voitaisiin luotettavasti arvioida Khiin neliö -testillä, havaintojen määrän tulisi olla riittävän suuri, mikä ei näin suppean aineiston kohdalla toteudu (Leskinen 2021; Heikkilä 2008,

213). Tämä ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita sitä, että saadut tulokset olisivat irrelevantteja, vaan jakaumia tarkastelemalla voidaan saada hyödyllistä tietoa (Leskinen 2021; Tietoarkisto i.a.). Frekvenssitaulukoiden tarkastelun perusteella osa muuttujista luokiteltiin uudestaan, jotta saatiin muodostettua riittävän isot ja sisällöllisesti mielekkäät luokat. Konservattorit, amanuenssit ja intendentit, joita oli vastaajissa määrällisesti eniten, luokiteltiin omiksi luokikseen ja loput ammattinimikkeet, joista kutakin edusti korkeintaan muutama vastaaja, yhdistettiin luokaksi ”muu”.

Kaksi henkilöä (tallennus-id:t 21 ja 22) olivat vastanneet kyselyssä ainoastaan kysymykseen numero 27 ”*Oletko itse mukana päättämässä teoslainoista?*” kieltävästi ja tarkentaneet, ettei se kuulu heidän tehtäviinsä. Muilta osin nämä vastauslomakkeet olivat täysin tyhjä, joten ne on poistettu vastausten analyysistä. Analyysistä on poistettu myös yksi täysin tyhjänä palautettu lomake (tallennus-id 47). Yhdessä palautetussa lomakkeessa (tallennus-id 33) kysymykseen numero 60 ”*Vastaajan tehtävänimike museossa*” oli merkitty kolme eri nimikettä. Tästä on pääteltävissä, että samasta museosta kolme henkilöä oli vastannut kyselyyn yhdessä. Monivalintakysymysten kvantitatiivista analyysistä varten se monistettiin SPSS-ohjelmassa vastaajan tehtävänimikettä lukuun ottamatta kolmeksi sisällöltään samanlaisiksi vastaukseksi, olivathan vastaajat yhdessä vastatesaan ilmeisen samanmielisiä.

3.3.2 Grounded Theory

Avointen kysymysten laadullisessa analyysissä sovellettiin Grounded theory -menetelmää (GT). Apuna aineiston koodauksessa ja järjestämisessä on käytetty laadullisen tutkimuksen ohjelmaa Atlas.ti 9. GT on monissa tieteenaloissa, erityisesti yhteiskuntatieteissä sovellettu menetelmä, jossa kehitetään teoriaa ilmiöstä aineistosta löytyvien havaintojen, niiden koodauksen ja järjestämisen kautta. GT-menetelmät pohjautuvat metodologisiin strategioihin, jotka sosiologit Barney G. Glaser ja Anselm L. Strauss olivat kehittäneet ja julkaisseet 1967 kirjassaan *The Discovery of Grounded Theory*. Menetelmän lähtökohta on rakentaa teorioita aineistolähtöisesti ilman etukäteen muodostettuja hypoteeseja pohjautuen seitsemään periaatteeseen:

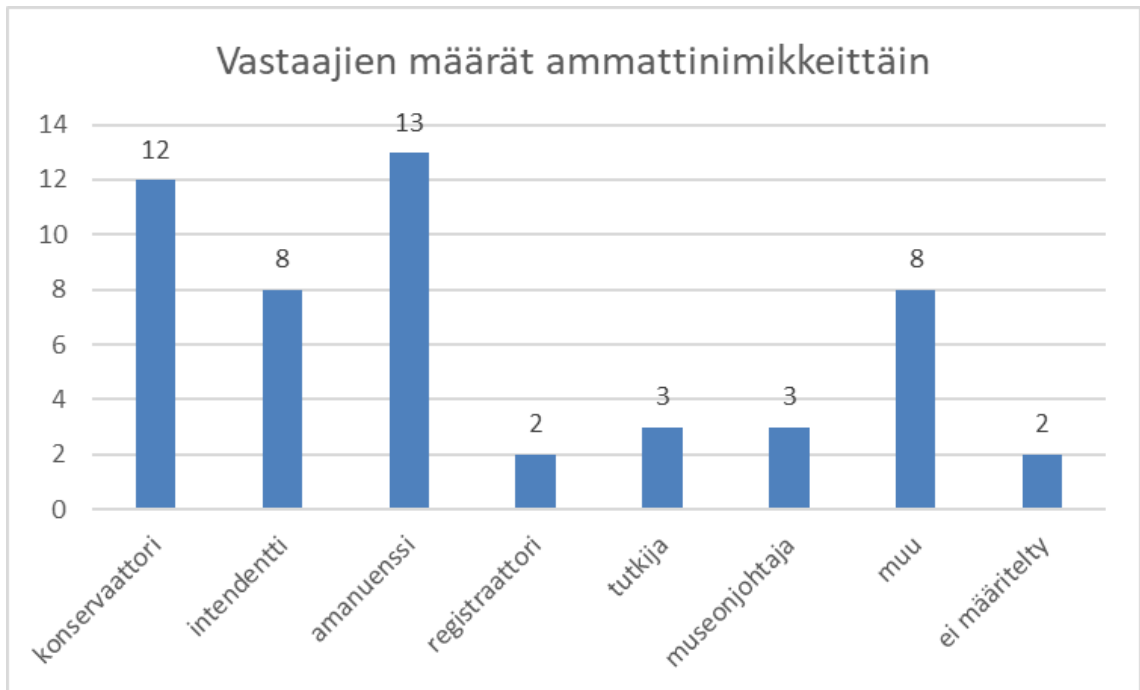
1. Tiedon keräämisen ja analysoinnin samanaikaisuus
2. Koodien ja kategorioiden luominen aineiston pohjalta eikä ennakoivasti
3. Jatkuvan vertailun käyttö analyysin kaikissa vaiheissa
4. Teorianmuodostuksen aloittaminen jo tutkimuksen alkuvaiheessa

5. Muistioiden kirjoittaminen kategorioiden muodostamiseksi, niiden ominaisuuksien ja keskinäisten suhteiden määrittämiseksi ja puutteiden tunnistamiseksi
6. Testaaminen teorianmuodostusta eikä esiintymistiheyttä silmällä pitäen
7. Kirjallisuuden kartoittaminen analyysin jälkeen
(Charmaz 2006, 4,6.)

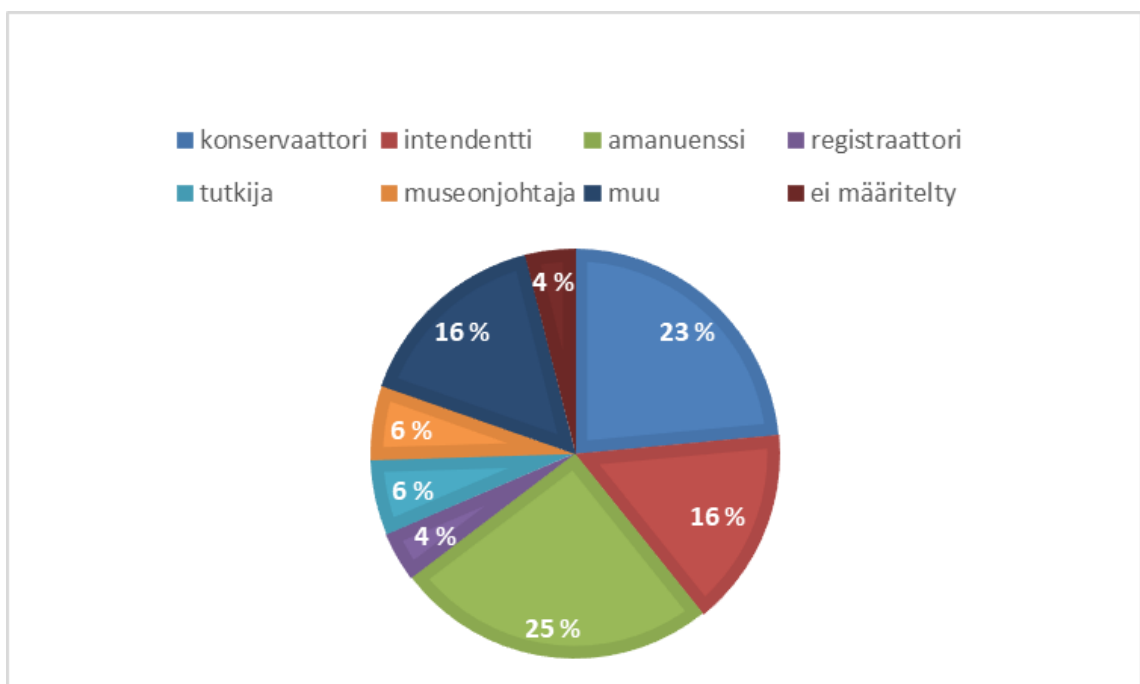
Glaser ja Strauss rohkaisivat tutkijoita soveltamaan GT:tä joustavasti omaan tapaansa ja sosiologi Cathy Charmazin lähestymistapa korostaa tutkijan subjektiivista roolia prosessissa. Toisin kuin alkuperäisessä teoriaversiossa, jossa tutkijan rooli on objektiivisesti poimia tieto aineistosta, Charmazin konstruktivistinen malli tunnustaa tutkijan kokemusmaailman vaikutuksen analyysiin; tutkija rakentaa teoriansa oman tulkintansa varaan. (Charmaz 2006, 9–10). Tämän mallin soveltaminen mahdollisti sen, että tutkimuksen tekijä saattoi hyödyntää omaa kokemustaustaansa museoammattilaisena materiaalin analysoinnissa. GT:n mukainen tiedonkäsittely kulki joustavasti kvantitatiivisen analyysin rinnalla mahdollistaen erityyppisen datan yhdistämisen kokonaisuuksiksi koodattuihin kategorioihin. GT on menetelmänä hyvin soveltuva vastauksista saadun hiljaisen tiedon yhteen kokoamiseen myös ”rivien välistä” ja niistä on mahdollista löytää samankaltaisuuksia, joiden kautta on mahdollista muodostaa kokonaiskuva teoslainaprosessista suomalaisissa taidemuseoissa (Robbins 2016, 144,148).

3.4 Tuloksia ja tulkintaa

Kyselytutkimuksen vastaajista lähes kaikki (49/51) ilmoittivat ammattinimikkeensä. Vastanneista hieman yli neljännes, 26,5 % (n=13) oli amanuensseja. Tähän ryhmään on luokiteltu kaikki vastaajat, joiden ammattinimike sisälsi sanan amanuenssi (amanuenssi, kokoelma-amanuenssi ja näyttelyamanuenssi). Seuraavaksi suurin vastaajaryhmä olivat konservaattorit, joita oli 24,5 % (n=12). Tähän ryhmään on luokiteltu kaikki vastaajat, joiden ammattinimike sisälsi sanan konservaattori (konservaattori, vastaava konservaattori, johtava konservaattori, taidekonservaattori, tutkija-konservaattori). Kolmanneksi suurin vastaajaryhmä olivat intendentit, joita oli 16,3 % (n=8). Tutkijoita ja museonjohtajia (viimeksi mainittuihin luokiteltu myös museotoimenjohtaja) oli kumpiakin 3 vastaajaa, eli 6,1 %. Registraattoreita oli kaksi, eli 4,1 %. Vastaajista 16,3 % (n=8) on luokiteltu ryhmään ”muu”. Näitä ovat ammattinimikkeet, joita ei voinut luokitella mihinkään muista mainituista ryhmistä (kokoelmapäällikkö, näyttelypäällikkö, tuotantopäällikkö, kulttuuripäällikkö, kulttuurisihteeri ja erityisasiantuntija).

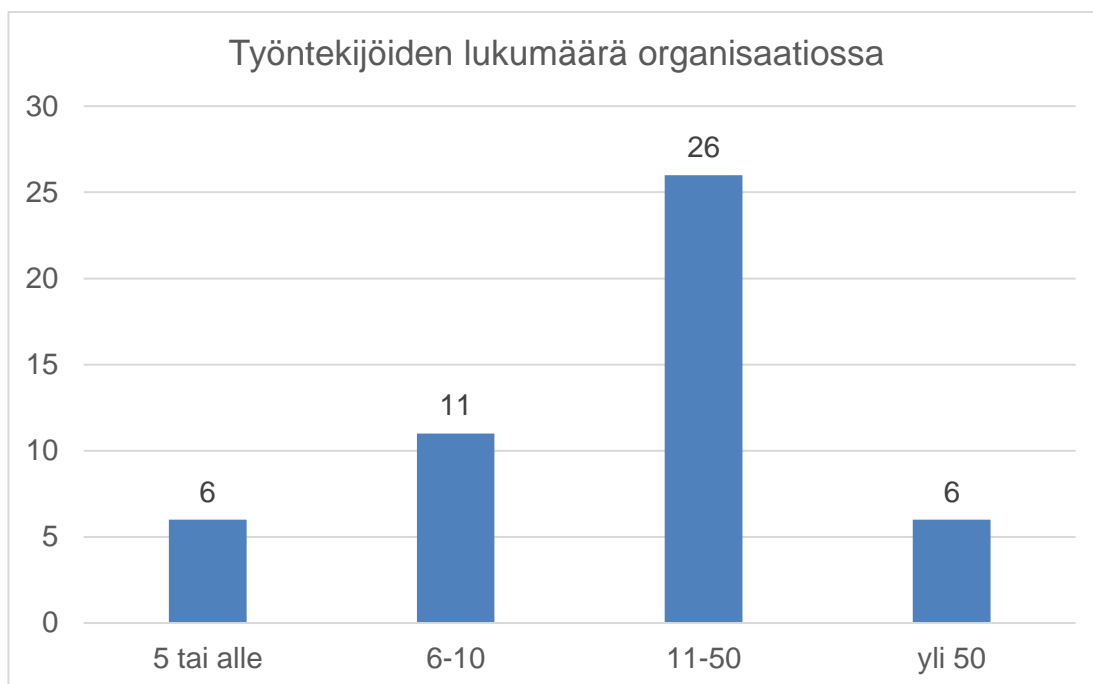

Kuvio 1. Vastaajien määrät ammattinimikkeittäin

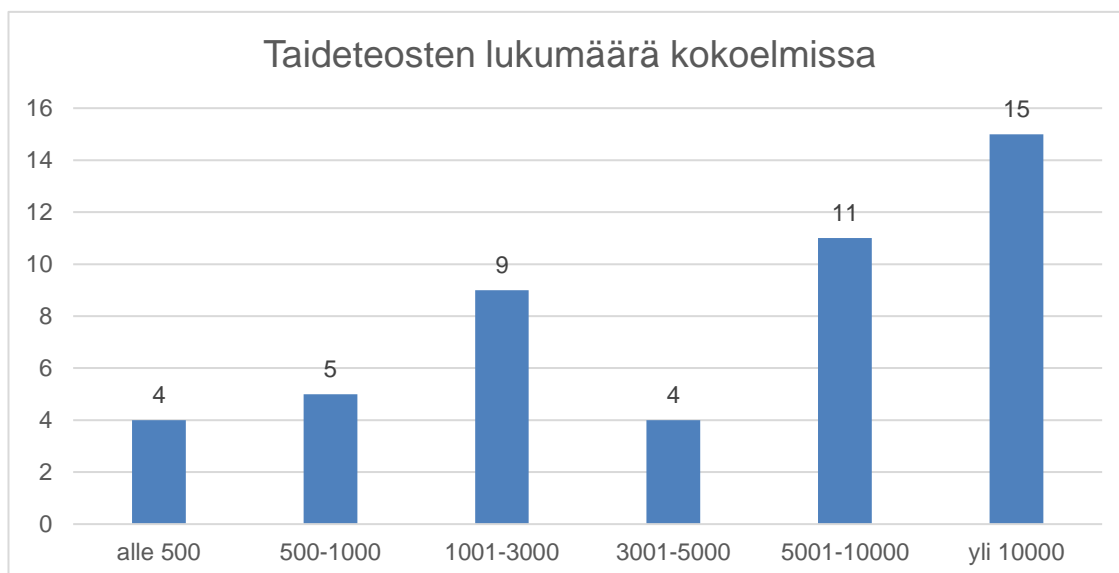
Kuvio 2. Prosentuaaliset osuudet vastaajien kokonaismäärästä ammattinimikkeittäin

Työnantajaorganisaationsa työntekijämäärän ilmoittaneista (n=49) ylivoimaisesti suurin osa, eli hieman yli puolet, 53,1 % työskenteli organisaatioissa, joissa oli 11–50 työntekijää. 22,4 % vastaajista työskenteli pienemmissä, 6–10 työntekijän organisaatioissa. Erittäin pienissä, korkeintaan 5 työntekijän ja erittäin suurissa, yli 50 työntekijän organisaatioissa työskenteli kussakin 12,2 % vastaajista.

Kuvio 3. Työntekijöiden määrä organisaatiossa

Työnantajaorganisaationsa hallinnoimien kokoelmien teosmäärän ilmoittaneista vastaajista (n=48) 31,3 % työskenteli organisaatioissa, joiden hallinnoimien kokoelmien teosmäärä oli yli 10 000. Seuraavaksi suurin osa, eli 22,9 % vastaajista, työskenteli organisaatioissa, joiden hallinnoimien kokoelmien teosmäärä oli 5000 ja 10 000 välillä. 1001–3000 teosta käsittäviä kokoelmia hallinnoivissa organisaatioissa työskenteli 18,8 % vastaajista. 500–1000 teoksen kokoelmia hallinnoivissa organisaatioissa työskenteli 10,4 % vastaajista. Pienimpien, alle 500 teosta käsittävien kokoelmien, sekä 3001–5000 teosta käsittävien kokoelmien parissa työskenteli sama määrä vastaajia, eli 8,3 %. Kahta poikkeusta (10:32 ja 18:32) lukuun ottamatta kaikkien vastaajien työnantajaorganisaatioilla oli laadittu kokoelmapoliittinen ohjelma. Toinen näistä vastaajista kertoi kokoelmapoliittisen ohjelman olevan kuitenkin suunnitteilla tällä hetkellä (10:32).

Kuvio 4. Taideteosten yhteenlaskettu lukumäärä organisaation hallinnoimissa kokoelmissa

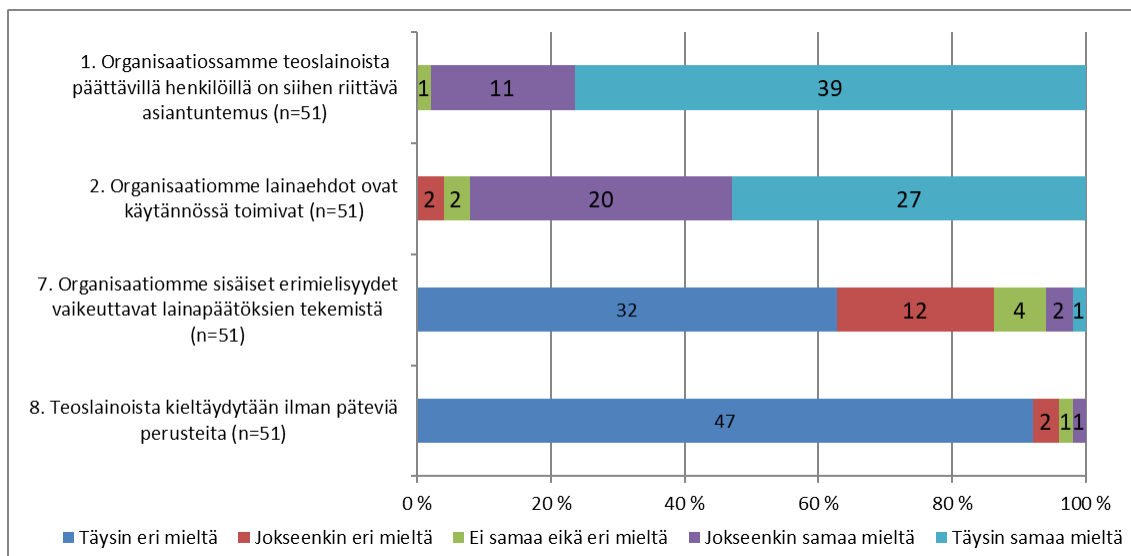
Suurin osa (90,0 %) kysymykseen vastanneista (n=50) kertoi itse olevansa mukana päättämässä teoslainoista. Kymmenesosa vastaajista ei osallistunut teoslainoista päättämiseen, mutta he saattoivat olla mukana prosessissa muuten (esim. registraattori viestin välittäjänä) tai he eivät osallistuneet teoslainaprosesseihin, sillä se ei kuulunut heidän vastualueeseensa (esim. konservaattoreiden tai amanuenssien kesken vastuut on jaettu siten, että osa keskittyy pelkästään näyttelytoimintaan). Kukaan, joka päätöksentekoon ei osallistunut, ei kuitenkaan kertonut kokevansa, että heidän tulisi välttämättä olla siinä mukana.

Organisaatioiden lainaustoiminnan mittakaavaa, sekä lainapyyntöjen hyväksymis- ja hylkäysmääriä ja niiden kehitystä pyrittiin selvittämään kysymyksillä 58. *Jos mahdollista, kirjoita tähän lainapyyntöjen määrät viimeisten viiden vuoden ajalta (Lukumäärät per vuosi)?* ja 59. *Jos mahdollista, kirjoita tähän toteutuneiden lainojen määrät viimeisten viiden vuoden ajalta (Lukumäärät per vuosi)?* Nämä kysymykset osoittautuivat hankaliksi, sillä monet vastaajista jättivät niihin kokonaan vastaamatta, tai kertoivat, ettei heillä ole käsillä tietoja lainapyyntöjen ja toteutuneiden lainojen määristä. Oli kuitenkin ennakoitavissa, ettei näitä tietoja ole kaikilla vastaajilla helposti saatavilla ja sen vuoksi kysymykset oli sijoitettu kyselyn loppuun ja myös yritetty muotoilla sellaisiksi, etteivät vastaajat kokisi niihin vastaamatta jättämistä ongelmaksi. Onneksi monesta museosta, joista vastaajia oli useampia, joku heistä kuitenkin osasi antaa tietoja. Kaiken kaikkiaan tieto tai ainakin arvio lainamääristä saatiin 27 museosta, kun vastanneiden museoiden kokonaismäärä oli 32.

Suurimmassa osassa museoita tilastoidaan pelkästään toteutuneet lainat, eikä tietoa hylättyjen lainapyyntöjen määrästä ole. Ainoastaan viisi museota antoi täydelliset vastaukset kysymyksiin tarkkoine lukumäärineen viiden viimeksi kuluneen vuoden ajalta sekä lainapyyntöjen, että toteutuneiden lainojen osalta. Kaikki nämä viisi museota olivat sellaisia, joiden vuosittaiset lainamäärät olivat pieniä, korkeintaan parisen kymmentä teosta ja kaikilla näistä suurin osa lainapyyntöistä oli toteutunut. Monet vastaajista (n=9) arvioivat, että pyyntöjen määrä olisi sama, tai lähes sama, kuin toteutuneiden lainojen määrä. Tyypillistä museoille oli se, että lainaustoiminta oli kaiken kaikkiaan melko vähäistä. Lainattujen teosten määrät olivat pieniä, alle 10 teosta vuosittain (13/32) tai joitakin kymmeniä teoksia vuosittain (10/32). Viidestä museosta kerrottiin, että lainattujen teosten vuosittainen määrä saattoi vaihdella suurestikin, muutamasta teoksesta kymmeneen, riippuen siitä, järjestettiin jotakin suurempaa näyttelykokonaisuutta, johon teoksia lainattiin enemmän. Vain muutamasta museosta (4/32) ilmoitettiin lainattujen teosten määrän olevan useampia satoja. Näistä yksi vastaaja kertoi suurimman osan lainoista olevan kuvitustaidetta (100–200 vuodessa) ja muiden teoslainojen olevan muutamasta teoksesta pariin kymmeneen vuosittain (12:59). Toteutumattomia lainoja vastaaja kommentoi seuraavasti: ”Usein lainatiedustelut jäävät alustavaan kyselyyn, kun olosuhteet yms. eivät ole riittävät. Kuvituslainojen osalta n. 50 kpl/vuosi, muita 2–5 kpl/vuosi toteutumattomia” (12:58).

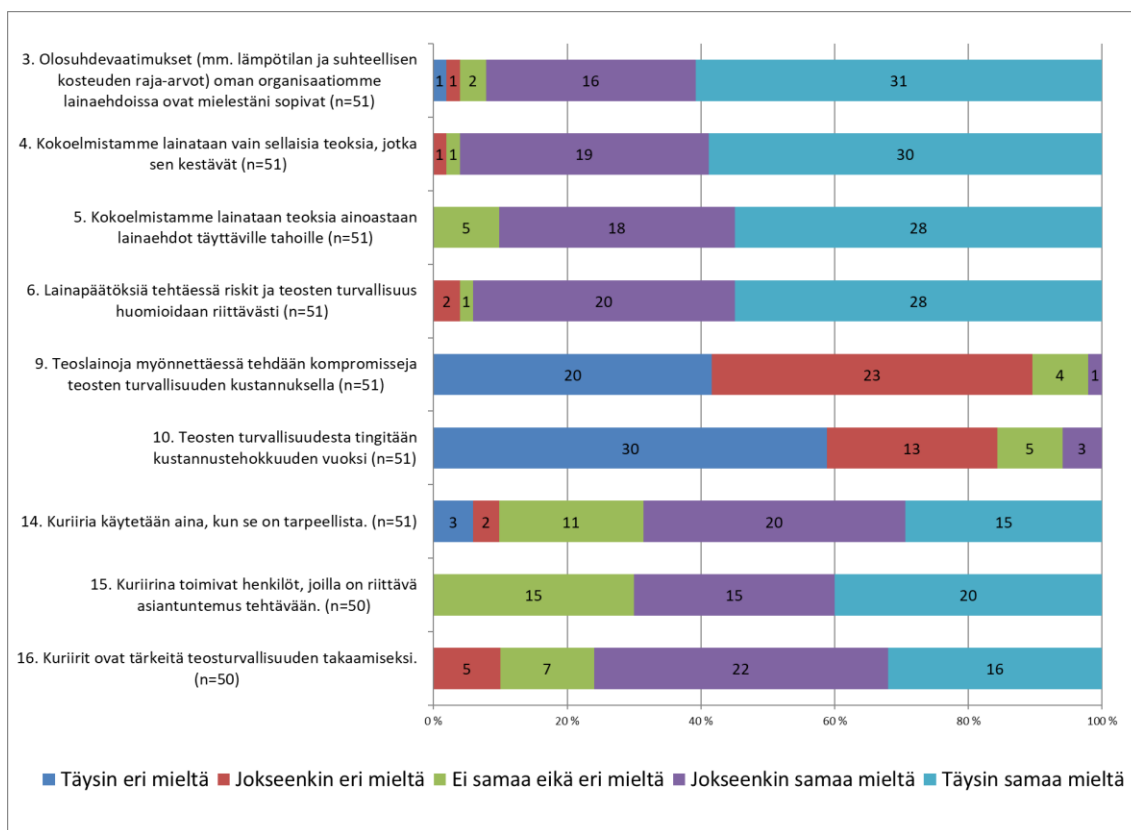
3.4.1 Teoslainaprosessien toimivuus ja teosturvallisuus

Museoammattilaiset vaikuttivat vastaustensa perusteella olevan pääosin tyytyväisiä teoslainaprosessien toimivuuteen työnantajaorganisaatioissaan. Kysymykseen vastanneista (n=46) lainapäätöksiin osallistuvista museoammattilaisista 58,7 % koki, että heidän mielipiteensä otetaan huomioon täysin riittävästi lainapäätöksiä tehtäessä ja 37,0 % koki, että heidän mielipiteensä huomioidaan melko riittävästi. Lähes kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että teoslainoista päättävillä henkilöillä on siihen riittävä asiantuntemus (76,5 % oli täysin samaa mieltä, 21,6 % jokseenkin samaa mieltä). Myös lainaehtojen toimivuuteen oltiin pääosin tyytyväisiä. Työnantajaorganisaationsa lainaehtoja piti käytännössä täysin toimivina 52,9 % vastaajista, 39,2 % oli lainaehtojen toimivuudesta jokseenkin samaa mieltä. Suurin osa vastaajista koki, että lainapäätöksien tekeminen sujuu yhteisymmärryksessä (62,7 %), tai ainakin pääosin yhteisymmärryksessä (23,5 %), mutta muutamat vastaajat kokivat organisaatioidensa sisäisten erimielisyyksien vaikeuttavan lainapäätöksien tekemistä. 92,2 % vastaajista oli täysin sitä mieltä, että teoslainoista kieltäydyttäessä siihen on pätevät perusteet.

Kuvio 5. Museoammattilaisten näkemys teoslainaprosessien toimivuudesta työnantajaorganisaatioissaan

Myös teoslainojen turvallisuuteen vastaajat vaikuttivat olevan pääosin tyytyväisiä. Melkein kaikki pitivät olosuhdevaatimuksia työnantajaorganisaationsa lainaehdoissa sopivina (täysin sopivina 60,8 % ja jokseenkin sopivina 31,4 %). Vastaajista 58,8 % oli sitä mieltä, että kokoelmista lainataan vain sellaisia teoksia, jotka sen kestävät, 37,3 % oli jokseenkin samaa mieltä. Vastaajista yli puolet, 54,9 %, oli sitä mieltä, että teoksia lainataan ainoastaan lainaehdot täyttävälle tahoille ja sama määrä vastaajia oli sitä mieltä, että riskit ja teosten turvallisuus huomioidaan riittävästi lainapäätöksiä tehtäessä. Jokseenkin samaa mieltä siitä, että teoksia lainataan ainoastaan lainaehdot täyttävälle tahoille, oli 35,3 %. Vastaajista 39,2 % oli jokseenkin sitä mieltä, että turvallisuuskysymykset huomioidaan riittävästi päätöksenteossa ja sama määrä oli sitä mieltä, että teoslainoja myönnettäessä ei tehdä kompromisseja teosten turvallisuuden kustannuksella. Hieman suurempi määrä vastaajista 45,1 % oli asiasta jokseenkin samaa mieltä. Tämä kertonee siitä, että jonkin verran kompromisseja tehdään teosten turvallisuuden suhteen. Kukaan vastaajista ei ollut täysin sitä mieltä, että teosten turvallisuudesta tingittäisiin kustannustehokkuuden vuoksi ja vain murto-osa vastaajista (5,9 %) oli osittain sitä mieltä. Muutamat vastaajat kertoivat, että joskus joudutaan tinkimään teosten turvallisuudesta säästöyistä kuljetuksissa, pakkaus- ja kehystysmateriaaleissa ja seurantalaitteissa (25:10, 29:10, 44:10), tai aina ei ole mahdollista hankkia konservaattorin palveluja (48:10).

Kuvio 6. Museoammattilaisten näkemys teoslainojen turvallisuudesta työnantajaorganisaatioissaan

Kuriireja koskevilla kysymyksillä vastaajien mielipiteissä näkyy enemmän hajontaa. Alle kolmasosa vastaajista (29,4 %) oli täysin sitä mieltä, että kuriiria käytetään aina, kun se on tarpeellista. Hieman suurempi osa (39,2 %), oli jokseenkin sitä mieltä. Huomattavan suuri osa, 21,6 %, ei ottanut kantaa kysymykseen (ei samaa eikä eri mieltä) ja muutamien vastaajien mielestä, että kuriireja ei käytetä aina, kun pitäisi. Kysymys kuriirina toimivien henkilöiden asiantuntemuksesta jakoi siihen vastanneiden (n=50) mielipiteet kolmeen ryhmään: 40 % oli täysin sitä mieltä, että kuriirina toimivilla henkilöillä on riittävä asiantuntemus tehtävään, 30 % oli jokseenkin samaa mieltä ja sama määrä ei ottanut kantaa. Suunnilleen kolmannes (32 %) kysymykseen vastanneista (n=50) oli täysin sitä mieltä, että kuriirit ovat tärkeitä teosturvallisuuden takaamiseksi, 44 % oli osittain samaa mieltä. 14 % ei ottanut kantaa ja 10 % oli jokseenkin eri mieltä kuriirien tärkeydestä.

Avointen kysymysten osiossa oli myös kysymyksiä, joilla pyrittiin saamaan tarkempaa tietoa kuriirien käytöstä. 53. *Missä tapauksissa ja tilanteissa vaaditaan kuriirin läsnäoloa?* 54. *Kuka organisaatiostanne (tai mahdollisesti sen ulkopuolelta) voi toimia kuriirina (mainitse ammattinimike) ja mitä osaamista häneltä edellytetään?* 55. *Miten päätetään*

siitä, kuka lähtee kuriiriksi? Vastauksissa mainittuja syitä kuriirin käyttämiseen olivat ulkomaanlainat, teoksen tärkeys kokoelmassa, teoksen korkea rahallinen arvo, valtioneuvosto ja muut vakuutusehdot, teoksen herkkyys ja kunto, monimutkainen tai hankala kuljetus, sekä teoksen käsittelyssä, installoinnissa tai ripustuksessa vaadittava erityisosaaminen ja teoksen tuntemus. Monet museot (11/32) eivät olleet käyttäneet kuriireita lainkaan, koska eivät olleet katsoneet sitä lainojen kannalta tarpeelliseksi. Vastausten perusteella kansainvälisissä lainoissa pääsääntöisesti edellytetään kuriiria, tosin yksi vastaaja poikkeuksellisesti kertoi museon pyrkimyksestä luopua kuriirin käytöstä Eurooppaan suuntautuvissa lainoissa (25:53).

Museo-organisaatioissa kuriireina toimivien henkilöiden ammattinimikkeitä olivat: konservattori, intendentti, kokoelmapäällikkö, (kokoelma-)amanuenssi, kokoelmamestari, museomestari, museoteknikko, näyttelymestari, näyttelyassistentti, registraattori, museonjohtaja, yleisöpalveluvastaava, tutkija, kulttuurisihteeri, kulttuurirohjaaja, eräässä museossa konservattorin koulutuksen omaavat, mutta muulla ammattinimikkeellä toimivat henkilöt (tuotantopäällikkö, erityisasiantuntija, registraattori) ja joskus kuriirina saatettiin käyttää myös taiteilijaa. Vastauksissa mainittuja esimerkkejä kuriireilta edellytettävästä osaamisesta oli kuriirikoulutus, kuriirin tehtävien ja velvollisuuksien tuntemus, konservointikoulutus ja -osaaminen, kokoelman tuntemus, monivuotinen kokemus näyttely- ja kokoelmatyöstä, kokemus kuriirin tehtävistä, materiaalituntemus, tietämys teosten oikeaoppisesta käsittelystä ja liikuttelusta (yllättävissäkin tilanteissa), asiantuntemus taideteoksista, kuriroitavan taideteoksen tuntemus, kielitaito, ja teosten kuntotarkastusten tekemiseen vaadittava osaaminen.

Ne museot, joilla oli konservattorin koulutuksen omaavia työntekijöitä, pyrkivät ensisijaisesti käyttämään heitä kuriireina. Jos se ei ollut mahdollista, pyrittiin lähettämään joku muu museon työntekijä, joka oli perehdytetty tehtävään. Kuriiriksi lähetettävän henkilön valintaan vaikuttavia seikkoja olivat työaikataulujen sopivuus ja teoskohtaiset erityistarpeet (installointi, ripustus, kunto) jotka vaativat niihin perehtyneen henkilön läsnäoloa. Päätös asiasta tehdään pääsääntöisesti yhdessä keskustellen lainapalavereissa em. seikat huomioiden, tavoitteena lähettää henkilö, jolla on parhaat edellytykset hoitaa tehtävä. Huomiota kiinnitti vastaus (50:54), jonka mukaan joskus kuriiriksi ei lähetetä välttämättä henkilöä, jolla olisi parhaat edellytykset huolehtia teosturvallisuudesta (s.o. konservattori, jolla on paras ammattitaito teoksen turvalliseen käsittelyyn, teoksen kunnon monitorointiin ja kyky tehdä konservointitoimenpiteitä tarvittaessa), vaan kuriiriksi lähtee-

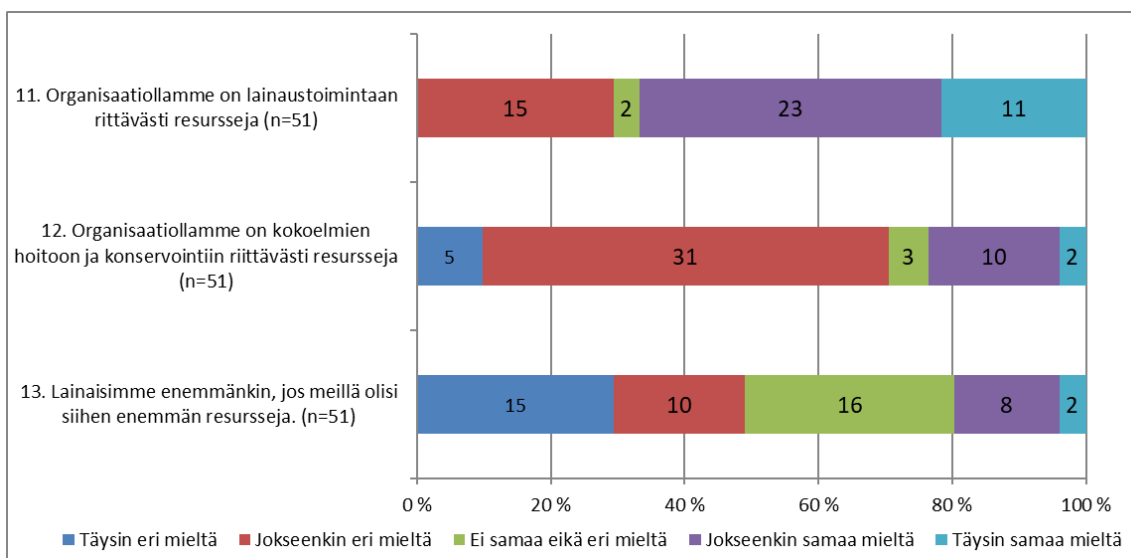
kin halutessaan museonjohtaja tai intendentti, joilla ei ole siihen ainakaan konservاتورin näkökulmasta riittävää osaamista. Saattaa olla, että tämän kaltaiset seikat vaikuttavat siihen, että vain 40 % vastaajista oli täysin sitä mieltä, että kuriirina toimivilla henkilöillä on siihen riittävä asiantuntemus. Riittävä asiantuntemus on asia, jonka jokainen vastaaja määrittää itse oman käsityksensä mukaan. Konservاتورille se saattaa oman koulustaustansa myötä olla jotain muuta, kuin taidehistorioitsijalle. Monet vastauksissa määritellyt vaatimukset kuriirilta vaadittavalle osaamiselle olivat melko epämääräisiä, esimerkiksi *kuriirin velvollisuuksien tuntemus* saattaa sisältää eri museoissa eri asioita tai jopa saman museon sisällä eri ammattilaisilla voi olla siitä toisistaan poikkeavat käsitykset.

Teosten kuntotarkastuksia vastaajat kertoivat tehtävän seuraavissa tilanteissa (sulkeissa mainintojen määrä):

- Hankittaessa kokoelmiin (7)
- Näyttelyyn mennessä (12)
- Näyttelystä tullessa (6)
- Lainaa harkittaessa (7)
- Lainaan mennessä (28)²
- Lainasta palatessa (18)
- Lainapaikkaan saapuessa (5)
- Lainapaikasta lähtiessä (2)
- Varastoon vietäessä (1)
- Varastosta noudettaessa (1)
- Jatkuvasti (3)
- Resurssien mukaan (2)
- Kun konservattori palkattu tarkastamaan sisään lainattuja teoksia, katsoo samalla myös omaa kokoelmaa (2)
- Jos teos on materiaaliltaan erityisen herkkä (1)
- Esillepanoa suunniteltaessa (1)
- Sijoitukseen/talletukseen mennessä (3)
- Kun saatu ulkopuolinen rahoitus (1)
- Teossiirtojen yhteydessä (1)
- Inventaarioiden yhteydessä (6)
- Konservointaessa (2)
- Poistoa suunniteltaessa (1)

Kysymys on saattanut olla monitulkintainen ja osa vastaajista on ehkä ajatellut sen koskevan kaikkia mahdollisia tilanteita, osa vastaajista vain lainausprosessiin liittyviä. Joka tapauksessa lainat ovat tilanteita, joiden yhteydessä teoksille usein tehdään kuntotarkastukset vähintään lainaa harkittaessa ja/tai lainaan lähtiessä. Kolmessa vastauksessa oli kerrottu, että kuntotarkastukset tehdään ”lainan yhteydessä”, mutta ei määritelty tarkemmin, sisältyykö siihen useita tarkastuksia, esim. lainaan lähtiessä ja sieltä palatessa.

² Maininnat ”lainan yhteydessä” (3) on sisällytetty kohtaan ”lainaan mennessä”

Kuvio 7. Museoammattilaisten näkemys resurssien riittävydestä työnantajaorganisaatioissaan

Kyselytutkimuksen vastauksista nousi esiin museoammattilaisten kokemus resurssien riittämättömyydestä. Ainoastaan 21,6 % vastaajista oli täysin sitä mieltä, että resursseja lainaustoimintaan on riittävästi. 45,1 % mielestä resursseja on jokseenkin riittävästi. Jopa 29,4 % oli jokseenkin sitä mieltä, ettei lainaustoimintaan ole riittävästi resursseja. Harvat kuitenkin uskoivat, että lainaustoimintaa olisi enemmän, jos resursseja lisättäisiin. Lainaustoimintaa enemmän resurssipula vaikuttaisi vaivaavan kokoelmien hoitoa ja konservointia. Vain murto-osa vastaajista (3,9 %) oli sitä mieltä, että resursseja on siihen täysin riittävästi ja 19,6 % mielestä resursseja on jokseenkin riittävästi. Valtaosa vastaajista, jopa 60,8 % oli jokseenkin sitä mieltä, ettei resursseja ole kokoelmien hoitoon ja konservointiin riittävästi ja 9,8 % mielestä resurssit ovat täysin riittämättömät. Ristiintaulukoimalla nähtiin, että vastaajat kokivat resurssit riittämättömiksi työnantajaorganisaatioidensa koosta riippumatta (verrattu kokoelmien teosmääriä ja työntekijämääriä).

Taulukko 1. Museoammattilaisten kokemus kokoelmien hoitoon ja konservointiin käytettävissä olevien resurssien riittävydestä suhteessa kokoelmien teosmäärään

Khiin neliö -testi $p=0,016$			kokoelmien teosmäärä						Yhteensä	
			alle 500	500–1000	1001–3000	3001–5000	5001–10000	yli 10000		
12. Organisaatiollamme on kokoelmien hoitoon ja konservointiin riittävästi resursseja.	Täysin eri mieltä	fr	0	0	2	0	3	0	5	
		%	0,00 %	0,00 %	22,20 %	0,00 %	27,30 %	0,00 %	10,40 %	
	Jokseenkin eri mieltä	fr	2	4	4	1	7	11	29	
		%	50,00 %	80,00 %	44,40 %	25,00 %	63,60 %	73,30 %	60,40 %	
	Ei samaa eikä eri mieltä	fr	0	0	1	2	0	0	3	
		%	0,00 %	0,00 %	11,10 %	50,00 %	0,00 %	0,00 %	6,30 %	
	Jokseenkin samaa mieltä	fr	1	1	2	0	1	4	9	
		%	25,00 %	20,00 %	22,20 %	0,00 %	9,10 %	26,70 %	18,80 %	
	Täysin samaa mieltä	fr	1	0	0	1	0	0	2	
		%	25,00 %	0,00 %	0,00 %	25,00 %	0,00 %	0,00 %	4,20 %	
	Yhteensä		fr	4	5	9	4	11	15	48
			%	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

Organisaation teosmäärällä on vaikutusta kokoelmien hoitoon ja konservointiin käytettävissä olevien resurssien riittävyteen ($p=0,016$), tulos on suuntaa antava, koska havaintojen määrä on pieni. Suurin osa vastaajista koki, että organisaatiolla ei ollut kokoelmien hoitoon ja konservointiin riittävästi resursseja, kun teosmäärä oli 500-1000 (80 %, $n=4$), 1001-3000 (66,6 %, $n=6$), 5001-10000 (90,9 % $n=10$) ja yli 10000 (73,3 %, $n=11$). Organisaatioissa, joissa teosmäärä oli alle 500 teosta, puolet vastaajista ($n=2$) koki resurssit jokseenkin riittämättömiksi. Organisaatioissa, joissa teosmäärä oli 3001-5000 teosta, neljäsosa vastaajista ($n=1$) koki resurssit jokseenkin riittämättömiksi. Kummassakin viimeksi mainituista organisaatioista oli vähiten työntekijöitä ($n=4$).

Taulukko 2. Museoammattilaisten kokemus kokoelmien hoitoon ja konservointiin käytettävissä olevien resurssien riittävyydestä suhteessa organisaation työntekijämäärään

Khiin neliö -testi $p=0,391$		työntekijöiden lukumäärä				Yhteensä		
		Maks. 5	6–10	11–50	Yli 50			
12. Organisaatiollamme on kokoelmien hoitoon ja konservointiin riittävästi resursseja.	Täysin eri mieltä	fr	0	2	3	0	5	
		%	0,00 %	18,20 %	11,50 %	0,00 %	10,20 %	
	Jokseenkin eri mieltä	fr	4	8	15	3	30	
		%	66,70 %	72,70 %	57,70 %	50,00 %	61,20 %	
	Ei samaa eikä eri mieltä	fr	1	0	2	0	3	
		%	16,70 %	0,00 %	7,70 %	0,00 %	6,10 %	
	Jokseenkin samaa mieltä	fr	0	1	5	3	9	
		%	0,00 %	9,10 %	19,20 %	50,00 %	18,40 %	
	Täysin samaa mieltä	fr	1	0	1	0	2	
		%	16,70 %	0,00 %	3,80 %	0,00 %	4,10 %	
	Yhteensä		fr	6	11	26	6	49
			%	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

Organisaation työntekijämäärällä ei ollut tilastollisesti merkittävää vaikutusta ($p=0,391$) kokoelmien hoitoon ja konservointiin käytettävissä olevien resurssien riittävyyteen. Organisaation työntekijämäärästä riippumatta suurin osa vastaajista (yhteensä 71,40 %) koki, ettei resursseja siihen ollut riittävästi. Tyytyväisimpiä resurssien riittävyyteen olivat yli 50 työntekijän organisaatioissa työskentelevät, joista puolet ($n=3$) oli sitä mieltä, että resursseja oli jokseenkin riittävästi.

Vastaajien näkemys oli, ettei lainaustoiminta vie resursseja kokoelmien hoidolta, vaan resurssien puute johtuu muista syistä. Lainaustoiminnan katsotaan sisältyvän kokoelmien hoitoon ja lainoista koituvat ylimääräiset kulut voidaan maksattaa lainan saajalla, kuten useimmiten tehdäänkin, varsinkin kuljetus- ja vakuutusmaksujen sekä kuriirin kulujen osalta. Yleinen käytäntö on laskuttaa lainan saajaa ainoastaan pakkauskuluista, mutta monet museot laskuttavat myös järjestelyyn vaadittavasta työstä ja konservoinnista. Kolmesta museosta kerrottiin lainoista perittävän määrätty teoslainamaksu. Monet museot perivät lainamaksuja tapauskohtaisesti, esimerkiksi pelkästään ulkomaanlainojen osalta, kuvitustaiteen osalta tai suuremmista teoskokonaisuuksista. On myös huomioitava, että lainamääriä koskevista vastauksista kävi ilmi, että lainaustoiminta on suurimmassa osassa museoista ylipäätään vähäistä. Useiden vastaajien mukaan museon oma näyttelytoiminta vie resursseja kokoelmien

hoidolta ja yleisesti oltiin sitä mieltä, että resursseja on museoilla ylipäättään liian vähän (rahan ja henkilökunnan puute yhdistettynä laajaan tehtäväkenttään).

3.4.2 Lainaehdot ja kokoelmien saavutettavuus

Monien museoiden toiminta-ajatuksissa oli määritelty jokin näyttelytoimintaan liittyvä tehtävä, jonka voidaan ajatella myös koskevan lainaustoimintaa. Vastauksissa kerrottiin museon tehtävänä olevan mm. esitellä (14), esittää (3), näyttää (1) ja välittää (1) taidetta, kokoelmaa, taiteilijan elämää tms. Muita vastauksissa mainittuja toimintoja olivat mm. kokoelmien esillepano (2), näyttelyiden järjestäminen (1), näyttely- ja valistustyö (1), näyttelytoiminta (2) kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin tuntemuksen edistäminen yleisöille (1), kuvataiteen tuntemuksen ja arvostuksen edistäminen (1), yleisön mielenkiinnon vireillä pitäminen (2), yhteisöllisyys (1), yleisön osallistaminen (1), saavutettavuus (2), taidekasvatuksen kautta elinikäisen oppimisen tukeminen (1), museoiden välinen yhteistyö (1), olla käyttäjien tavoitettavissa (1), tuoda esille taiteen voimaa ja elämyksellisyyttä (1), edistää taiteen tuntemusta ja harrastamista (1) ja avartaa yleisön käsityksiä (1).

Kyselytutkimukseen vastanneet organisaatot lainasivat kokoelmiensa museaalisia teoksia pääasiassa ammattimaisesti hoidetuille museoille ja muihin näyttelytiloihin, jotka täyttivät vastaavat olosuhde-ehdot ja turvallisuusvaatimukset. Teoslainojen toivottiin tuovan omalle organisaatiolle näkyvyyttä, tunnettuutta, positiivista julkisuutta, imago- ja brändihyötyä, yleisöä ja kävijöitä, vastavuoroisesti lainoja omiin näyttelyihin, ammatillisia verkostoja ja uusia yhteistyökumppaneita, vanhojen verkostojen ja kumppanuuksien ylläpitoa ja vahvistamista, uutta tutkimustietoa teoksista ja taiteilijoista, kokoelmien arvon nousua, kokoelmien saavutettavuuden lisääntymistä, sekä teosten kuntotarkastuksia ja konservointia.

Organisaatiot pyrkivät asettamallaan lainaehdoilla varmistamaan teosten turvallisuuden kaikissa lainaan liittyvissä vaiheissa. Lainan saajalta edellytettiin kyselyvastausten perusteella pääpiirteittäin seuraavia asioita: lainapyynnön toimittamista riittävän ajoissa ennen toivottua laina-ajankohtaa, näyttelytiloissa museaalisia valo-, lämpö-, kosteusolosuhteita ja niiden seuranta (tarvittaessa esitettävä facility report), kiinteistön vartiointia, tallentavaa kameravalvontaa, huonevalvontaa, palo- ja murtohälytysjärjestelmiä, konservaattorin tekemiä teosten tulo- ja lähtötarkastuksia, ammatillista ripustus- ja käsittelyhenkilökuntaa, ammatillista kuljetusta ja tarvittaessa

kuriiria, sekä vakuutusta ns. ”naulasta naulaan” lainanantajan määrittämän vakuutusarvon perusteella. Myös teosten välivarastoinnissa edellytettiin turvallisia ja vakuutusyhtiön hyväksymiä olosuhteita. Yleisten kirjallisten lainaohjeiden lisäksi annetaan tarvittaessa teoskohtaiset pakkaus-, kuljetus-, käsittely- ja esilläpito-ohjeet. Julkisiin tiloihin ja gallerioihin lainattaessa lainaehdotojen kerrottiin olevan joustavampia ja määriteltävän tapauskohtaisesti.

Organisaatoidensa lainaehdotja koskevissa vastauksissa hyväksyttäviä museaalisia olosuhteita ja raja-arvoja oli hyvin harva määritellyt tarkemmin, vaan niihin oli viitattu seuraavilla tavoilla: ”Lainaja huolehtii näyttelyolosuhteiden ja turvallisuuden vastaavan kansainvälisesti hyväksytyjä museaalisia normeja” (5:40), ”Tiukat ja museoalan parhaita käytäntöjä noudattaen” (8:40), ”Museaalisten olosuhteiden on täyttyvä” (10:40), ”Museaaliset valaistus-, ilmankosteus- ja lämpötilaolosuhteet” (11:40), ”museaaliset valo-, lämpö-, kosteusolosuhteet” (12:40), ”Olosuhteet pitää seurata ja ne on pysyttävä sallituissa luvuissa” (15:40), ”Lämpötila ja kosteusprosentti” (17:40), ”olosuhteet riittävän turvalliset” (18:40), ”olosuhteet ovat museaalisten normien mukaiset” (20:40), ”Valokuva-aineistoa koskevien kansainvälisten olosuhdevaatimusten lisäksi edellytämme...” (23:40), ”sopimus pohjassa sanotaan, että ’näyttelyolosuhteet ja turvallisuus vastaavat kansainvälisesti hyväksytyjä museaalisia normeja’, mutta sopimukseen saatetaan kirjata vaaditut olosuhteet tarkemmin tarvittaessa” (28:40), ”näyttelytilan täytettävä kosteus- ja lämpötilavaatimukset” (31:40), ”Yleiset taidemuseoiden lainaehdot” (32:40), ”Museaalisia periaatteita noudattavat” (33:40), ”Normaalit museaaliset olosuhteet” (34:40), ”Olosuhdevaatimukset (kosteus, lämpötila, valon määrä) ovat samat kuin yleensä museoissa.” (35:40), ”Noudatamme yleisesti käytössä olevia eri taideteoksille suositeltuja olosuhdevaatimuksia, jotka museoilla on käytössä” (36:40), ”asianmukaiset museaaliset olosuhteet” (38:40), ”Kansainvälisten museo-olosuhteiden mukaiset vaatimukset” (40:40), ”Vaatimuksena on museaaliset olosuhteet” (46:40), ”olosuhteet vastaavat ammatillisesti hoidetun museon tasoa” (29:40). Kansainvälisissä suosituksissa museo-olosuhteiden raja-arvot eivät suinkaan ole kaikissa samat (kuten tässä opinnäytetyössä on jo aiemmin tuotu ilmi), joten jää epäselväksi, mihin niistä näissä vastauksissa on viitattu. Tarkoitetaanko mahdollisesti vanhaa ”20/50-sääntöä” vai esimerkiksi ICOM-CC:n ja IIC:n tuoreinta suositusta?

Vastauksissa tarkemmin määriteltyjä raja-arvoja olivat seuraavat:

Lämpötila 20 ± 2 °C, ilman suhteellinen kosteus kesällä 52 ± 5 % talvella 42 ± 5 %, suurin sallittu UV-säteily 10 uW/lm, valaistusvoimakkuus paperipohjaisille teoksille (akvarellit, piirustukset, grafiikka, valokuvat ym.), ei luonnonvaloa, esilläoloaika rajoitettu 3 kuukauteen 50 lx, öljy-, tempera- ja akryylimaalauksille (puulle, kankaalle ym.) tekniikasta ja teoksen kunnosta riippuen 100–200 lx, veistoksien ja installaatioiden valaistusarvot vaihtelevat materiaalista riippuen. 50–600 lx” (41:40, 42:40, 50:40, huom. nämä kaikki vastaajat olivat samasta organisaatiosta).

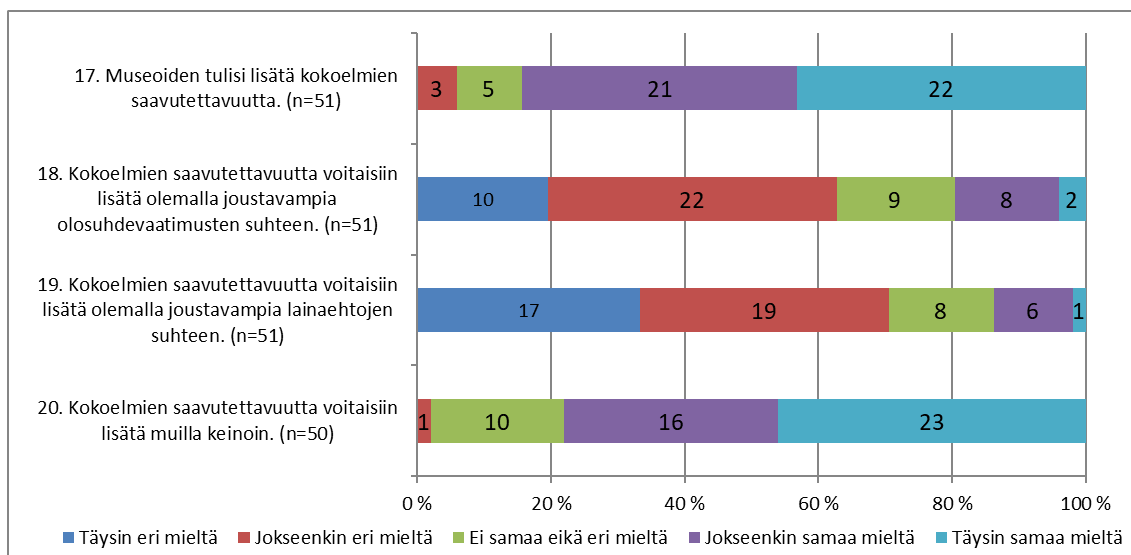
Lämpötila $20 + 2$ °C suhteellinen ilmankosteus $52 + 2$ kesällä, $42 + 2$ talvella 75uW/lm max. UV säteilylle max 50 lux paperipohjaisille teoksille max 300 lux öljymaalauksille ja temperalle kankaalle tai puulle 50–600 lux veistoksille materiaalin mukaan (4:40).

Vakaat olosuhteet (50%RH +/-jotain ja 18C (+/- jotain) (6:40).

Yleensä lainaa pyytävä museo kertoo minkälaiset olosuhteet ja ehdot pystyy tarjoamaan, ja sitten suostumme niihin tai emme. Tässä kuitenkin pääpiirteet siitä, mitä edellytämme. Lämpötila 20 astetta celcius +/- 2 astetta. Tasainen suhteellinen ilmankosteus 50 +/- 5 % RH, tai talvella 45 +/- 5 % RH, kesällä 55 +/- 5 % RH. Lainateosten valaistus näyttelytilassa on paperipohjaisille teoksille korkeintaan 50 lx, öljy-, tempera ja akryylimaalauksille 100-300 lx. (9:40.)

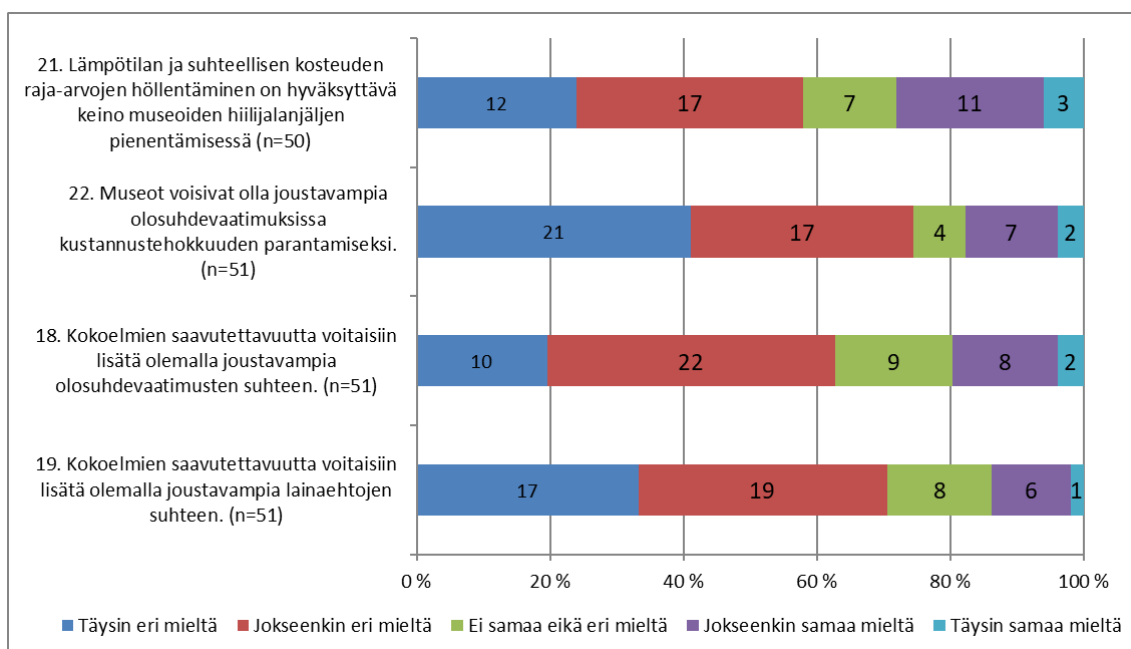
Olosuhdevaatimukset 20° C +/-2, suhteellinen ilmankosteus 50% +/-5. (25:40).

Vastauksista kävi selväksi, että suurin osa museoammattilaisista oli sitä mieltä, että kokoelmien saavutettavuutta tulisi lisätä. 43,1 % oli täysin samaa mieltä, 41,2 % jokseenkin samaa mieltä. Suurin osa (62,7 %) ei kuitenkaan pitänyt lainaehdojen ja olosuhdevaatimusten höllentämistä hyväksyttävänä keinoina saavutettavuuden lisäämisessä. Valtaosa (78 %) kysymykseen vastanneista (n=50) oli sitä mieltä, että kokoelmien saavutettavuutta voitaisiin kuitenkin lisätä muilla keinoin. Vastauksissa ylivoimaisesti eniten kannatusta saanut keino oli kokoelmien saavutettavuuden lisääminen digitaalisesti. Digitaalisuuden tavalla tai toisella oli maininnut 27 vastaajaa, esimerkiksi ”kokoelmien digitaalinen julkaisu, esim. finna.fi” (9:20), ”verkkonäyttelyt, taidevideot” (11:20), ”Kokoelmien verkkosivustot” (40:20), ”Esim. erilaiset netti- ja somealustat, virtuaalinäyttelyt jne.” (28:20), ”Kokoelmista tehtäviä tuotantotapoja voidaan kehittää, aina ei tarvita fyysistä objektia” (48:20). Muitakin keinoja mainittiin: lainapaikkojen olosuhteiden parantaminen, tiedotuksen lisääminen, teoslainojen tarjoaminen muille museoille esim. kuratoituina kokonaisuuksina, kokoelmanäyttelyt, kuukauden kokoelmateos -hanke, museoiden yhteiset hankkeet, museokokoelman teoksien sijoittaminen julkisiin tiloihin olosuhteiden salissa ja kokoelmatyöhön osallistaminen.

Kuvio 8. C Museoammattilaisten asenne kokoelmien saavutettavuuteen

Olosuhdevaatimusten höllentämistä ei pidetty hyväksyttävänä keinona myöskään museoiden hiilijalanjäljen pienentämisessä, eikä varsinkaan kustannustehokkuuden parantamisessa. Selkeä vähemmistö vastaajista vaikutti halukkaalta joustamaan olosuhdevaatimuksissa ylipäätään.

Kuvio 9. Museoammattilaisten suhtautuminen lainaehdojen ja olosuhdevaatimusten höllentämiseen

Taulukko 3. Museoammattilaisten asenne lämpötilan ja suhteellisen kosteuden raja-arvojen höllentämiseen museoiden hiilijalanjäljen pienentämiseksi

Khiin neliö -testi p=0,569			tehtävänimike				Yhteensä
			kon-servaattori	intendentti	amanuenssi	muu	
21. Lämpötilan ja suhteellisen kosteuden raja-arvojen höllentäminen on hyväksyttävä keino museoiden hiilijalanjäljen pienentämisessä	Täysin eri mieltä	fr	3	1	5	3	12
		%	25,00 %	12,50 %	41,70 %	18,80 %	25,00 %
	Jokseenkin eri mieltä	fr	5	2	2	7	16
		%	41,70 %	25,00 %	16,70 %	43,80 %	33,30 %
	Ei samaa eikä eri mieltä	fr	1	1	2	2	6
		%	8,30 %	12,50 %	16,70 %	12,50 %	12,50 %
	Jokseenkin samaa mieltä	fr	2	2	3	4	11
		%	16,70 %	25,00 %	25,00 %	25,00 %	22,90 %
	Täysin samaa mieltä	fr	1	2	0	0	3
		%	8,30 %	25,00 %	0,00 %	0,00 %	6,30 %
Yhteensä		fr	12	8	12	16	48
		%	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

Tyypillisesti vastaajat olivat ammattinimikkeestä riippumatta sitä mieltä, ettei lämpötilan ja suhteellisen kosteuden raja-arvojen höllentäminen ole hyväksyttävä keino museoiden hiilijalanjäljen pienentämisessä (yli puolet vastanneista, eli 58,30 % yhteensä, konservattoreista 66,70 %, intendentteistä 37,50 %, amanuensseista 58,4 % ja muista 62,6 %). Tilastollisesti merkittävää riippuvuutta ammattinimikkeen ja asenteen välillä ei ollut ($p = 0,569$). Jakaumien perusteella vaikuttaisi kuitenkin siltä, että konservattorit suhtautuivat ehtojen höllentämiseen kaikista tiukimmin ja intendentit olivat niiden suhteen liberaaleimpia (puolet heistä piti olosuhteiden höllentämistä joko osittain tai täysin hyväksyttävänä).

Taulukko 4. Museoammattilaisten asenne olosuhdevaatimuksissa joustamiseen kustannustehokkuuden parantamiseksi

Khiin neliö - testi $p=0,345$			tehtävänimike				Yhteensä
			konservaa- tori	intendentti	amanu- enssi	muu	
22. Museot voisivat olla joustavampia olosuhdevaatimuksissa kustannustehokkuuden parantamiseksi	Täysin eri mieltä	fr	5	2	6	7	20
		%	41,70 %	25,00 %	46,20 %	43,80 %	40,80 %
	Jokseenkin eri mieltä	fr	4	2	3	7	16
		%	33,30 %	25,00 %	23,10 %	43,80 %	32,70 %
	Ei samaa eikä eri mieltä	fr	2	0	2	0	4
		%	16,70 %	0,00 %	15,40 %	0,00 %	8,20 %
	Jokseenkin samaa mieltä	fr	0	3	2	2	7
		%	0,00 %	37,50 %	15,40 %	12,50 %	14,30 %
	Täysin samaa mieltä	fr	1	1	0	0	2
		%	8,30 %	12,50 %	0,00 %	0,00 %	4,10 %
Yhteensä		fr	12	8	13	16	49
		%	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

Tyypillisesti museoammattilaiset suhtautuivat vielä kielteisemmin olosuhdevaatimuksissa joustamiseen kustannustehokkuuden parantamiseksi, kuin ympäristösyistä. Kaikkein tiukin linja oli ryhmällä ”muut”, joista 87,6 % suhtautui kielteisesti. Konservattoreista 75 % oli kielteisiä, amanuensseista 69,3 % ja intendentistä 50 %. 73,5 % kaikista ammattilaisista yhteensä suhtautui asiaan kielteisesti. Tilastollisesti merkittävää eroa ammattinimikkeen ja asenteen välillä ei ollut ($p=0,345$).

Taulukko 5. Museoammattilaisten asenne olosuhdevaatimuksissa joustamiseen kokoelmien saavutettavuuden lisäämiseksi

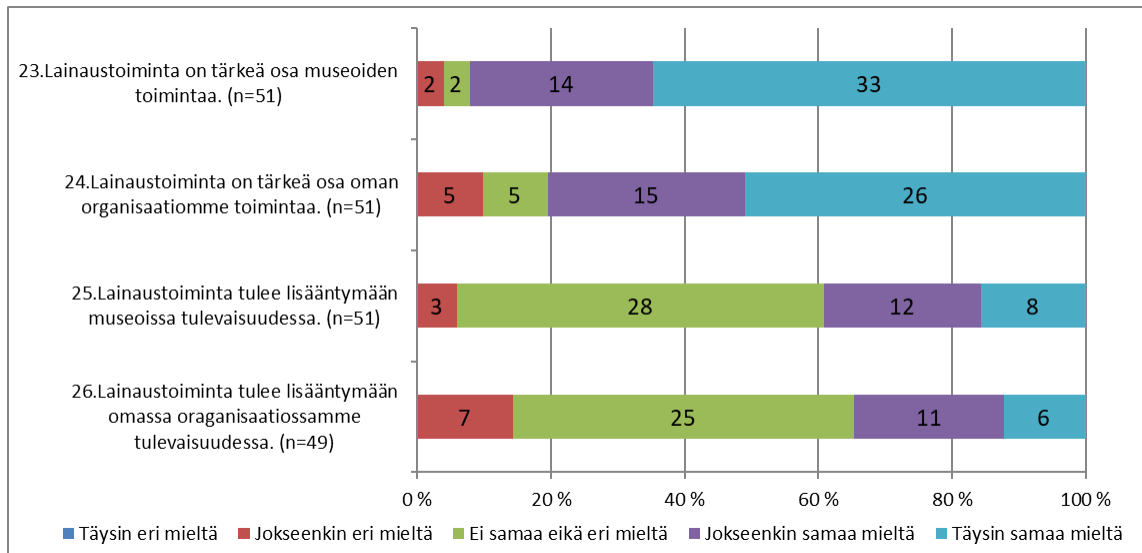
Khiin neliö -testi $p=0,175$			tehtävänimike				Yhteensä
			kon- servaattori	intendentti	amanu- enssi	muu	
18. Kokoelmien saavutettavuutta voitaisiin lisätä olemalla joustavampia olosuhdevaatimusten suhteen.	Täysin eri mieltä	fr	3	1	3	3	10
		%	25,00 %	12,50 %	23,10 %	18,80 %	20,40 %
	Jokseenkin eri mieltä	fr	7	2	5	7	21
		%	58,30 %	25,00 %	38,50 %	43,80 %	42,90 %
	Ei samaa eikä eri mieltä	fr	1	2	4	2	9
		%	8,30 %	25,00 %	30,80 %	12,50 %	18,40 %
	Jokseenkin samaa mieltä	fr	1	1	1	4	7
		%	8,30 %	12,50 %	7,70 %	25,00 %	14,30 %
	Täysin samaa mieltä	fr	0	2	0	0	2
		%	0,00 %	25,00 %	0,00 %	0,00 %	4,10 %
Yhteensä		fr	12	8	13	16	49
		%	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

Konservaattorit suhtautuivat kielteisimmin olosuhdevaatimuksissa joustamiseen kokoelmien saavutettavuuden lisäämiseksi, heistä oli 83,3 % kielteisiä. Ero seuraaviin oli parinkymmenen prosentin luokkaa: ryhmästä ”muut” 62,6 % suhtautui kielteisesti ja amanuensseista 61,6 %. Liberaaleimpia jälleen olivat intendentit, joista 37,5 % suhtautui kielteisesti olosuhdevaatimuksissa joustamiseen ja heistä neljäsosa (n=2) oli täysin sitä mieltä, että kokoelmien saavutettavuutta voitaisiin lisätä olemalla joustavampia olosuhdevaatimusten suhteen. Tilastollisesti merkittävää eroa ammattinimikkeen ja asenteen välillä ei kuitenkaan ollut (p=0.175).

Taulukko 6. Museoammattilaisten asenne lainaehdoissa joustamiseen kokoelmien saavutettavuuden lisäämiseksi

Khiin neliö -testi p=0,216			tehtävänimike				Yhteensä	
			konservaa- tori	inten- denti	amanu- enssi	muu		
19. Kokoelmien saavutettavuutta voitaisiin lisätä olemalla joustavampia lainaehto- jen suhteen.	Täysin eri mieltä	fr	5	2	4	5	16	
		%	41,70 %	25,00 %	30,80 %	31,30 %	32,70 %	
	Jokseenkin eri mieltä	fr	6	1	4	8	19	
		%	50,00 %	12,50 %	30,80 %	50,00 %	38,80 %	
	Ei samaa eikä eri mieltä	fr	0	3	4	1	8	
		%	0,00 %	37,50 %	30,80 %	6,30 %	16,30 %	
	Jokseenkin samaa mieltä	fr	1	1	1	2	5	
		%	8,30 %	12,50 %	7,70 %	12,50 %	10,20 %	
	Täysin samaa mieltä	fr	0	1	0	0	1	
		%	0,00 %	12,50 %	0,00 %	0,00 %	2,00 %	
	Yhteensä		fr	12	8	13	16	49
			%	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

Lainaehto-
jen suhteen tiukin linja oli jälleen konservattoreilla, joista 91,7 % suhtautui kielteisesti niissä joustamiseen kokoelmien saavutettavuuden lisäämiseksi. Ero seuraavaksi tiukimmin suhtautuvaan ryhmään (”muut” 81,3 %) oli kymmenen prosentin luokkaa. Amanuensseista suunnilleen kaksi kolmasosaa (61,6 %) ei ollut valmiita joustamaan, intendenteistä 37,5 % suhtautui lainaehdoissa joustamiseen kielteisesti, eli he olivat lainaehto-
jen suhteen kaikkein sallivin ryhmä. Ammattinimikkeellä ei ollut tilastollisesti merkittävää vaikutusta asenteeseen (p=0,216).

Kuvio 10. Museoammattilaisten näkemys lainaustoiminnan tärkeydestä ja tulevaisuudesta

Kaiken kaikkiaan lainaustoimintaa pidettiin tärkeänä osana museoiden toimintaa. 64,7 % vastaajista oli täysin sitä mieltä, että lainaustoiminta on tärkeä osa museoiden toimintaa ja 27,5 % jokseenkin samaa mieltä. Hieman yli puolet vastaajista, 51 % oli täysin sitä mieltä, että lainaustoiminta on tärkeä osa heidän oman organisaationsa toimintaa ja 29,4 % oli jokseenkin samaa mieltä. Vastaajat olivat kuitenkin hyvin varovaisia ottamaan kantaa siihen, uskovatko he lainaustoiminnan lisääntyvän museoissa yleisesti tai heidän omassa organisaatiossaan tulevaisuudessa. Vähän vajaa 40 % vastaajista kuitenkin uskoi lainaustoiminnan kasvuun ainakin jossain määrin museoissa yleisesti ja vähän yli kolmannes vastaajista omassa organisaatiossaan.

3.4.3 Lainapäätösprosessit

Vastauksista ei käynyt ilmi, onko museoilla kokoelmapoliittisten ohjelmien lisäksi myös erikseen kirjattua lainauspolitiikkaa. Tätä olisi voinut kartoittaa kyselylomakkeessa vielä erillisellä kysymyksellä, mutta valitettavasti opinnäytetyöntekijä ei tullut sitä lomaketta laatiessaan huomioineeksi. Lainauspolitiikka limittyy kokoelmapoliittikkaan ja lainausehtoihin, mutta niihin ei ainakaan opinnäytetyön tekijän empiirisen kokemuksen mukaan yleensä ole kirjattu aivan kaikkia yksityiskohtia, joita Spectrum-standardeissa (Collections Trust 2017) suositellaan määrittämään:

- Miksi esineitä lainataan?
- Kenelle mahdollisesti voidaan lainata?

- Miksi lainasta voidaan mahdollisesti kieltäytyä?
- Onko kokoelmassa esineitä, joita ei normaalisti lainata?
- Miten pitkiksi ajoiksi esineitä minimissään ja maksimissaan lainataan?
- Kuinka kauan lainapäätöksen harkinta kestää?
- Kuka lainasta voi päättää?
- Millä ehdoilla lainataan?

Näiden seikkojen määrittämisen lisäksi Spectrum-standardin mukaan museoilla tulisi olla kirjattuna myös prosessinkuvaus, jossa vaiheittain käydään läpi teoslainoista päättäminen (ks. Liite 5: Prosessikaavio Spectrum 5.0 Loans out (lending objects) ja Liite 6: Spectrum-standardin minimivaatimukset esineiden ulos lainaamisessa (Loans out / Lending objects)). Yksi vastaaja kertoi työnantajaorganisaatiollaan olevan 2015 laadittu prosessinkuvaus, mutta sen kaipaavan päivittämistä (44:39), toinen kertoi, että lainaprosessinkuvaus päivitetään tänä vuonna (39:39). Avointen kysymysten osiossa pyrittiin saamaan tietoa, jonka perusteella voitaisiin saada vastauksia näihin kysymyksiin ja käsitys prosessien kulusta.

Kyselyssä teoslainaprosesseja koskeviin kysymyksiin vastattiin melko lyhyesti ja niukasti, mikä on kyselyn luonteen huomioiden erittäin ymmärrettävää. Niistä kuitenkin hahmottui kuva teoslainaprosessien kulusta. Ne seuraavat pääpiirteittäin Spectrum-standardin (Collections Trust 2017) kaavaa (Liite 5), jossa on määritetty seuraavat vaiheet:

1. Lainakansion avaaminen
2. Tietojen kirjaaminen
3. Päätöksen harkitseminen
4. Lainapyyntöön vastaaminen
5. Teoksen varaaminen lainaa varten
6. Lisätietojen pyytäminen
7. Päätöksen harkitseminen lisätietojen valossa
8. Päätös (myönteinen / kielteinen)
9. Teostietojen antaminen lainan vastaanottajalle
10. Lainasopimuksen laatiminen
11. Lainasopimuksen allekirjoittaminen
12. Lainan valmistelu
13. Teosten lähettäminen
14. Lainan seuranta
15. Lainan jatkaminen
16. Palauttamisen järjestäminen

17. Lainan päättäminen
18. Lainakansion sulkeminen

Vastauksissa kuvailtiin prosessia siihen saakka, kun teokset lähtevät lainan vastaanottajalle. Lainan seuranta, palauttamista ja sen päättymistä ei käsitelty, eli oikeastaan kyseessä on pikemminkin lainapäättösprosessi, ei koko lainaprosessi. Tutkimuksen tarkoituksena oli ennen kaikkea selvittää, miten lainapäätökset syntyvät, joten se riittää.

Lainapyynnön saapumista edeltää usein alustava tiedustelu (11:58, 30:39, 44:39). Usein jo niiden perusteella selviää, ettei laina ole mahdollinen (11:58). Vaikuttaisi siltä, että kuitenkin suurin osa varsinaisista lainapyynnöistä on sellaisia, että lainan edellytykset täyttyvät ja ne toteutuvat, sillä vastausten mukaan pyyntöjen ja toteutuneiden lainojen määrät olivat samoja tai lähes samoja. Museoilla on eri käytäntöjä, kenelle lainapyynnot osoitetaan. Mainittuja vaihtoehtoja olivat museonjohtaja, registraattori, kokoelmapäällikkö, intendentti, amanuenssi ja kulttuurisihteeri. Lainapyynnön saavuttua lainojen järjestelystä vastaava henkilö rekisteröi sen. Jos museolla on registraattori, hän hoitaa lainajärjestelyt (paperiasiat ja niihin liittyvä viestintä), mutta jos museolla ei ole registraattoria, järjestelyt voi hoitaa esim. museonjohtaja, intendentti, amanuenssi, kokoelmapäällikkö tai tutkija. Lainalle perustetaan kansio, johon siihen liittyvät dokumentit talletetaan.

Lainapyynnön rekisteröinnin jälkeen se siirtyy lainoista päättävien henkilöiden harkittavaksi. Yksikertaisimmillaan lainapyynnön vastaanottanut henkilö, esimerkiksi museonjohtaja, käy läpi koko prosessin itsenäisesti lainapyynnön saapumisesta lainasopimuksen solmimiseen tai korkeintaan keskustelelee asiasta toisen henkilön, esim. amanuenssin kanssa. Tämä on tavallista pienissä museoissa, joissa henkilökuntaa on vain vähän. Museoissa, joissa on enemmän henkilökuntaa, päätöksentekoon osallistuu ryhmä museoammattilaisia, joiden vastuulla on kokoelmien hoito (ns. kokoelmatiimi). Mainittuja ammattinimikkeitä olivat museonjohtaja, museotoimenjohtaja, toimitusjohtaja, toiminnanjohtaja, museon päällikkö, kulttuuripäällikkö, (kokoelma-) intendentti, (kokoelma- ja näyttely-) amanuenssi, kuraattori, tutkija, kokoelma- ja näyttelypäällikkö, yleisöpalveluvastaava, registraattori, konservaattori, kokoelma-, näyttely-, tai museomestari, valokuvaaja ja omistaja. Lainapyyntöjä käsitellään lainakokouksissa tai -palavereissa, joissa työryhmä keskustelelee ja harkitsee päätöstä. On tyypillistä, että muodollisen päätöksen lainasta tekee museonjohtaja (joissakin tapauksissa yhdessä museoyhdistyksen hallituksen kanssa) työryhmän mielipidettä kuunnellen.

Lainoja harkittaessa arvioidaan sitä, ovatko pyydetty teokset lainattavissa (saatavuus) ja täyttääkö lainaa pyytänyt taho lainaehdoissa määritellyt kriteerit. Useat vastaajat kertoivat, että lähtökohtaisesti lainoihin suostutaan (25:39, 36:39, 50:39, 17:57) ja erään vastaajan mukaan teoksen esilläolo pyritään aina priorisoimaan:

Kieltäydytään vain poikkeustapauksissa, jos lainaaja ei pysty takamaan vaadittuja olosuhteita, niistä voidaan kyllä tinkiäkin, jos teosten esittäminen strategisesti tärkeää ja yleensä se on. Lainaaminen kuluttaa, mutta se on ihan ok. Kaiken taiteen ei tarvitse säilyä ikuisesti ja esittämistä priorisoidaan aina kun mahdollista (26: 57).

Teoksen saatavuuteen vaikuttaa ensinnäkin se, onko se jo varattu toisaalle pyydettyinä laina-ajankohtana (omat näyttelyt, muut lainat) ja lisäksi teoksen kunto. Jos organisaatiossa työskentelee konservaattori, hän on se, joka antaa lausunnon teoksen kunnosta ja onko se riittävä lainan myöntämiseen. Jos kunto ei ole riittävä, hän arvioi teoksen näyttelykuntoon saattamiseksi tarvittavat toimenpiteet ja lainan pyytäjän kanssa keskustellaan mahdollisesta konservoinnista. Konservattori myös ottaa kantaa siihen, ovatko lainansaajan näyttelyolosuhteet asianmukaiset. Jos organisaatiolla ei ole omaa konservattoria, kunnan arvioi joku muu, esim. kokoelma-amanuessi, intendentti tai tutkija. Kokoelmatiimi arvioi, pystytäänkö lainan vaatimat valmistelut toteuttamaan ennen pyydettyä laina-ajankohtaa. Lainan vastaanottajalta pyydetään perusteelliset selvitykset lainan tarkoituksesta, lainapaikasta ja sen olosuhteista, sekä kuljetuksista ja vakuutuksista, jotta voidaan arvioida, täyttävätkö ne lainaehdot. Joskus on tarpeen kysyä lainalle lupaa teoksen omistajalta (talletuskokoelmat). Jos kaikki edellä mainitut edellytykset täyttyvät ja lainan vastaanottajan kanssa päästään yhteisymmärrykseen mahdollisten kulujen kattamisesta (esim. konservointi-, kehystys-, ja pakkauskulut, kuten kuljetuslaatikon tekeminen) laina on mahdollinen ja se myönnetään.

Vastauksissa mainittuja syitä teoslainoista kieltäytymiselle olivat

- Lainan pyytäjä ei täytä vaatimuksia esim. olosuhteiden tai teosturvallisuuden osalta
- Lainan pyytäjä ei anna tarvittavia tietoja
- Lainapyyntö saapuu liian myöhään (liian lyhyt aika valmistella teos lainaa varten)
- Pääallekkäinen laina tai oma näyttely
- Teoksen huono kunto (teos vaatisi konservointia, eikä sille ole maksajaa tai tekijää)
- Teoksen hauraus (ei kestä pakkaamista, kuljetuksia, olosuhdemuutoksia yms.)
- Runsas esilläolo näyttelyissä (esim. paperipohjainen teos ollut jo sille sallitun ajan esillä lähiaikoina ja vaatii lepoa)

- Lainan käsittelyn vaativuus ja liialliset resurssivaatimukset (katsotaan että lainasta koituisi kohtuuttoman paljon työtä suhteessa hyötyyn)
- Resurssipula (museon resurssit menevät muuhun toimintaan, eivätkä riitä lainan valmisteluun tai jos teos esim. vaatisi kuriiria tai muuta miehitystä)
Vastaanottavalla taholla ei ole teoksen installointiin vaadittavaa osaamista
- Organisaation lainaustoiminta on keskeytetty esim. kokoelmatilojen muuton tai remontin ajaksi
- Teoksen omistaja ei anna lupaa lainata
- Teos halutaan pitää oman museon vetonaulana ja varsinkin jos kokoelman avainteoksia pyydetään pitkään lainaan
- Lainapyyntöjen määrä kerralla on liian suuri (*"museossamme omat kokoelmat ovat lähes 90 % esillä jatkuvasti, emme voi lainata niistä yli 30 teosta kerralla"* (27:57))

Suurimmalla osalla kyselyyn vastanneista museoista oli kokoelmissaan teoksia, joita lainataan vain erittäin rajoitetusti. Vain muutamasta museosta (4/32) kerrottiin, ettei heillä ole tällaisia teoksia. Rajoitetusti lainattavia teoksia olivat:

- Omissa kokoelmaripustuksissa tai muualla pysyvästi esillä olevat teokset
- Taidehistoriallisesti merkittävät teokset (kokoelmien helmet, tekijänsä harvinaisuudet)
- Erityisen huonossa kunnossa olevat teokset
- Teokset, joiden lainaamista on jouduttu rajoittamaan runsaiden pyyntöjen takia tai ne ovat olleet paljon esillä näyttelyissä.
- Mittasuhteiltaan haastavat teokset: painorajoitukset tulevat esteeksi tai tilalliset rajoitukset
- Todella herkät, materiaaleiltaan hauraat, vaikeasti kuljetettavissa olevat teokset, jotka vaurioituvat helposti tai joiden elinkaareen esilläolo vaikuttaa merkittävästi, esimerkiksi:
 - Paneelille maalatut teokset
 - Paperipohjaiset teokset, esim. pastelliteokset, muste- tai tussipiirrookset
 - Sekatekniikkateokset
 - Konservoinnin kannalta haastavat nykytaiteen teokset
 - Hyvin iäkkäät teokset
 - Lasimaalaukset
 - Tekstiilit

- Kipsiveistokset
- Valokuvat, joiden materiaalit ovat erittäin herkkiä olosuhteiden vaihteluille, valolle ja ilman epäpuhtauksille

Jotkut teokset ovat esillä lähes jatkuvasti omissa kokoelmaripustuksissa. Näitä ei kovin usein lainata. Myös materiaaleiltaan herkkiä teoksia ei lainata kovin herkästi. Lainaamisen hyötyjä ja haittoja punnitaan tapauskohtaisesti. Jos lainaajataho ja näyttely on merkittävä, lainataan helpommin, jos taas ei niin merkittävä, mutta teos on kokoelmalle merkittävä tai erityisen herkkä, harkitaan tarkemmin. (50:44–45)

Erittäin rajoitetusti lainattavien teosten lisäksi museoilla (14/32) oli myös teoksia, joita ei koskaan anneta lainaan. Jotkin teokset on asetettu ns. lainauskieltoon. Perustelut täydelliseen lainauskieltoon liittyivät pitkälti samoihin seikkoihin (teoksen kunto, hauraus ja arvo), kuin lainojen rajoittamiseenkin. Kunnan takia lainauskiellossa olevat teokset olivat sellaisia, jotka eivät enää vastaa taiteilijan intentiota, niiden konservointi näyttelykuntoon olisi kohtuuttoman aikaa vievää ja/tai laajoja tutkimuksia vaativaa tai täysin mahdotonta. Kunnan ja haurauden takia asetetut lainauskiellot on yleensä tehty konservaattorin lausunnon perusteella. Joskus jo ostohetkellä on saatettu sopia, ettei teoksia niiden haurauden vuoksi lainata omistajamuseon ulkopuolelle. Lainauskielto ei kuitenkaan aina tarkoita täydellistä esityskieltoa, vaan lainauskiellossa olevia teoksia saatetaan pitää esillä museoiden omissa näyttelyissä. Näin voi olla siinä tapauksessa, että teoksen kuljettaminen ja liikuttelu on riskialtista, mutta teos voidaan pitää esillä omissa näyttelyissä (joskus vain lyhyitä aikoja), jossa se pysyy oman henkilökunnan jatkuvassa valvonnassa. Lainauskiellossa olevia erityisen herkkiä teoksia, jotka eivät kestä kuljetuksia, voidaan liikutella oman museon sisällä erityistä varovaisuutta noudattaen ja se tapahtuu omalla vastuulla. Riski teoksen hajoamisesta saatetaan ottaa itse, mutta sillä ei rasieta muita tahoja. Kokoelmissa on myös teoksia, joita ei ole varsinaisesti asetettu lainauskieltoon, mutta niitä ei muista syistä koskaan lainata. Mediateoksissa esitysoikeus saattaa olla rajattu vain kokoelmanhaltijamuseoon ilman oikeutta luovuttaa teosta esille toisaalle. Kokoelmiin voi kuulua myös niin hankalia ja kooltaan suurikokoisia teoksia (esim. ei mahdu kuljetusautoon), ettei niitä sen vuoksi lainata. Teos voi olla myös oleellinen tai kiinteä osa rakennusta, johon se on sijoitettu. Museoiden kokoelmissa on myös julkisia taideteoksia, esim. veistoksia, jotka kuuluvat sijoituspaikkaansa, eikä niitä siirretä.

Kun päätös lainaamisesta (laina myönnetään tai sitä ei myönnetä) on tehty, vastaus annetaan tiedoksi lainan pyytäjälle. Jos päätös on myönteinen, siitä tiedotetaan omissa organisaatiossa niille, joiden työhön se vaikuttaa. Jos lainattava teos on sijoitettuna julkiseen tilaan, toimijoita informoidaan lainasta. Teos varataan lainaa varten ja laaditaan

lainasopimus. Sopimuksen hyväksymisen ja allekirjoituksen jälkeen alkaa ulos lainauksen valmistelu. Teoksille tehdään kuntotarkastukset, mahdolliset konservointi- ja restaurointityöt sekä kehystys tai muut ripustus- ja esillepanoratkaisut, määritellään kuljetusratkaisut ja tarvittaessa rakennetaan uusi kuljetuslaatikko. Lainaajan käyttöön laaditaan tarkastusdokumentti (alkuperäiset dokumentit palautuvat omistajalle lainan jälkeen taideteoksen mukana). Taideinstallaatioita varten laaditaan lisäksi kuvalliset kokoamis-, ripustus- ja pakkausohjeet. Sisältöasiantuntijat toimittavat joskus tarvittavia lisätietoja lainaajalle teokseen liittyen. Valmisteluihin kuuluu vakuutusarvon määrittäminen, käsitteilyistä ja kuljetuksesta sopiminen ja kuljetuksen huolinta. Kun on varmistuttu siitä, että kaikki on kunnossa ja lainan vastaanottaja on toimittanut tositteet vakuutuksista, voidaan teokset lähettää lainaan.

4 Yhteenveto ja pohdintaa

Näyttelytoiminta, sekä kokoelmien käytön ja saavutettavuuden edistäminen ovat tärkeä osa museoiden toimintaa. Lainaustoiminta on siinä oleellinen osatekijä, vaikka tyypillisesti taideteosten ulos lainaaminen on ollut suomalaisissa taidemuseoissa melko vähäistä. Lainaustoimintaa, kuten myös muutakin museoiden toimintaa ohjaavat museoalan kansainväliset ohjeistukset, jotka pohjautuvat poliittisille linjauksille ja tavoitteille. Lainapäätösprosesseissa sovelletaan museon kokoelmapoliittikkaa käytännössä ja punnitaan, mitkä arvot ohjaavat päätöksentekoa. Vaikka museoiden kokoelmapoliittiset ohjelmat ja kirjatut toimintatavat ohjaavat lainausprosesseja ja niihin liittyvää päätöksentekoa, sitä ohjaa myös museoammattilaisten kokemusmaailmasta kumpuava hiljainen tieto. Päätöksentekijöiden arvomaailma, asenteet ja kokemuksen kautta muovautuneet toimintatavat ovat hiljaista tietoa, jota tuotiin tutkimuksessa näkyväksi. Teoslainaprosesseihin ja niihin sisältyvään päätöksentekoon osallistuu museoammattilaisia, joilla on keskenään erilaisia näkemyksiä ja arvoja, jotka ovat pitkälti riippuvaisia heidän koulustaustastaan ja roolistaan työyhteisössä. Mitä enemmän osallisia prosessissa on, sitä enemmän tarvitaan keskustelua ja kommunikointia heidän välillään, jotta on mahdollista päästä yhteisymmärrykseen, jonka päätöksien tekeminen vaatii.

Kyselytutkimukseen saatiin vastauksia monista eri museoista useilta eri ammattiryhmiltä ja kerätyn aineiston perusteella oli mahdollista muodostaa kokonaiskuva teoslainaprosessien nykytilasta. Museo-organisaation koko (kokoelmien laajuus ja työntekijämäärä)

vaikuttaa oleellisesti siihen, kuinka paljon teoksia lainataan ja kuinka suuri määrä museoammattilaisia osallistuu lainapäätösprosessiin. Prosessiin osallistuvan työryhmän koosta riippumatta prosessi etenee kuitenkin pääpiirteittäin saman kaavan mukaan lainapäätöksessä huomioon otettavien seikkojen sanelemana. Lainapäätöstä harkittaessa punnitaan lainaan liittyviä riskejä ja sen valmistelun vaatimaa työmäärää suhteessa lainasta saatavaan hyötyyn. Lainaustoiminta sisältyy osaksi museoiden kokoelmienhoitoa, johon museoammattilaiset kokivat organisaatioillaan olevan liian vähän resursseja.

Vastaajat vaikuttivat olevan pääosin tyytyväisiä teoslainaprosessien toimivuuteen ja teosturvallisuuteen omissa organisaatioissaan, mutta kokivat resurssit riittämättömiksi. Pääsääntöisesti vastaajat kokivat teosturvallisuuden tärkeäksi lainapäätöksiä tehtäessä. Kuriirien rooli jakoi teosturvallisuutta koskevista osa-alueista mielipiteitä eniten: kun osa vastaajista oli sitä mieltä, ettei kuriireja käytetä aina, kun pitäisi, toiset olivat sitä mieltä, etteivät kuriirit ole tärkeitä teosten turvallisuuden kannalta. Myös epäluottamusta kuriireina toimivien henkilöiden riittävään asiantuntemukseen esiintyi. Poliittisen ilmapiirin luomat paineet kokoelmien savutettavuuden lisäämiseen, ympäristöystävällisyyteen ja kustannustehokkuuteen eivät näytä lisänneen museoammattilaisten halukkuutta höllentää lainaehtoja ja olosuhdevaatimuksia. Kokonaisuudessaan teoslainaprosesseihin liittyvät arvot ja asenteet olivat vastaajilla taustamuuttujista riippumatta hyvin yhteneväiset, eikä tilastollisesti merkittäviä eroja löytynyt. Kyselystä saatu tieto jäi joillakin osa-alueilla (tarkemmat olosuhdevaatimukset ja lainapyyntöjen määrä verrattuna toteutuneisiin) pintapuoliseksi ja näistä voisi tehdä vielä lisätutkimusta. Vastausprosentti jäi valitettavan alhaiseksi, mikä laskee tutkimuksen tilastollista merkittävyyttä, mutta siitä huolimatta se tuotti hyödyllistä tietoa lainaustoiminnasta suomalaisissa taidemuseoissa.

Opinnäytetyöprosessiin kokonaisuudessaan (lähdekirjallisuuden läpikäyminen, kyselytutkimuksen suunnittelu, toteuttaminen, aineiston analyysi, raportointi ja opinnäytetyön kirjallinen toteutus) minulla oli käytettävissäni kevät 2021. Tavoitteena oli, että kyselytutkimuksen aineiston keruu olisi alkanut viimeistään helmikuun 2021 alussa. Verkkokyselyn käytännön toteutukseen liittyi kuitenkin GDPR:n vaatimien tietosuojadokumenttien laatiminen, mikä osoittautui yllättävän haastavaksi ja aikaa vieväksi ja johon alkuperäisessä suunnitelmassani en ollut osannut lainkaan varautua. Näiden seikkojen vuoksi kyselytutkimuksen aineiston keräämisen aloittaminen myöhästyi parilla viikolla. Aikataululliset rajoitteet aiheuttivat sen, että aineiston keruuseen ei voinut käyttää enempää aikaa. Jos aikaa olisi ollut enemmän, olisi voinut olla mahdollista lähettää vielä useampia muistutuksia ja ehkä lähestyä vastaajia vielä henkilökohtaisesti puhelimitse ja sähköpostitse,

jolloin vastauksia olisi ehkä voitu saada enemmän ja vastausprosentti olisi parantunut. Jos vastauksia olisi tullut enemmän, olisi aineiston läpikäymiseen ja laadulliseen analyysiinkin tarvittu enemmän aikaa. Kvantitatiivisessa analyysissä suurempi vastausmäärä ei olisi lisännyt työmäärää, mutta se olisi lisännyt sen tilastollista merkittävyyttä. Lisäksi COVID-19-pandemia ja sen vuoksi vallitsevat poikkeusolot opinnäytetyön teon aikana aiheuttivat omat haasteensa käytännön työskentelyyn ja rajoitteensa sen vaatimiin resursseihin.

Pandemia ja poikkeusolot ovat vaikuttaneet koko yhteiskuntaan ja myös museoiden toimintaan. Nähtäväksi jää, missä määrin vaikutukset jäävät pysyviksi, vai jäävätkö lainkaan. Pandemia sysäsi koko yhteiskunnan digiloikkaan, mikä on tapahtunut myös museomaailmassa. Kun ihmisten liikkumista ja kokoontumista on rajoitettu ja sen seurauksena museoiden fyysinen aukiolo ja kävijämäärät ovat vähentyneet, on kokoelmien saavutettavuudessa korostunut digitaalisuus. Museot ovat järjestäneet etäopastuksia ja virtuaalinäyttelyitä. Kun museoalan diskurssissa digitaalisuuden lisääminen on muutenkin ollut pinnalla ja sitä on esitetty hyväksi keinoksi kokoelmien saavutettavuuden lisäämisessä ja näyttelytoiminnan ympäristövaikutusten vähentämisessä, on hyvin todennäköistä, että lisääntynyt digitaalisuus on tullut jäädäkseen. Paineet vihreän politiikan edistämiseen ovat kovat ja se varmasti tulee korostumaan museoiden toiminnassa lisääntyvissä määrin. Europa Nostran puheenjohtaja Herman Parzinger kirjoittaa julkaisussa *European Cultural Heritage Green Paper*:

We applaud the strong commitment of the European Union to place the European Green Deal at the very heart of Europe's socioeconomic recovery in the aftermath of the COVID-19 pandemic. But we need to do more, faster and more resolutely. Every individual, every professional and economic sector, every policy realm, can do its bit to counter the climate and environmental emergency. The EU leaders and institutions can count heritage in as an indispensable ally in this challenging endeavour. (Potts 2021, 4.)

Pandemian vaikutuksista museomaailmassa on käyty keskustelua poikkeusolojen jatkuessa eri foorumeilla. Itse osallistuin opinnäytetyön kirjoittamisen aikana ICON Institute of Conservationin webinaariin 29.4.2021, jossa käsiteltiin virtuaalista kuriiritoimintaa ja panelistit kertoivat eri ratkaisuista, miten teosten käsittelyä, installointia ja kuntoa on voitu kontrolloida etäyhteyksillä, kun kuriireja ei ole voitu matkustusrajoitusten vuoksi lähettää paikan päälle. Panelistien ja yleisön keskuudessa monet olivat sitä mieltä, että nämä toimintatavat tulisivat ainakin jossain määrin jäämään käyttöön myös sen jälkeen, kun pandemian jälkeen päästään uuteen normaaliin. Mieleeni jäi yleisön kommentti, jossa

kyseenalaistettiin se, miten paljon etäkuriroinnilla voitaisiin kuitenkin vähentää näyttelyiden hiilijalanjälkeä; jos teoksia joka tapauksessa kuljetetaan rekalla ja lentokoneella, ei se vähennä päästöjä yhtään, että kuriiri jätetään kyydistä pois. Panelistien mukaan etänä tapahtuva kuriointi vaatii myös todella paljon työtä ja resursseja, joten he eivät pitäneet sitä myöskään välttämättä kustannustehokkaimpana. He pitivät mahdollisena, että toimintatavat lainojen järjestelyissä monipuolistuvat ja niitä harkittaisiin tapauskohtaisemmin sen sijaan, että olisi kiveen hakattuja sääntöjä, tyyliin ”ulkomaanlainoissa aina käytetään kuriiria”.

Tähän asti lainamäärät ovat jatkuvasti kasvaneet ja EU:n tavoitteet museoiden välisen yhteistyön ja kokoelmien liikkuvuuden lisäämiseen ovat edelleen poliittisella agendalla. Jää nähtäväksi, missä määrin lainaustoiminta lisääntyy tulevaisuudessa. Lisääntyvä digitaalisuus parantaa kokoelmien saavutettavuutta, mutta ei luultavasti tule vaikuttamaan museoiden kävijämääriin niitä alentavasti, eikä myöskään sitä kautta lainaustoiminnan kasvuun. Vaikka teknologia on kehittynyt sille asteelle, että digitaalisten kokoelmien laatu on nykyään todella hyvä ja teoksia on mahdollista tarkastella internetin välityksellä niin, että voidaan zoomata pieniinkin yksityiskohtiin (esim. Google Arts & Culture), en ainaakaan itse usko sen vähentävän ihmisten halua käydä museoissa. Museokortin ja MIELI ry:n yhteistyössä toteuttaman *Kulttuurin hyvinvointivaikutukset*-kyselyn vastauksista heijastuu korona-ajan aiheuttama henkinen tyhjiö. Sosiaalisen eristäytymisen aika on synnyttänyt ihmisille patoutuneen tarpeen taide- ja kulttuurielämyksille. (STT Info 2021.) Noin 95 % vastaajista aikoi suunnata museoon, teatteriin tai elokuvaan heti, kun se on mahdollista ja sama määrä vastaajia kertoo olevansa täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että taide ja kulttuuri vaikuttavat positiivisesti heidän omaan hyvinvointiinsa ja jakamiseen. Kyselyn vastaajista noin 90 % oli sitä mieltä, etteivät digitaaliset palvelut riitä täysipainoisesti tyydyttämään heidän taide- ja kulttuuritarpeitaan ja suunnilleen sama määrä oli sitä mieltä, että ilman museoita ja niiden tarjoamia elämyksiä heidän elämästään puuttuisi jotain oleellista. (Museokortti 2021.)

Museoesineiden näyttelyt ja vetonaulat koetaan niin kiinnostaviksi, että niiden näkemiseksi ollaan valmiita näkemään vaivaa. Vaikka joissain tapauksissa teoksen fyysinen saavuttaminen vaatii jopa monen tunnin jonotuksen lasivitriinin ääreen, missä katseluaika on rajoitettu minuuttiin per kävijä, on yleisöä riittänyt. Museokortin tutkimuksesta saadut tulokset vahvistivat sen, ettei digitaalisuus ei ole korvaamassa museokäyntejä, vaikka taideteosta voi tarkastella kotisohvalta ilman jonottamista. Itsekin olen sitä mieltä,

ettei virtuaalisesti ole mahdollista täysin korvata kokemusta, jonka kävijä voi konkreettisesti näyttelyssä saada. Olen useita kertoja liikuttunut kyyneliin taidenäyttelyissä, jotka ovat tarjonneet kokonaisvaltaisen, suorastaan pakahduttavan voimakkaan elämyksen. Mikään virtuaalisella alustalla näkemäni ei ole koskaan pystynyt samaan. Lisäksi museot fyysisinä rakennuksina tarjoavat kävijöille mahdollisuuden irrottautua normaalista arjesta ja monet niistä ovat miljöönä erittäin vaikuttavia (Mairesse 2010, 55). Ne tarjoavat myös kontekstin ja tilan sosiaaliselle kanssakäymiselle ja keskustelulle. Uskon, että museot näyttelyineen palvelevat tarkoitustaan vielä tulevaisuudessakin, mutta se vaatii sopeutumista ajan haasteisiin.

Museums and similar heritage sites are places where visitors make interpersonal connections, and this theme of 'connection through cultural consumption' helps to understand how museums are a people-orientated social context. By engaging with ideas of social consumption we can frame the museum experience as one where visitors seek social connection during their visit with objects and collections acting as the connectors that enable communication between nodes of people and wider communities. (Henderson 2020, 207.)

Museums are a link between Europe's heritage and the citizens of today and tomorrow. They have become lively laboratories which stimulate our senses and extend our perception of culture. Museums have an enormous potential to bring the riches of our cultural diversity to the fore, to bridge different cultures and to raise awareness of the common elements of our cultural heritage. (Weij & Witsen Elias 2005, 8)

Lähteet

AICCM The Australian Institute for the Conservation of Cultural Material 2019. *Environmental Guidelines*. <<https://aiccm.org.au/conservation/environmental-guidelines/>> [Viitattu 5.5.2021].

Applebaum, Barbara 2008. *Conservation Treatment and the Custodian/Conservator Relationship*. CeROArt, 2008(2). <<https://journals.openedition.org/ceroart/445>> [Viitattu 21.1.2021]

Bickersteth, Julian, 2014. *Environmental Conditions for Safeguarding Collections: What Should Our Set Points Be?*. *Studies in Conservation*, 59(4), 218–224.

Bickersteth, Julian., Podany, Jerry & Kerschner, Richard 2014. *Climate and Conflict: The complex question of environmental conditions in museums. Paper presented at the 42nd annual meeting of the American Institute of Conservation*. <<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1071.2665&rep=rep1&type=pdf>> [Viitattu 26.4.2021].

Boersma, Foekje, Dardes, Kathleen & Druzik, James 2014. *Precaution, Proof, and Pragmatism. Evolving Perspectives on the Museum Environment*. *Conservation Perspectives, The GCI Newsletter, Issue Fall 2014*. <https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/newsletters/29_2/evolving_perspectives.html> [Viitattu 26.4.2021].

Boylan, Patrick J. (toim.) 2004. *Running a Museum: A Practical Handbook*. Paris: ICOM - International Council of Museums.

Bradley, Susan M. 1994. *Do objects have a finite lifetime?*. Teoksessa: Knell, Simon (toim.), *Care of Collections*. Lontoo: Routledge, 51–59.

Burmester, Andreas & Eibl, Melanie 2014. *Stable is safe. Die Münchner Positionen zu Klima und Kulturgut*. <<http://docplayer.org/9377858-Doerner-institut-stable-is-safe-die-muenchner-positionen-zu-klima-und-kulturgut-andreas-burmester-und-melanie-eibl-doerner-institut-muenchen.html>> [Viitattu 25.1.2021].

Burmester, Andreas 2013. *Bizot Interim Guidelines*. Global Conservation Forum (entinen ConsDistList). <<https://cool.culturalheritage.org/byform/mailling-lists/cdl/2013/0482.html>> [Viitattu 25.1.2021].

Charmaz, Kathy 2006. *Constructing Grounded Theory. A Practical Guide Through Qualitative Analysis*. Lontoo: Sage.

Collections Trust 2017a. *Loans out (lending objects)*. <<https://collectionstrust.org.uk/wp-content/uploads/2017/11/Loans-out-lending-objects.pdf>> [Viitattu 15.4.2021].

Collections Trust 2017b. *Spectrum 5.0*. <<https://collectionstrust.org.uk/spectrum/spectrum-5/>> [Viitattu 15.4.2021].

Ekosaari, Maija, Jantunen, Sari & Paaskoski, Leena 2015. *Kokoelmapolitiikan muistilista museoille. (Museoviraston ohjeita ja oppaita 3)*. Helsinki: Museo 2015 ja Museovirasto.

Europa Nostra i.a. *Organisation*. <<https://www.europanostra.org/organisation/>> [Viitattu 26.4.2021].

Euroopan Kulttuuriyleissopimus SopS 6/1970. 19.12.1954 <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1970/19700006/19700006_2> [Viitattu 25.3.2021]

Heikkilä, Tarja 2008. *Tilastollinen tutkimus*. 7. painos. Helsinki: Edita.

Henderson, Jane 2020. *Beyond lifetimes: who do we exclude when we keep things for the future?*. *Journal of the Institute of Conservation*, 43(3), 195–212.

ICOM International Council of Museums 2005. *ICOMin Museotyön eettiset säännöt*, Helsinki: ICOM - Suomen komitea ry.

ICOM International Council of Museums 2011. *Checklist on Ethics of Cultural Property Ownership*, Paris: ICOM – International Council of Museums.

ICOM International Council of Museums 2017. *ICOM Code of Ethics for Museums*, Pariisi: ICOM International Council of Museums. <<https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf>> [Viitattu 20.1.2021]

ICOM International Council of Museums i.a. *The ICOM Code of Ethics for Museums is a reference text setting standards for the practice of museum professionals*. <<https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/code-of-ethics/>> [Viitattu 20.1.2021].

ICOM-CC 2019. *About ICOM*. <<http://www.icom-cc.org/44/about/about-icom/#.YFsSOp0zY2w>> [Viitattu 24.3.2021].

IIC & ICOM-CC 2014. *Environmental Guidelines ICOM-CC and IIC Declaration* <<http://www.icom-cc.org/332/-icom-cc-documents/declaration-on-environmental-guidelines/#.YFx6hp0zY2x>> [Viitattu 25.3.2021].

Jyrkkiö, Teijamari & Pettersson, Susanna (suom. toim.) 2011. *Käytännön opas kokoelmien liikkuvuuteen*. Helsinki: Museovirasto.

Kaitavuori, Kaija 2006. *Näyttelyn tekeminen taidemuseon ydinprosessina*. Teoksessa: Kaitavuori, Kaija & Roine, Miikka (toim.) *Näyttelyprosessin kuvaus*. Helsinki: Valtion taidemuseo, Taidemuseoalan kehittämissyksikkö KEHYS, 4–6.

Kaitavuori, Kaija 2010. *Open to the Public – the use and Accessibility of the Object for the Benefit of the Public*. Teoksessa: Pettersson, Susanna, Hagedorn-Saupe, Monika, Jyrkkiö, Teijamari & Weij, Astrid (toim.) *Encouraging Collections Mobility – A Way Forward for Museums in Europe*. Helsinki: Finnish National Gallery, Erfgoed Nederland & Institut für Museumsforschung, Staatliche Museen zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz, 251–271.

Kapelouzou, Iris Stavroula 2010. *Harming Works of Art. The Challenges of Contemporary Concepts of the Artwork*. PhD Thesis. The Royal College of Art. <<https://researchonline.rca.ac.uk/id/eprint/1629>> [Viitattu 22.1.2021]

Kirby Atkinson, Jo 2014. *Environmental conditions for the safeguarding of collections: A background to the current debate on the control of the relative humidity and temperature*. *Studies in Conservation*, 59(4), 205–212.

Mairesse, François 2010. *Collection Strategies Now!*. Teoksessa: Pettersson, Susanna, Hagedorn-Saupe, Monika, Jyrkkiö, Teijamari & Weij, Astrid (toim.) *Encouraging Collections Mobility – A Way Forward for Museums in Europe*. Helsinki: Finnish National Gallery, Erfgoed Nederland & Institut für Museumsforschung, Staatliche Museen zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz, 54–71.

Matassa, Freda 2010. *Active Collections: Re-visiting Our Collection for More and Better Use*. Teoksessa: Pettersson, Susanna, Hagedorn-Saupe, Monika, Jyrkkiö, Teijamari & Weij, Astrid (toim.) *Encouraging Collections Mobility – A Way Forward for Museums in Europe*. Helsinki: Finnish National Gallery, Erfgoed Nederland & Institut für Museumsforschung, Staatliche Museen zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz, 107–135.

Meijer-van Mensch, Léontine & van Mensch Peter 2010. *From disciplinary control to co-creation - Collecting and the development of museums as praxis in the nineteenth and twentieth century*. Teoksessa: Pettersson, Susanna, Hagedorn-Saupe, Monika, Jyrkkiö, Teijamari & Weij, Astrid (toim.) *Encouraging Collections Mobility – A Way Forward for Museums in Europe*. Helsinki: Finnish National Gallery, Erfgoed Nederland & Institut für Museumsforschung, Staatliche Museen zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz, 33–53.

Miettinen, Marianne 2015. *Installaatio museo-objektina ja konservoinnin kohteena: mitä säilytämme?* YAMK Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015061013044>>

Museokortti 2021. *Taiteen ja kulttuurin vaikutukset omaan hyvinvointiin* -kysely. <<https://www.sttinfo.fi/data/attachments/00498/5a6dc56c-5555-4731-8bf0-a581354a51cf.pdf>> [Viitattu 13.5.2021].

Museolaki 314/2019. 15.3.2019/314. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190314>> [Viitattu 5.5.2021]

Museotilasto, Museovirasto. museotilasto.fi CCBY 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.fi>) <<https://www.museotilasto.fi/>> [Viitattu 10.5.2021]

Museovirasto 22.3.2021. *Museovirasto ensimmäisenä suomalaisena toimijana kansainväliseen Climate Heritage verkostoon.*

<<https://www.museovirasto.fi/fi/ajankohtaista/museovirasto-ensimmaisena-suomalaisena-toimijana-kansainvaliseen-climate-heritage-verkoston>> [Viitattu 26.3.2021].

Museovirasto i.a.-a *Museoalan kehittämisen ohjeita ja oppaita.*

<<https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/museoalan-kehittaminen>> [Viitattu 15.4.2021].

Museovirasto i.a.-b *Muu kansainvälinen toiminta – Kulttuuriperinnön vaalimisen*

eurooppalaiset standardit <<https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/muu-kansainvalinen-toiminta>> [Viitattu 20.1.2021].

Mäkipeska, Marja 2006. *Prosessi*. Teoksessa: Kaitavuori, Kaija & Roine, Miikka (toim.), Näyttelyprosessin kuvaus. Helsinki: Valtion taidemuseo, Taidemuseoalan kehittämissyksikkö KEHYS, 7.

NEMO The Network of European Museum Organisations i.a.-a, *Lainasopimus*

https://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_Standard_Loan_Agreement/Loan_Agreement_FINNISH.pdf [Viitattu 13.5.2021].

NEMO The Network of European Museum Organisation i.a.-b. *Long Term Loans Best*

Practices <https://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/topics/Collection_Mobility/Long-term_loans_best_practices_report.pdf> [Viitattu 10.5.2021].

NEMO The Network of European Museum Organisatio, i.a.-c. *Long Term Loan*

Conditions. <https://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/topics/Collection_Mobility/FINAL_long_term_loan_conditions.pdf> [Viitattu 10.5.2021].

NEMO The Network of European Museum Organisations 2021. <<https://www.ne-mo.org/>> [Viitattu 20.3.2021].

NMDC National Museum Directors' Council i.a. *Guiding Principles Reducing Carbon Footprint*.

<https://www.nationalmuseums.org.uk/media/documents/what_we_do_documents/guiding_principles_reducing_carbon_footprint.pdf> [Viitattu 20.1.2021].

NMDC National Museum Directors' Council 2020. *Environmental sustainability -*

reducing museums' carbon footprint. <<https://www.nationalmuseums.org.uk/what-we-do/contributing-sector/environmental-conditions/>> [Viitattu 5.5.2021].

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2006. *Action Plan for the EU Promotion of Museum Collections Mobility and Loan Standards*, Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Pearce, Susan 2010. *The Collecting Process and the Founding of Museums in the Sixteenth, Seventeenth, and Eighteenth Centuries*. Teoksessa: Pettersson, Susanna, Hagedorn-Saupe, Monika, Jyrkkö, Teijamari & Weij, Astrid (toim.) *Encouraging Collections Mobility – A Way Forward for Museums in Europe*. Helsinki: Finnish National Gallery, Erfgoed Nederland & Institut für Museumsforschung, Staatliche Museen zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz, 12–32.

Pettersson, Susanna (toim.) 2010. *Long-term Loans Best Practices Report*. Helsinki: Finnish National Gallery.

Pettersson, Susanna, Hagedorn-Saupe, Monika, Jyrkkö, Teijamari & Weij, Astrid (toim.) 2010. *Encouraging Collections Mobility - A Way Forward for Museums in Europe*. Helsinki: Finnish National Gallery, Erfgoed Nederland and Institut für Museumsforschung, Staatliche Museen zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz.

Potts, Andrew (toim.) 2021. *European Cultural Heritage Green Paper. Executive Summary*. Haag & Brysseli: Europa Nostra & ICOMOS.

Robbins, Nina. 2016. *Poisto museokokoelmasta – Museologinen arvokeskustelu kokoelmanhallinnan määrittäjänä*. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Staniforth, Sarah 2014. *Environmental conditions for the safeguarding of collections: Future trends*. *Studies in Conservation*, 59(4), 213–217.

STT Info 2021. *Museoon, teatteriin tai elokuvaan aikoo suunnata lähes jokainen – laaja kyselytutkimus kertoo kulttuurinnälästä*. 6.5.2021. <<https://www.sttinfo.fi/tiedote/museoon-teatteriin-tai-elokuvaan-aikoo-suunnata-lahes-jokainen-laaja-kyselytutkimus-kertoo-kulttuurinnalasta?publisherId=65177263&releaseId=69908517>> [Viitattu 13.5.2021].

SurveyMonkey i.a. *Kyselytutkimuksen otoskoko – Kuinka monelle vastaajalle kyselytutkimus täytyy lähettää?* <<https://fi.surveymonkey.com/mp/sample-size/#:-:text=Vastausprosentti%20vaihtelee%20suuresti%2C%20ja%20siihen,prosentti%20vastausprosenttia%20pidet%C3%A4nC3%A4n%20eritt%C3%A4in%20hyv%C3%A4nC3%A4.>>> [Viitattu 19.3.2021].

Taidemuseoalan kehittämissyksikkö KEHYS ja konservointilaitos 2007. *Teesejä kokoelmanhoidosta. Konservattorin näkökulma*. Helsinki: Valtion taidemuseo.

The Climate Heritage Network, 2021. <<http://climateheritage.org/>> [Viitattu 20.3.2021].

Tietoarkisto i.a. *Tutkimusmenetelmien verkkokäsikirja*. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>> [Viitattu 7.3.2021].

UKRG United Kingdom Registrars Group 2015. *Facilities Report*. <https://www.ukregistrarsgroup.org/wp-content/uploads/2015/12/UKRG_facilities_report.pdf> [Viitattu 6.5.2021].

UNESCO 1960. (14.12.1960) *Recommendation concerning the Most Effective Means of Rendering Museums Accessible to Everyone*. <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13063&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [Viitattu 24.3.2021].

UNESCO 1964. (19.11.1964) *Recommendation on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Export, Import and Transfer of Ownership of Cultural Property*. <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13083&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [Viitattu 25.3.2021].

UNESCO 1966. (4.11.1966.) *Declaration of Principles of International Cultural Co-operation*. <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13147&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [Viitattu 24.3.2021].

UNESCO 1972. (16.11.1972) *Recommendation concerning the Protection, at National Level, of the Cultural and Natural Heritage*. <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13087&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [Viitattu 24.3.2021].

UNESCO 1974. (19.11.1974) *Recommendation concerning Education for International Understanding, Co-operation and Peace and Education relating to Human Rights and Fundamental Freedoms*. <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13088&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [Viitattu 24.3.2021].

UNESCO 1976a. (26.11.1976) *Recommendation on Participation by the People at Large in Cultural Life and their Contribution to It*. <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13097&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [Viitattu 24.3.2021]

UNESCO 1976b. (26.11.1976) *Recommendation concerning the International Exchange of Cultural Property*. <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13132&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [Viitattu 24.3.2021].

UNESCO 1978. (28.11.1978) *Recommendation for the Protection of Movable Cultural Property*. <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13137&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [Viitattu 24.3.2021].

UNESCO 1980. (27.10.1980) *Recommendation concerning the Status of the Artist*. <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13138&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [Viitattu 24.3.2021].

UNESCO 2015.(17.11.2015) *Recommendation concerning the protection and promotion of museums and collections, their diversity and their role in society.* <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49357&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [Viitattu 24.3.2021].

Vehkalahti, Kimmo 2008. *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät.* Helsinki: Tammi.

Weij, Astrid & Witsen Elias, Lille (toim.) 2005. *Lending to Europe - Recommendations on collection mobility,* Rotterdam: Netherlands Ministry of Education, Culture and Science.

Suulliset lähteet:

ICON The Institute of Conservation Care of Collections Group *Modern Materials Network: Virtual Couriering and Condition Assessing Online Panel Discussion* 29.4.2021: Webinaari.

Leskinen, Päivi. 28.4.2021: keskustelu. Tilastotieteilijä, lehtori, Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Robbins, Nina. 14.5.2021: keskustelu. FT museologia, FM taidehistoria, YAMK taidekonservaattori, lehtori Metropolia Ammattikorkeakoulu ja Helsingin Yliopisto.

Teoslainakyselyn saatekirje

Hyvä Vastaaja,

Teen Metropolia ammattikorkeakoulussa konservoinnin tutkinto-ohjelmassa YAMK -tutkinnon opinnäytetyötäni aiheesta, joka koskettaa kaikkia museoissa ja muissa organisaatioissa kokonellamatyötä tekeviä museoalan ammattilaisia: **teoslainoista**. Olennaisena osana tutkimusta on kysely, johon toivon sinun vastaavan. Aikaa tähän kuluu vajaa tunti. Tutkimukseen liittyvä kysely on lähetetty kaikille suomalaisille taidemuseoille.

Tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa teoslainakäytäntöjä suomalaisissa taidemuseoissa ja muodostaa kokonaiskuvaa siitä, miten lainaprosessit toimivat niissä tällä hetkellä. Tutkimus koskee teosten ulos lainaamista (loans out / lending objects). Tarkoituksena on saada mahdollisimman laaja otos eri näkökulmia ja siksi on toivottavaa, että kustakin museosta mahdollisimman moni vastaisi kyselyyn. Tutkimuksen onnistumiseksi jokainen vastaus on erittäin tärkeä. Tutkimuksen avulla saatua tietoa voidaan hyödyntää taidemuseotoiminnan kehittämisessä ja kaikki kyselyn avulla saatu tieto on hyödyllistä. Siksi toivon, että varaisitte hetken kallista aikaanne kyselyn täyttämiseen.

Tutkimuksen materiaalin käsittely on täysin luottamuksellista ja sitä ei tulla käyttämään muuhun kuin tutkimuksen tarkoituksiin. Tietojen käsittelyssä noudatetaan salassapitovelvollisuutta. Tietoja ei luovuteta tutkimusryhmän ulkopuolisille tahoille. Tiedot hävitetään aineiston analysoinnin jälkeen. Tietoja käsitellään analysoinnin aikana siten, että yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa. Tutkimustulokset julkaistaan siten, että vastaajia, eikä heidän edustamiaan organisaatioita voida niistä tunnistaa.

Haluan kiittää jo etukäteen vastaajia kyselyn täyttämiseen varaamastanne ajasta. **Toivon vastauksia 01.03.2021 mennessä.**

Kunnioittavasti,

Saana Lopes

Taidekonservaattori AMK

+358XXXXXXXXX, XXXXXX@XXXXXX

[Tietosuojaseloste](#)

Verkkokyselylomake

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Teitä pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa tutkitaan teoslainakäytäntöjä suomalaisissa taidemuseoissa. Olemme arvioineet, että sovellutte tutkimukseen, koska olette työsuhteessa taidekokoelmia hallinnoivassa museo-organisaatiossa. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja teidän osuuttanne siinä. Pehdyttyänne tähän tiedotteeseen teillä on mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkimuksesta, jonka jälkeen teiltä pyydetään suostumus tutkimukseen osallistumisesta.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Voitte myös keskeyttää tutkimuksen koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytätte tutkimuksen tai peruutatte suostumuksen, teistä keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa teoslainakäytäntöjä suomalaisissa taidemuseoissa ja muodostaa kokonaiskuvaa siitä, miten lainaprosessit toimivat niissä tällä hetkellä. Tutkimus koskee teosten ulos lainaamista (loans out / lending objects). Tarkoituksena on saada mahdollisimman laaja otos eri näkökulmia. Tutkimuksen avulla saatua tietoa voidaan hyödyntää taidemuseotoiminnan kehittämisessä.

Tutkimuksen toteuttajat

Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy, Saana Lopes, + 358 XXXXXXXXX, XXXXXXX@XXXXXX, ohjaaja Paula Niskanen +358 XXXXXXXXX XXXXXXX@XXXXXX

Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Tutkimus toteutetaan siten, että aineistoa kerätään verkkokyselynä E-lomakkeella. Tutkittavalta odotetaan ainoastaan kyselylomakkeen täyttämistä.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Tutkimukseen osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Tutkimustuloksista tiedottaminen

Opinnäytetyö julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa.

Lisätiedot

Pyydämme teitä tarvittaessa esittämään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä tutkijalle/tutkimuksesta vastaavalle henkilölle.

Tutkijoiden yhteystiedot

Tutkija / opinnäytetyötekijä

Nimi: Saana Lopes

Puh. +358 XXXXXXXXX

Sähköposti: XXXXXXX@XXXXXX

Tutkimuksesta vastaa / opinnäytetyön ohjaaja

Titteli: lehtori

Nimi: Paula Niskanen

Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy / Hämeentie 135 D

Puh. +358 XXXXXXXXX

Sähköposti: XXXXXXX@XXXXXX

Kysely teoslainoista taidemuseoissa

Hyvä Vastaaja,

Teen Metropolia ammattikorkeakoulussa konservoinnin tutkinto-ohjelmassa YAMK-tutkinnon opinnäytetyötäni aiheesta, joka koskettaa kaikkia museoissa ja muissa organisaatioissa kokoelmatyötä tekeviä museoalan ammattilaisia: teoslainoista. Olennaisena osana tutkimusta on kysely, johon toivon sinun vastaavan. Aikaa tähän kuluu vajaa tunti. Tutkimukseen liittyvä kysely on lähetetty kaikille suomalaisille taidemuseoille.

Tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa teoslainakäytäntöjä suomalaisissa taidemuseoissa ja muodostaa kokonaiskuvaa siitä, miten lainaprosessit toimivat niissä tällä hetkellä. Tutkimus koskee teosten ulos lainaamista (loans out / lending objects). Tarkoituksena on saada mahdollisimman laaja otos eri näkökulmia ja siksi on toivottavaa, että kustakin museosta mahdollisimman moni vastaisi kyselyyn. Tutkimuksen onnistumiseksi jokainen vastaus on erittäin tärkeä. Tutkimuksen avulla saatua tietoa voidaan hyödyntää taidemuseotoiminnan kehittämisessä ja kaikki kyselyn avulla saatu tieto on hyödyllistä. Siksi toivon, että varaisitte hetken kallista aikaanne kyselyn täyttämiseen.

Tutkimuksen materiaalin käsittely on täysin luottamuksellista ja sitä ei tulla käyttämään muuhun kuin tutkimuksen tarkoituksiin. Tietojen käsittelyssä noudatetaan salassapitovelvollisuutta. Tietoja ei luovuteta tutkimusryhmän ulkopuolisille tahoille. Tiedot hävitetään aineiston analysoinnin jälkeen. Tietoja käsitellään analysoinnin aikana siten, että yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa. Tutkimustulokset julkaistaan siten, että vastaaja, eikä heidän edustamiaan organisaatioita voida niistä tunnistaa.

Haluan kiittää jo etukäteen vastaajia kyselyn täyttämiseen varaamastanne ajasta. Toivon vastauksia 01.03.2021 mennessä.

Kunnioitavasti,

Saana Lopes

Taidekonservaattori AMK

+358XXXXXXXXXX, XXXXXX@XXXXXX

Tietosuojaseloste

Yleistä

Kysely on jaettu kahteen erilaiseen osioon. Kyselyn alussa on monivalintakysymyksiä, joihin valitaan kuhunkin omaa mielipidettä parhaiten vastaava vaihtoehto. Tämän jälkeen kyselyssä on avointen kysymysten osio, jossa kuhunkin kysymykseen vastataan vapaasti omin sanoin. Kysymyksiä on yhteensä 60.

Lopussa annetaan suostumus tutkimukseen osallistumisesta ja henkilötietojen käsittelystä tietosuojaselosteessa (ks. linkki yllä) kuvatulla tavalla.

HUOM. Teoslainalla tarkoitetaan tässä kyselyssä esineiden ulos lainaamista (loans out / lending objects).

Monivalintakysymykset

Valitse kuhunkin väittämään omaa näkemystäsi parhaiten vastaava vaihtoehto.

Väittämät

1. Organisaatiossamme teoslainoista päättävillä henkilöillä on siihen riittävä asiantuntemus.
 - Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
2. Organisaatiomme lainaehdot ovat käytännössä toimivat.
 - Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
3. Olosuhdevaatimukset (mm. lämpötilan ja suhteellisen kosteuden raja-arvot) oman organisaatiomme lainaehdoissa ovat mielestäni sopivat.
 - Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
4. Kokoelmistamme lainataan vain sellaisia teoksia, jotka sen kestävät.
 - Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
5. Kokoelmistamme lainataan teoksia ainoastaan lainaehdot täyttävillä tahoille.
 - Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
6. Lainapäätöksiä tehtäessä riskit ja teosten turvallisuus huomioidaan riittävästi.
 - Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
7. Organisaatiomme sisäiset erimielisyydet vaikeuttavat lainapäätöksien tekemistä.
 - Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
8. Teoslainoista kieltäydytään ilman päteviä perusteita.
 - Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä

9. Teoslainoja myönnettäessä tehdään kompromisseja teosten turvallisuuden kustannuksella.

- Täysin samaa mieltä
- Jokseenkin samaa mieltä
- Ei samaa eikä eri mieltä
- Jokseenkin eri mieltä
- Täysin eri mieltä

10. Teosten turvallisuudesta tingitään kustannustehokkuuden vuoksi.

- Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
- Jos tingitään, millä tavoin?

11. Organisaatiollamme on lainaustoimintaan riittävästi resursseja.

- Täysin samaa mieltä
- Jokseenkin samaa mieltä
- Ei samaa eikä eri mieltä
- Jokseenkin eri mieltä
- Täysin eri mieltä

12. Organisaatiollamme on kokoelmien hoitoon ja konservointiin riittävästi resursseja.

- Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
- Jos resursseja ei ole riittävästi, mistä se johtuu? Viekö lainaustoiminta resursseja kokoelmien hoidolta ja konservoinnilta?

13. Lainaisimme enemmänkin, jos meillä olisi siihen enemmän resursseja.

- Täysin samaa mieltä
- Jokseenkin samaa mieltä
- Ei samaa eikä eri mieltä
- Jokseenkin eri mieltä
- Täysin eri mieltä

14. Kuriiria käytetään aina, kun se on tarpeellista.

- Täysin samaa mieltä
- Jokseenkin samaa mieltä
- Ei samaa eikä eri mieltä
- Jokseenkin eri mieltä
- Täysin eri mieltä

15. Kuriirina toimivat henkilöt, joilla on riittävä asiantuntemus tehtävään.

- Täysin samaa mieltä
- Jokseenkin samaa mieltä
- Ei samaa eikä eri mieltä
- Jokseenkin eri mieltä
- Täysin eri mieltä

16. Kuriirit ovat tärkeitä teosturvallisuuden takaamiseksi.

- Täysin samaa mieltä
- Jokseenkin samaa mieltä
- Ei samaa eikä eri mieltä
- Jokseenkin eri mieltä
- Täysin eri mieltä

17. Museoiden tulisi lisätä kokoelmien saavutettavuutta.
- Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
18. Kokoelmien saavutettavuutta voitaisiin lisätä olemalla joustavampia olosuhdevaatimusten suhteen.
- Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
19. Kokoelmien saavutettavuutta voitaisiin lisätä olemalla joustavampia lainaehtojesuhteen.
- Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
20. Kokoelmien saavutettavuutta voitaisiin lisätä muilla keinoin.
- Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
- Miten?
21. Lämpötilan ja suhteellisen kosteuden raja-arvojen höllentäminen on hyväksyttävä keino museoiden hiilijalanjäljen pienentämisessä.
- Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
22. Museot voisivat olla joustavampia olosuhdevaatimuksissa kustannustehokkuuden parantamiseksi.
- Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
23. Lainaustoiminta on tärkeä osa museoiden toimintaa.
- Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
24. Lainaustoiminta on tärkeä osa oman organisaatiomme toimintaa.
- Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä

25. Lainaustoiminta tulee lisääntymään museoissa tulevaisuudessa.
- Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
26. Lainaustoiminta tulee lisääntymään omaa organisaatiossamme tulevaisuudessa.
- Täysin samaa mieltä
 - Jokseenkin samaa mieltä
 - Ei samaa eikä eri mieltä
 - Jokseenkin eri mieltä
 - Täysin eri mieltä
27. Oletko itse mukana päättämässä teoslainoista?
- Kyllä
 - Ei

Jos vastasit kysymykseen 27 kieltävästi, siirry kysymykseen 29. Jos vastasit kysymykseen 27 myöntävästi, valitse seuraavaan kysymykseen omaa mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

28. Missä määrin mielipiteesi on yleensä ottaen huomioitu lainapäätöksiä tehtäessä?

- Täysin riittävästi
- Melko riittävästi
- Ei riittävästi eikä riittämättömästi
- Melko riittämättömästi
- Täysin riittämättömästi

Jos vastasit kysymykseen 27 kieltävästi, vastaa seuraavaan kysymykseen.

29. Pitäisikö sinun mielestäsi olla mukana päättämässä teoslainoista?

- Kyllä
 - Ei
- Mahdollinen perustelu?

Avoimet kysymykset

Vastaa seuraaviin työpaikkaasi ja sen hallinnoimia taidekokoelmia koskeviin kysymyksiin vapaamuotoisesti.

30. Museon nimi?
31. Museon toiminta-ajatus?
32. Onko museollanne kokoomapoliittista ohjelmaa? Jos on, milloin se on valmistunut?
33. Mitä taidekokoelmia hallinnoitte?
34. Mikä on kokoelmienne taideteosten yhteenlaskettu lukumäärä?
35. Montako työntekijää organisaatiossanne on?
36. Onko museossanne registraattoria? Jos ei, kuka hoitaa lainojen käytännön järjestelyt?
37. Onko museossanne konservaattoria?
38. Kuka tai minkälainen työryhmä museossanne päättää teoslainoista?
39. Kuvaile museonne/organisaationne lainapäätösprosessia? (Miten päästään lainapyyynnön saapumisesta sen hyväksymiseen/hylkäämiseen?)
40. Millaiset lainaehdot museollanne on (olosuhdevaatimukset yms.)?
41. Kenelle ja minkälaisiin näyttelyihin lainaatte teoksia?
42. Perittekö teoslainoista maksua?
43. Kuinka lainasta aiheutuvat kustannukset katetaan? (Laskutetaanko lainan aiheuttamasta työmäärästä, esim. konservointi, pakkaukset, muu järjestelytyö?)
44. Onko kokoelmisianne taideteoksia, joita lainataan erittäin rajoitetusti?
45. Jos on, minkälaisia nämä teokset ovat?
46. Onko kokoelmisianne taideteoksia, joita ei koskaan lainata?
47. Jos on, minkälaisia nämä teokset ovat?
48. Millä perusteilla teoksianne on asetettu lainauskieltoon?

49. Onko kokoelmisianne teoksia, jotka ovat lainauskiellossa, mutta kuitenkin käytettävissä omiin näyttelyihin?
50. Millaisia nämä teokset ovat?
51. Millä perusteilla on päätetty, että teos ei ole esityskiellossa, mutta kuitenkin lainauskiellossa?
52. Missä tilanteissa teoksille tehdään kuntokartoitus?
53. Missä tapauksissa ja tilanteissa vaaditaan kuriirin läsnäoloa?
54. Kuka organisaatiostanne (tai mahdollisesti sen ulkopuolelta) voi toimia kuriirina (mainitse ammattinimike) ja mitä osaamista häneltä edellytetään?
55. Miten päätetään siitä, kuka lähtee kuriiriksi?
56. Mitä toivotte saavanne omalle organisaatiolenne teoslainoista?
57. Millä perusteilla teoslainoista kieltäydytään?
58. Jos mahdollista, kirjoita tähän lainapyyntöjen määrät viimeisten viiden vuoden ajalta (Lukumäärät per vuosi)?
59. Jos mahdollista, kirjoita tähän toteutuneiden lainojen määrät viimeisten viiden vuoden ajalta (Lukumäärät per vuosi)?
60. Vastaaajan tehtävänimike museossa
- Suurkiitos ajastasi ja vastauksistasi. Halutessasi voit vielä kommentoida kyselyä tähän.

TÄRKEÄÄ: Lue alla olevat ehdot ja rastita ruutu antaaksesi suostumuksesi tutkimukseen osallistumisesta ja henkilötietojen käsittelystä tietosuojaselosteen kuvaamalla tavalla.

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Tutkimuksen nimi: Kysely teoslainoista taidemuseoissa

Tutkimuksen toteuttaja: Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy, Saana Lopes, + 358 XXXXXXXXXX, XXXXXX@XXXXXX, ohjaaja Paula Niskanen +358 XXXXXXXXXX XXXXXX@XXXXXX

Minua on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun tutkimukseen, jonka tarkoituksena on kartoittaa teoslainakäytäntöjä suomalaisissa taidemuseoissa ja muodostaa kokonaiskuvaa siitä, miten lainaprosessit toimivat niissä tällä hetkellä.

Tutkimukseen liittyvien henkilötietojen käsittelyperusteena on suostumus.

Olen saanut tutkimustiedotteen ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta, oikeuksistani sekä tutkimukseen mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini.

Olen saanut tiedot tutkimukseen mahdollisesti liittyvästä henkilötietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta ja minun on ollut mahdollista tutustua tutkimukseen liittyvään tietosuojaselosteeseen.

Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan tutkimukseen.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani tutkimukseen.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän tutkimuksen tai peruutan suostumukseni, minusta keskeyttämiseen ja suostumukseni peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Olen lukenut ja ymmärtänyt yllä olevat ehdot. Vahvistan osallistumiseni tähän tutkimukseen ja annan myös suostumukseni henkilötietojeni käsittelyyn. Minulla on oikeus peruuttaa suostumukseni tietosuojaselosteessa kuvatulla tavalla.

Taustamuuttujien frekvenssijakaumat

Muuttuja	fr	%
Vastaajan tehtävänimike (n=49)		
konservaattori	12	24,5
intendentti	8	16,3
amanuenssi	13	26,5
registraattori	2	4,1
tutkija	3	6,1
museonjohtaja	3	6,1
muu	8	16,3
Työntekijöiden lukumäärä työnantajaorganisaatiossa (n=49)		
5 tai alle	6	12,2
6-10	11	22,4
11-50	26	53,1
yli 50	6	12,2
Työnantajaorganisaation hallinnoimien kokoelmien teosmäärä (n=48)		
alle 500	4	8,3
500-1000	5	10,4
1001-3000	9	18,8
3001-5000	4	8,3
5001-10000	11	22,9
yli 10000	15	31,3

Monivalintakysymysten frekvenssijakaumat

Muuttuja	Täysin eri mieltä fr (%)	Jokseenkin eri mieltä fr (%)	Ei samaa eikä eri mieltä fr (%)	Jokseenkin samaa mieltä fr (%)	Täysin samaa mieltä fr (%)
1. Organisaatiossamme teoslainoista päättävillä henkilöillä on siihen riittävä asiantuntemus. (n=51)			1 (2,0)	11 (21,6)	39 (76,5)
2. Organisaatiomme lainaehdot ovat käytännössä toimivat. (n=51)		2 (3,9)	2 (3,9)	20 (39,2)	27 (52,9)
3. Olosuhdevaatimukset (mm. lämpötilan ja suhteellisen kosteuden raja-arvot) oman organisaatiomme lainaehdoissa ovat mielestäni sopivat. (n=51)	1 (2,0)	1 (2,0)	2 (3,9)	16 (31,4)	31 (60,8)
4. Kokoelmistamme lainataan vain sellaisia teoksia, jotka sen kestävät. (n=51)		1 (2,0)	1 (2,0)	19 (37,3)	30 (58,8)
5. Kokoelmistamme lainataan teoksia ainoastaan lainaehdot täyttävillä tahoille. (n=51)			5 (9,8)	18 (35,3)	28 (54,9)
6. Lainapäätöksiä tehtäessä riskit ja teosten turvallisuus huomioidaan riittävästi. (n=51)		2 (3,9)	1 (2,0)	20 (39,2)	28 (54,9)
7. Organisaatiomme sisäiset erimielisyydet vaikeuttavat lainapäätösten tekemistä. (n=51)	32 (62,7)	12 (23,5)	4 (7,8)	2 (3,9)	1 (2,0)
8. Teoslainoista kieltäydytään ilman päteviä perusteita. (n=51)	47 (92,2)	2 (3,9)	1 (2,0)	1 (2,0)	
9. Teoslainoja myönnettäessä tehdään kompromisseja teosten turvallisuuden kustannuksella. (n=51)	20 (39,2)	23 (45,1)	4 (7,8)	1 (2,0)	3 (5,9)
10. Teosten turvallisuudesta tingitään kustannustehokkuuden vuoksi. (n=51)	30 (58,8)	13 (25,5)	5 (9,8)	3 (5,9)	
11. Organisaatiollamme on lainaus-toimintaan riittävästi resursseja. (n=51)		15 (29,4)	2 (3,9)	23 (45,1)	11 (21,6)
12. Organisaatiollamme on kokoelmien hoitoon ja konservointiin riittävästi resursseja. (n=51)	5 (9,8)	31 (60,8)	3 (5,9)	10 (19,6)	2 (3,9)

13. Lainaisimme enemmänkin, jos meillä olisi siihen enemmän resursseja. (n=51)	15 (29,4)	10 (19,6)	16 (31,4)	8 (15,7)	2 (3,9)
14. Kuriiria käytetään aina, kun se on tarpeellista. (n=51)	3 (5,9)	2 (3,9)	11 (21,6)	20 (39,2)	15 (29,4)
15. Kuriirina toimivat henkilöt, joilla on riittävä asiantuntemus tehtävään. (n=50)			15 (30,0)	15 (30,0)	20 (40,0)
16. Kuriirit ovat tärkeitä teosturvallisuuden takaamiseksi (n=50)		5 (10,0)	7 (14,0)	22 (44,0)	16 (32,0)
17. Museoiden tulisi lisätä kokoelmien saavutettavuutta. (n=51)		3 (5,9)	5 (9,8)	21 (41,2)	22 (43,1)
18. Kokoelmien saavutettavuutta voitaisiin lisätä olemalla joustavampia olosuhdevaatimusten suhteen. (n=51)	10 (19,6)	22 (43,1)	9 (17,6)	8 (15,7)	2 (3,9)
19. Kokoelmien saavutettavuutta voitaisiin lisätä olemalla joustavampia lainaehtojen suhteen. (n=51)	17 (33,3)	19 (37,3)	8 (15,7)	6 (11,8)	1 (2,0)
20. Kokoelmien saavutettavuutta voitaisiin lisätä muilla keinoin. (n=50)		1 (2,0)	10 (20,0)	16 (32,0)	23 (46,0)
21. Lämpötilan ja suhteellisen kosteuden raja-arvojen höllentäminen on hyväksyttävä keino museoiden hiilijalanjäljen pienentämisessä. (n=50)	12 (24,0)	17 (34,0)	7 (14,0)	11 (22,0)	3 (6,0)
22. Museot voisivat olla joustavampia olosuhdevaatimuksissa kustannustehokkuuden parantamiseksi (n=51)	21 (41,2)	17 (33,3)	4 (7,8)	7 (13,7)	2 (3,9)
23. Lainaustoiminta on tärkeä osa museoiden toimintaa. (n=51)		2 (3,9)	2 (3,9)	14 (27,5)	33 (64,7)
24. Lainaustoiminta on tärkeä osa oman organisaatiomme toimintaa. (n=51)		5 (9,8)	5 (9,8)	15 (29,4)	26 (51,0)
25. Lainaustoiminta tulee lisääntymään museoissa tulevaisuudessa. (n=51)		3 (5,9)	28 (54,9)	12 (23,5)	8 (15,7)
26. Lainaustoiminta tulee lisääntymään omassa organisaatiossamme tulevaisuudessa. (n=49)		7 (14,3)	25 (51,0)	11 (22,4)	6 (12,2)

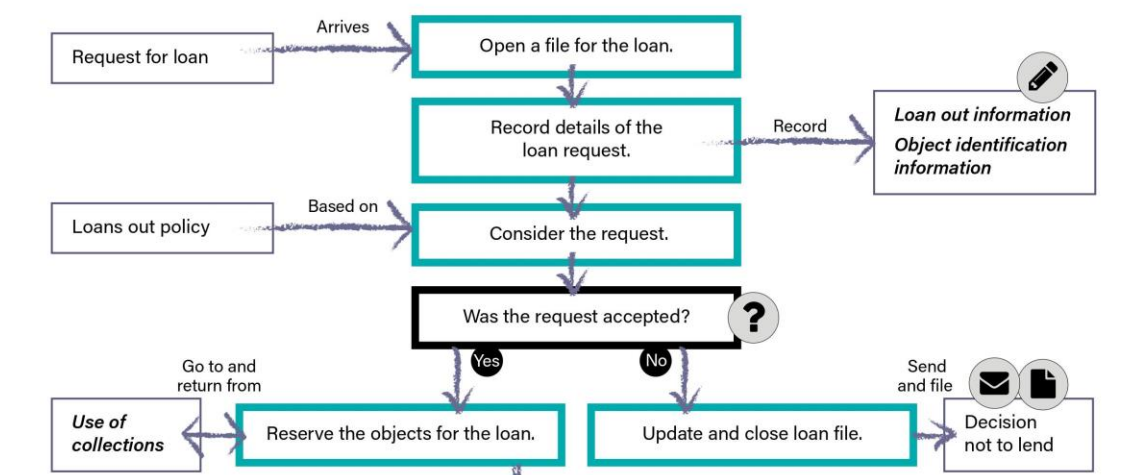
Muuttuja	fr	%
27. Oletko itse mukana päättämässä teoslainoista? (n=50)		
Ei	5	10,0
Kyllä	45	90,0
28. Missä määrin mielipiteesi on yleensä ottaen huomioitu lainapäätöksiä tehtäessä? (n=46)		
Täysin riittämättömästi	0	0
Melko riittämättömästi	0	0
Ei riittävästi eikä riittämättömästi	2	4,3
Melko riittävästi	17	37,0
Täysin riittävästi	27	58,7
29. Pitäisikö sinun mielestäsi olla mukana päättämässä teoslainoista? (n=14)		
Ei	5	35,7
Kyllä	9	64,3

Prosessikaavio Spectrum 5.0 Loans out (lending objects)

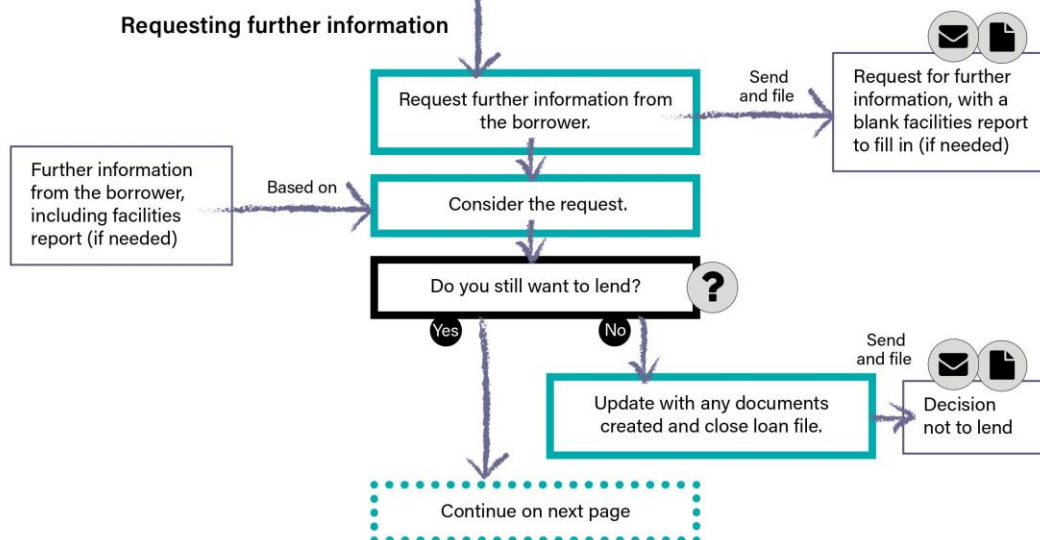
(Collections Trust 2017a, 10–13.)

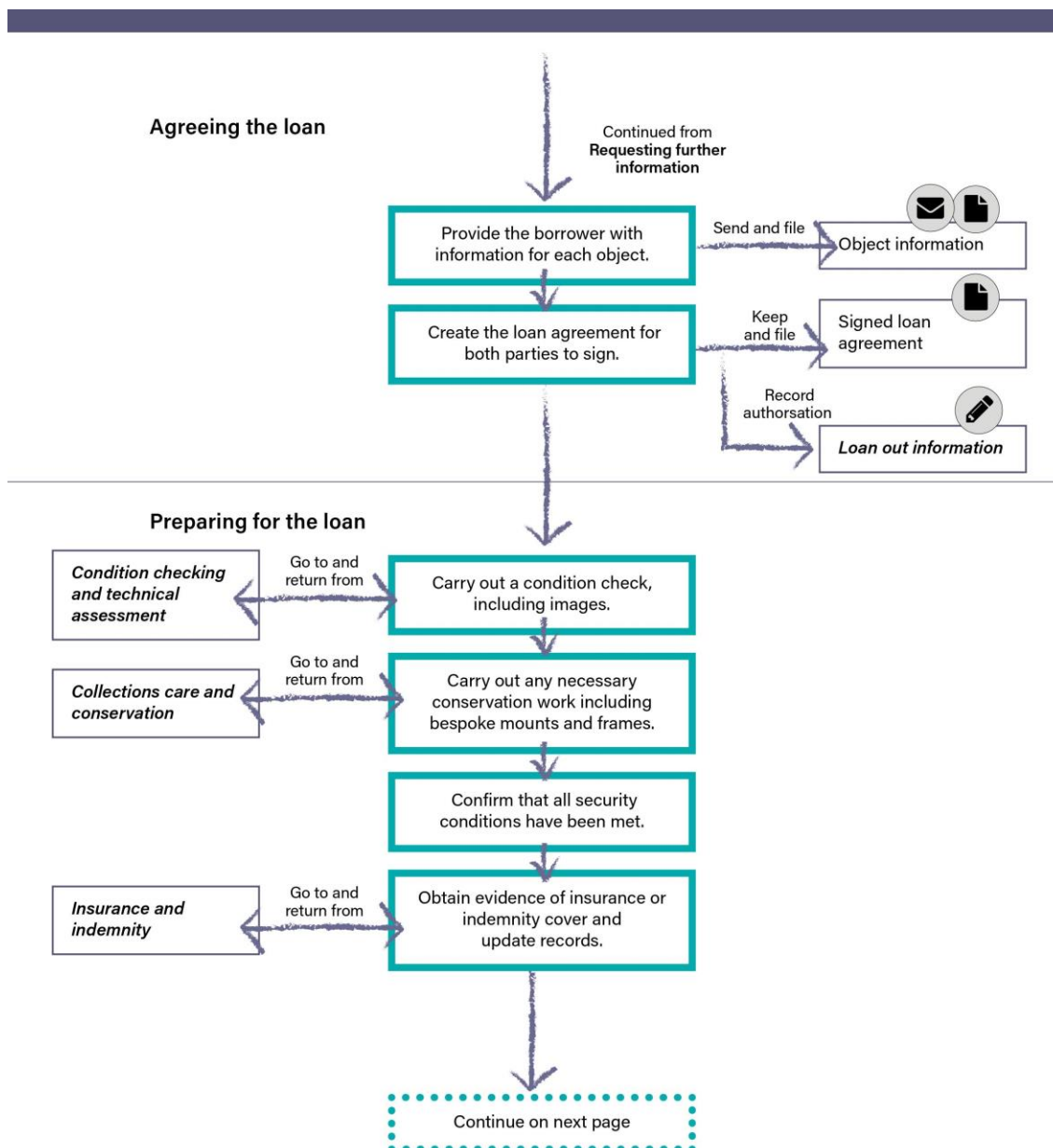
Loans out

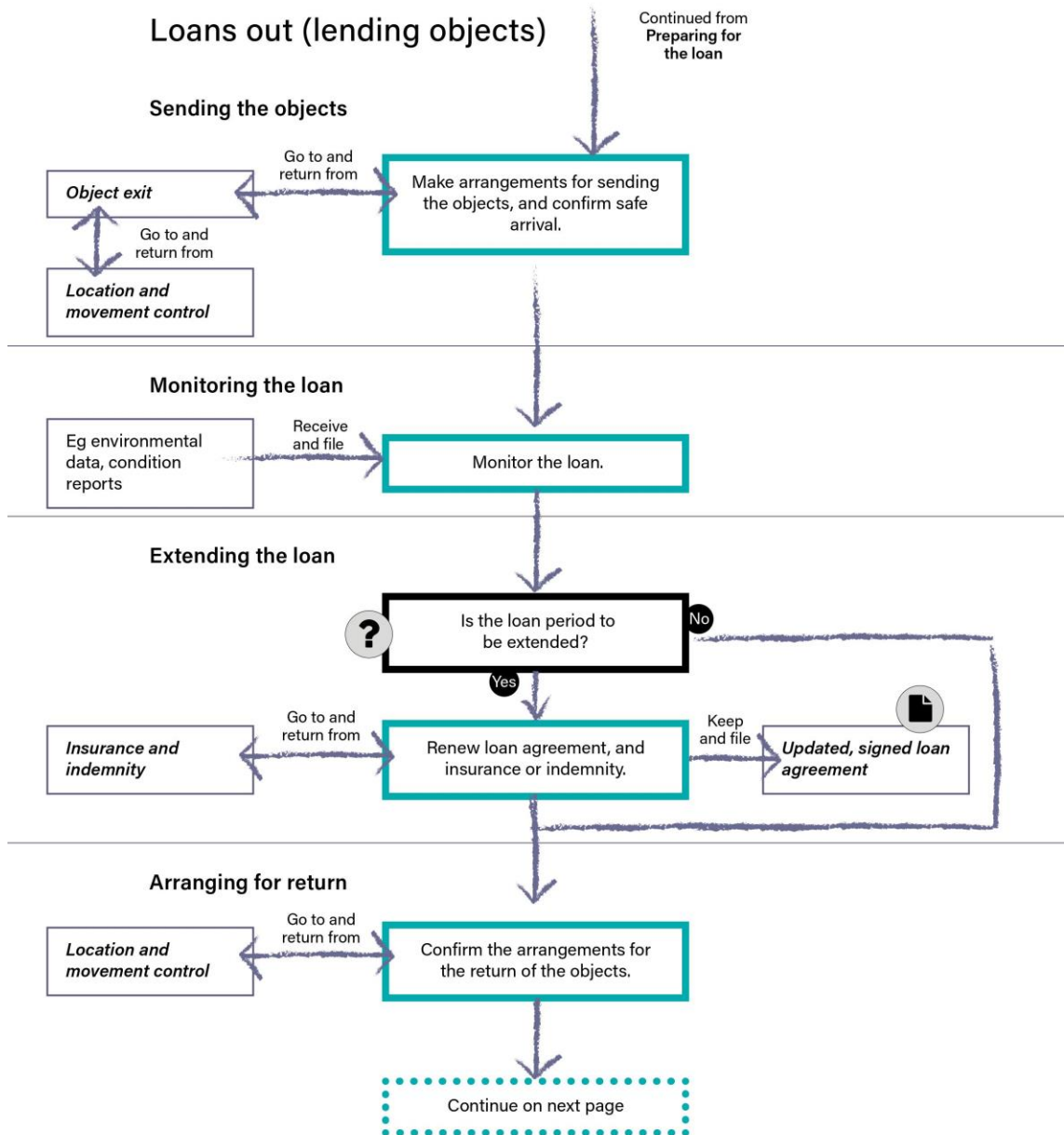
Assessing the request

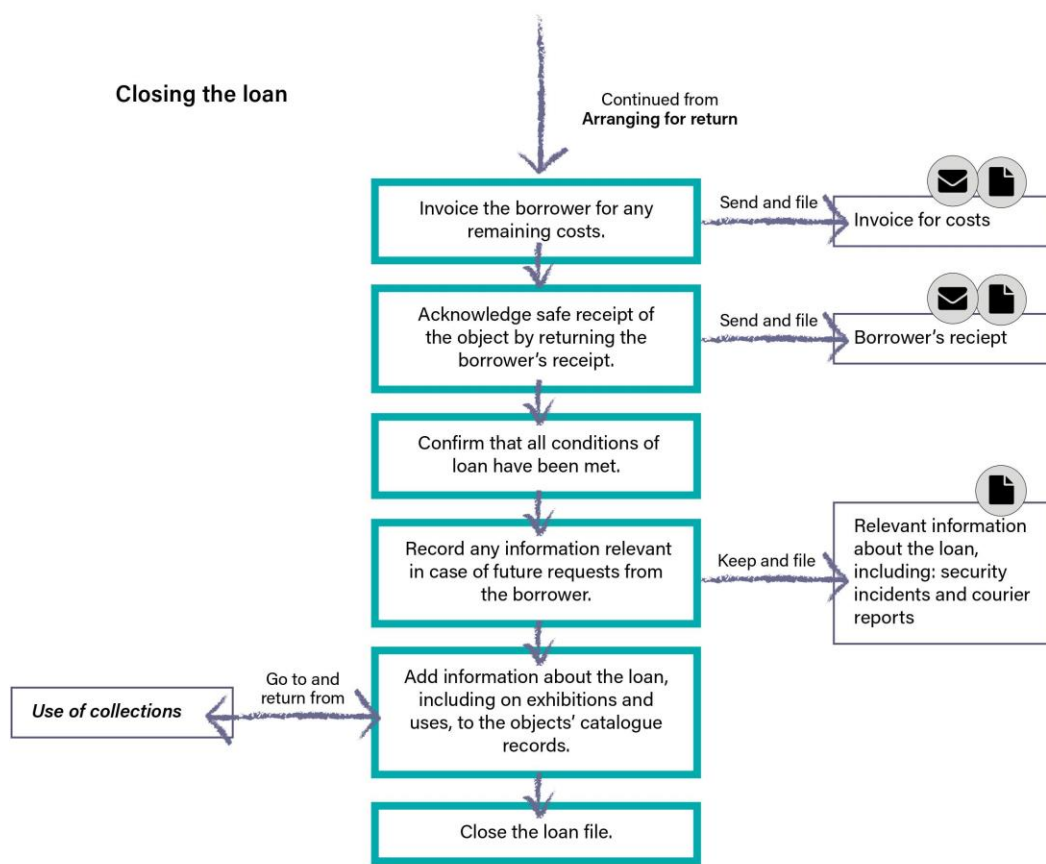

Requesting further information

Sectrum-standardin minimivaatimukset esineiden ulos lainaamisessa (Loans out / Lending objects)

Minimivaatimus	Syy, miksi tärkeää
Kaikki lainapyynnöt arvioidaan lainauspolitiikan mukaisesti	Kaikkia kohdellaan tasapuolisesti ja läpinäkyvästi.
Perustelut kullekin lainalle on selkeästi esitetty.	Lainan vastaanottajat eivät käytä esineitä sovitun tarkoituksen vastaisesti.
Kaikki lainat ovat määräaikaisia.	Lainan vastaanottajille on selvää, etteivät lainat ole pysyviä. Lainaamista ei käytetä epäeettisesti kokoelmapoistoihin.
Osapuolten välille laaditaan kirjallinen lainasopimus ennen lainan alkamista selkeästi määritellyine ehtoineen.	Lainan antajalla on sopimuksesta virallinen asiakirja ristiriitatilanteiden varalta.
Lainan vastaanottaja vakuuttaa esineet laina-ajaksi kuljetukset mukaan lukien.	Vahinkotapauksessa kulut saadaan korvattua. Esineitä ei jätetä vakuuttamatta myöskään kuljetuksen ajaksi.
Lainoista pidetään kirjaa.	Asianmukaiset tiedot ovat löydettävissä, jos ongelmia ilmenee sen jälkeen, kun esine on palautettu. Lainat ovat osa esineiden dokumentoitua historiaa.

Suomennos opinnäytetyöntekijän. (Collections Trust 2017a, 2.)

European Cultural Heritage Green Paper: Kulttuuriperinnön sisällyttäminen Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaan

(Potts 2021, 13.)